

01 (78) - 2025

ISSN 1991-0614
eISSN 2788-8762



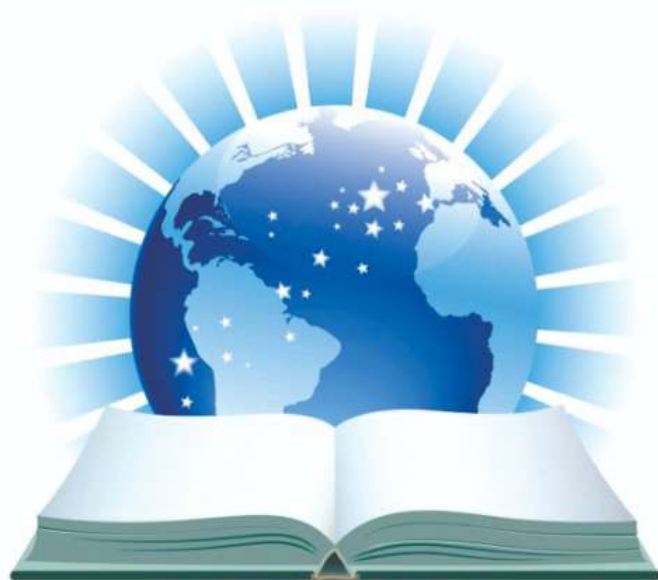
MARGULAN
UNIVERSITY

ҚАЗАҚСТАН

педагогикалық хабаршысы

педагогический вестник

КАЗАХСТАНА



ПАВЛОДАР



КеАҚ «Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университетінің»
ғылыми, ақпараттық-талдамалы журналы
Научный информационно-аналитический журнал
НАО «Павлодарский педагогический университет
имени Әлкей Марғұлан»

2004 жылдан шығады
Основан в 2004 году

ҚАЗАҚСТАН ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ХАБАРШЫСЫ

ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ВЕСТНИК КАЗАХСТАНА

1(78)'2025

ҚАЗАҚСТАН ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ХАБАРШЫСЫ
бұқаралық ақпарат құралын есепке қою туралы
КУӘЛІК
№9076-Ж

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МӘДЕНИЕТ, АҚПАРАТ ЖӘНЕ СПОРТ МИНИСТРЛІГІ БЕРГЕН
25.05.2008 ж.

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА

Бас редактор

Жилбаев Жанбол Октябрович – педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор (Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ., Қазақстан)

Бас редактор орынбасары

Нургалиева Айгерим Кажимуратовна – педагогика ғылымдарының докторы, профессор (Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ., Қазақстан)

Жауапты хатшы

Матаев Берик Айтбаевич – философия докторы (PhD), қауымдастырылғын профессор (Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ., Қазақстан)

Редакциялық алқа мүшелері

Аганина Құндыз Жамиевна – педагогика ғылымдарының докторы, профессор (Абай ат. Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан)

Лопаткин Владимир Михайлович – педагогика ғылымдарының докторы, профессор (Алтай мемлекеттік педагогикалық университеті, Барнаул қ., Ресей)

Мухтарова Шакира Мукашовна – педагогика ғылымдарының докторы, профессор (Е.А. Букетов ат. Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды қ., Қазақстан)

Отепова Гульфира Елюбаевна – тарих ғылымдарының докторы, профессор (Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ., Қазақстан)

Волохов Сергей Павлович – тарих ғылымдарының кандидаты, доцент (Алтай мемлекеттік педагогикалық университеті, Барнаул қ., Ресей)

Каримова Анара Еркеневна – тарих ғылымдарының кандидаты, доцент (Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ., Қазақстан)

Шоманова Жанат Кайроллиновна – техника ғылымдарының докторы, профессор (Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ., Қазақстан)

Шуджаул Мулк Хан – философия доктор PhD, қауымдастырылғын профессор (Каид-и-Азам университеті, Исламабад қ., Пакистан)

Шалғынбаева Кадия Кадыровна – педагогика ғылымдарының докторы, профессор (Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан)

Дончева Юлия – философия доктор PhD, профессор (Русе университеті, Русе қ., Болгария)

Техникалық хатшы: Г.С. Салменова

Журналдың басты тақырыптық бағыттары:
педагогика; психология; педагогтердің кәсіби даярлығының теориясы мен тәжірибесі;
педагогикадағы инновациялар; оқыту мен тәрбиелеудің заманауи технологиялары.

Жиілігі: жылына 4 нөмір

Мақалалар қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде жарияланады.

ISSN 1991-0614
eISSN 2788-8762

© Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті

J. Doncheva, B. Matayev, D. Akhmetova Implication of emotional intelligence of students on scientific-professional activities.....	4
Y.V. Polonskiy, G.K. Tleuzhanova Integrating video games in english learning at school.....	22
О.Ф. Сонмез, С.И. Максимова, З.К. Кульшарипова Колледж студенттерінің кәсіби өзін-өзі бағалауының психологиялық ерекшеліктері	41
M.M. Yeskali, D.M. Abdrasheva Enhancing english language acquisition in primary school students through cognitive strategies	61
Y. Gelishli, Z.Sh. Shavaliyeva, A.N. Boyarova Development of professional competencies of teachers to manage the innovation environment	75
Авторларға арналған ереже Правила для авторов.....	94

UDC 372.854
IRSTI 14.25.09

DOI 10.52301/1991-0614-2025-1-4-21

J. Doncheva¹, B. Matayev², D. Akhmetova^{2}*

¹*Angel Kanchev university of Ruse, Ruse, Bulgaria*

²*Pavlodar Pedagogical University named after Alkei Margulan,
Pavlodar, Kazakhstan
dinaraakhmetova11@gmail.com*

IMPLICATION OF EMOTIONAL INTELLIGENCE OF STUDENTS ON SCIENTIFIC-PROFESSIONAL ACTIVITIES

Annotation. *This article examines the influence of the level of emotional intelligence on the effectiveness of scientific and professional performance of university students. Since EI is an important aspect to ensure the successful scientific and professional performance of university students. The purpose of the study was to identify the relationships between the level of development of emotional intelligence and scientific and professional activity in higher education institutions. Modern methods of EI assessment were used, such as questionnaires and tests that allow to objectively assess the level of its development in the participants. The results showed that a high level of EI contributes to better adaptation to the learning environment, increased motivation for learning and successful implementation of research projects. The scientific significance of the study consists in expanding the understanding of the role of EI in the educational process and the formation of scientific and professional competencies in future specialists. The practical value of the study consists in the development of a model, based on which it is possible to develop recommendations and programs to increase EI for students, taking into account the peculiarities of their specialization, which will improve the quality of education and prepare personnel with scientific and professional skills. The study as a whole confirms the hypothesis and the importance of taking into account EI in the educational strategies of universities and in programs to support students, as they affect their scientific and professional growth and will bring success in their future profession.*

Keywords: *emotional intelligence, students, universities, scientific and professional activity, influence, development model.*

Introduction

The relevance of the problem is conditioned by the fact that nowadays Kazakhstani education makes more and more demands to the training of specialists who have received higher education, regarding how successfully they can adapt to the rapidly changing in their chosen professional environment. One of the important factors that ensure a person's success in everything, including professional work, is considered to be emotional

intelligence (hereinafter abbreviated as EI). Emotional intelligence has a significant important role in interpersonal communication, decision making and stress management. At the same time, the question of the influence of emotional intelligence on the scientific and professional activity of students studying in universities, because in the process of learning in the course of such activity and form the basis of future, both professional and scientific activity.

The degree of development of the problem should be labeled as follows:

In the presence of a large number of studies devoted to the topic under study, we can consider that the issues of emotional intelligence on specifically on the scientific and professional activities of university students are insufficiently investigated;

– D.T. Makhmetov [1], B.E. Sabyrbai [2], A.K. Egenisov [3] should be referred to Kazakhstani researchers, who are somewhat dripping with these issues, as they show that in Kazakhstani science and practice there is a significant interest in this topic. The first one studies EI as a factor of professional success, the second one considers the influence of EI on students' academic performance, the third one analyzes the results of his comparative analysis obtained from undergraduates and bachelors regarding the general level of development of emotional intelligence. All of them reveal many theoretical provisions on the research topic;

– to foreign authors are such authors as C. Devis-Rozental [4], R. Garg and E. Levin [5]. Devis-Rozental [4], R. Garg and E. Levin [5], whose works are significant up to the present time, as they really brought a lot to science, both in the development of conceptual provisions of emotional intelligence, and in the field of applied ones. But in the context of higher education, they should be recognized as limited.

Scientific novelty of the study lies in a comprehensive approach to the study of the relationship between the level of students' emotional intelligence and their success in research and professional activities. The work is aimed at identifying specific mechanisms of EI impact on academic achievement, motivation to scientific research with career other orientations of students. This approach will allow a deeper understanding of the factors that influence the professional formation of future specialists through participation in research projects.

The purpose of the study is to determine the role of emotional intelligence in the formation of scientific and professional competence of university students.

In order to achieve it, the following objectives are set:

1. To study the theoretical basis of emotional intelligence and its influence on scientific and professional activity.

2. To conduct an empirical study of the level of EI, academic success, participation in research projects and professional plans in students of different majors.

3. Identify correlations between EI scores and academic success, participation in research projects, and professional plans students.

4. To develop recommendations to improve the impact of emotional intelligence of university students on scientific and professional activity.

5. The object of the study – students of higher educational institutions of Kazakhstan.

The subject of the study is the influence of emotional intelligence on students' scientific and professional activities.

The hypothesis of the study is that a high level of emotional intelligence positively affects students' success in research work and contributes to their professional self-actualization.

Research methods: literary analysis, questionnaires, testing, interviews, pedagogical experiment, statistical methods, analytical analysis and modeling.

The significance of the study lies in the focus on solving the actual problem associated with the development of professionally significant qualities of students, and has a significant potential that they need for practical application in the educational environment.

Methods and materials

At the first stage, a literature analysis was conducted based on a qualitative assessment of the available context on the research topic. A total of 19 sources were reviewed.

At the second stage, of the main research methods, was data collection. For this purpose, a questionnaire was conducted among 200 senior students of Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan and Toraigyrov University of Pavlodar, studying at different specialties (humanitarian and natural-technical). The questionnaire included three blocks of specific questions

- to assess the level of emotional intelligence. All questions in this block were based on the scale of emotional intelligence developed by Daniel Goleman and adapted for the Russian-speaking audience (E.A. Sergienko, E.A. Khlevnaya, I.I. Vetrova, Y.P. Migun 2019) [6]. The main evaluation parameters were EI indicators: self-control; empathy; social competence; management of interpersonal relations and others.

- on the assessment of students' academic performance; students' involvement in research work, participation in scientific; publication activity and others;

- to assess the degree of satisfaction with the organization's scientific and professional activities and how much they think it will help in their future profession and career expectations.

A total of 200 people were interviewed, of whom 110 were students of humanities specialties and 90 of technical specialties. All of them are senior students. The set of questions outlined above will allow collecting the necessary information to assess

the level of students' emotional intelligence, their academic performance, involvement in research work and satisfaction with the organization of scientific and professional activities. Sample of students was based on the fact that they study at different faculties and chose different directions of their future professional. In this way it is possible to cover a wider range of scientific disciplines studied at universities and different specializations. The age of the participants ranged from 20 to 25 years old, the average age was 22–23 years old. Gender distribution did not matter, both men and women could participate.

The testing was conducted in order to more accurately establish the level of emotional intelligence in students. To calculate it, a specialized test for determining EI (or EIT) was used, which makes it possible to obtain its assessment in each participant of the survey research. The test is evaluated on a Likert scale (five points: from 1, which means «completely disagree», to 5 – «completely agree». The maximum sum is equal to 200 points). for this purpose, the EI questionnaire K. Barchard, edited by G.G. Knyazev, L.G. Knyazev, L.G. Mitrofanova, O.M. Razumnikova, includes 7 scales of 68 questions. From which the surveys are grouped in the volume of four, the following scales of 40 questions, which we need based on the topic of the research, in the following areas:

- Self-control (level of irritation and calmness under stress);
- Empathy (understanding other people's feelings and being interested in the opinions of others);
- social competence (communication skills; cooperation in a group);
- relationship management (conflict resolution; negotiation skills [7].

The test results are obtained for each parameter of emotional intelligence in the form of average scores.

Additionally, in-depth interviews were conducted with individual students who were selected as the best students according to their answers in the questionnaire and EIT test results. The interviews provided additional qualitative information about the personal experiences of the respondents regarding the relationship of their emotional intelligence to their studies and future professional activities. The main themes of the interviews were: assessment of the importance of emotional intelligence; the impact of emotional intelligence on scientific and technical activities; and the impact on future career prospects.

The pedagogical experiment was conducted in two groups of students of humanitarian and specialties. 20 people participated in each group. The experiment lasted 6 months and included a series of trainings and seminars on the development of emotional intelligence, as well as during this period the model of EI development was introduced in them), which are realized in the framework of the modern model of the influence of emotional intelligence of university students on their scientific and professional activity and professional development. At the first stage, the initial indicators of emotional intelligence

(on a five-point scale), as well as indicators of scientific-professional activity (SPA), such as participation in scientific conferences, number of publications and participation in research projects, are conducted in students of two groups. At the end of the experiment, a follow-up study is conducted. They are compared and conclusions are drawn

To process the obtained data statistical methods of regression analysis are used, using the statistical analysis package SPSS to establish how much the level of EI predicts success in both academic and professionally significant applied, usually achieved through the organization of scientific and professional activities in higher education.

Analytical analysis technique was also applied, aimed at determining the findings related to the study of emotional intelligence in the context of academic and scientific professional activities.

The modeling method is used to make recommendations within the current integrated model.

Results and discussion

Results of the literature analysis on the study of the theoretical foundations of emotional intelligence and its impact on scientific and professional activity.

The definition of the concept of emotional intelligence is given by many researchers, both well-known authors Daniel Goleman, Peter Salovey, John Mayer, and modern ones. Let us dwell on the complex definition of EI, given to emotional intelligence, proposed by A. Savira investigating its structure and typology, as it is a complex of human abilities based on feelings and sensations, emotions, sensual states, as well as on their understanding and ability to manage them. The author adds competences based on deep sensory experiences related to processing and transformation of information caused by emotions. Thus, the integrative essence of emotional intelligence, expressed in humans in the unity of human cognitive and affective processes, is revealed [8]. S. Juyal identifies and describes the main components of EI that should be considered in education (self-awareness, self-regulation, motivation, empathy, social skills) [9].

Scientific and professional activity of students in higher education is also defined by many authors. Let us refer to the opinion of S. Saeed in the context of competency-based approach in professional training of students: as research activity, which includes two main elements (research and development activities of students and research and development activities, which means research work [10]. In Kazakhstani universities NAP is defined by the State Educational Standards of the Republic of Kazakhstan and is included in the programs of all specialties [11]. Modern foreign authors M. Munakata, A. Vaid, and A. Vaidata point out its importance in relation to EI. A. Munakata, Vaidya (2013), investigating the development of creativity through personalized education [12], as well as S.Y. Hwang redefining creativity as presence and expression in higher education [13], L. Latifah investigating leadership and creativity in higher education institutions [14],

W. Seneru comparing university design and NAP based on students' and teachers' perceptions of creativity [15], and A. Vasiou who concluded that modern students need good NP – skills, not just diplomas [16].

When considering various models of EI that can influence the NAP of university students, the main ones are still considered, as W. Abera answers, the Goleman mixed model, the Mayer-Salovey-Caruso model and others. Abera, Goleman's mixed model, Mayer-Salovey-Caruso model and others [17]. The analysis has shown that each model has advantages and disadvantages and should be taken into account in the study

The analysis also points to the importance of EI for the effective performance of professional duties and, based on this, requires the organization of active NAP in higher education institutions. The examples of professions where a high level of EI is especially important include managers, teachers, medical workers, service professionals and others. It is important to realize that emotional intelligence influences scientific and professional activity, because through such influence it is possible to teach a person to manage the following processes inherent to NPD: stress, teamwork, decision-making and so on. The connection between the level of EI and the productivity of NPD is confirmed by the implementation of measures based on the following: the reciprocity of emotional intelligence and personality traits, since it is the personality traits (especially self-awareness and self-reflection) of a person that influence the development of EI [18]; on the development of emotional intelligence, through methods and programs to increase the level of EI (trainings and exercises for the development of individual aspects of EI most important for NPD) [19].

Thus, the analysis provides insight into the importance and influence of emotional intelligence on scientific and professional activities, and provides a basis for further research.

The results of the questionnaire to establish the students' main indicators of EI, academic performance and research activity and satisfaction with scientific and professional activities of the university are shown in Table 1.

With regard to emotional intelligence, students of both orientations have good indicators, but higher levels of self-control, empathy and social competence in students of humanities universities, compared to technical specialists. Such peculiarities can be explained by the fact that in humanities disciplines training traces the development of skills associated with a greater need for social interaction and emotional involvement. Average indicators of academic performance are better for students of humanities specialties, but the differences are not significant. Research and publication activity is also slightly higher among them, possibly due to more projects and activities focused on interdisciplinary research. Students in both groups are generally satisfied with the organization of educational scientific and professional activities, although humanitarians

Table 1 – Questionnaire survey indicators (average for the group)

parameters	liberal arts majors	technical specialties
Level of EI		
Self-control		
– Irritation level	3.8	3.2
– Calm under stress	4.1	3.5
Empathy		
– Understanding other people's feelings	4.5	3.7
– Interest in the opinions of others	4.3	3.9
Social competence		
– Communication skills	4.2	3.6
– Group cooperation	4.0	3.8
Relationship management		
– Conflict resolution	3.9	3.5
– Negotiations	4.1	3.7
Academic performance and research activity		
Average grade point average		
– Average score	4.2	4.0
Research activity		
– Research participation	70%	60%
– Publication of articles	30%	20%
– Scientific conferences	50%	30%
Satisfaction with scientific and professional activities of the university		
Self-control		
– Irritation level	3.8	3.2
– Calm under stress	4.1	3.5
Empathy		
– Understanding other people's feelings	4.5	3.7
– Interest in the opinions of others	4.3	3.9
Social competence		
– Communication skills	4.2	3.6
– Group cooperation	4.0	3.8

report slightly higher satisfaction. Both types of students are confident that the knowledge they receive will be useful in the future, but technical specialists more often note the relevance of education to their scientific and professional plans

The results of (EIT) testing are reported according to Figure 1.

Humanities students demonstrated a higher level of self-control (167 points vs. 152 for technicians), indicating that humanitarians are better able to cope with emotions and maintain concentration in stressful situations. The difference in the level of empathy

between the two groups was more significant (172 points for humanitarians vs. 159 for technicians), indicating that humanities disciplines require more attention to the feelings and views of others. Humanitarians performed significantly better in social competence (175 points vs. 160 for technicians). This is probably due to the greater volume of social interactions and the need for cooperation in the humanities. In managing interpersonal relationships, humanities students were also ahead (170 points vs. 155 for technicians). This result may indicate a greater need for advanced communication skills in the humanities. The total emotional intelligence score for humanitarians was 173 points (closer to the maximum 200 points), while for technicians it was 157 points (also above average). Thus, the obtained data confirm that humanitarians have a higher level of emotional intelligence, which is probably due to the specifics of their educational programs and professional orientation

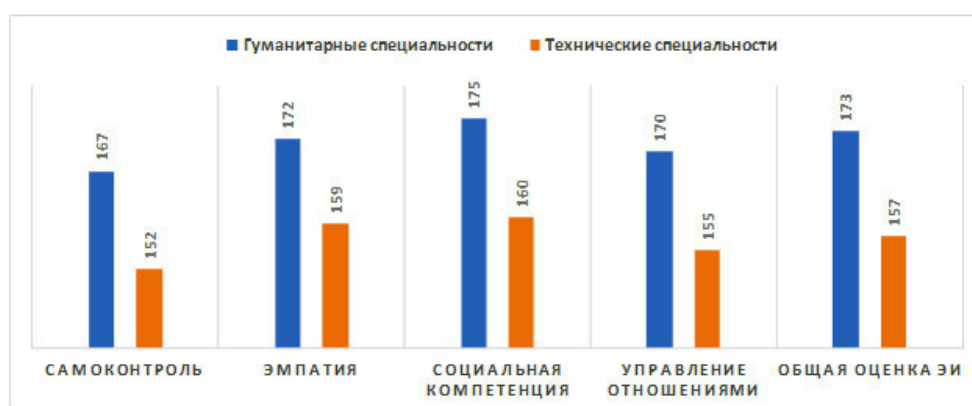


Figure 1 – Emotional Intelligence test results, in scores

In general, the obtained results of the two types of research indicate that the differences in the levels of emotional intelligence between the students of humanities and technical specialties, which suggests that universities should pay more attention to the development of emotional intelligence among students of technical specialties, as it is the basis for the development of students so necessary for technicians, skills of scientific and professional activities to develop recommendations and special programs for the development of such activities.

These conclusions are also confirmed by the results of interviews. For example, one of the answers of a student of pedagogical specialty: «I believe that empathy is a key element of my future profession. Without the ability to understand and feel other people it is impossible to succeed in working with students. During my studies, I often encountered situations where my emotion management skills helped me to smooth conflicts in groups

and achieve better results.» While an engineering student points out that «in the technical faculty, logic and analytical thinking are more valued, but in teamwork emotional intelligence also plays an important role. And noted that when they work on projects, there are many problems, such as the ability to negotiate and take into account the opinion of each team member. In his opinion, that they develop these skills less than humanitarians, although the needs are greater.» The results of the interviews are summarized and the averages allow us to draw the following conclusions: once again the importance of the organization of scientific and professional activities in universities for the development of emotional intelligence of all students is emphasized, but to a greater extent the impact is noted in students of humanities, and the need for development is greater in the second group. And also the importance of the organization of scientific and professional activities in universities for the development of emotional intelligence of students is noted in all students.

The results of the regression analysis reflecting the influence of emotional intelligence and its connection with study and future scientific and professional activity, e in the form of percentage distribution of responses, are shown in Table 2.

Table 2 – Results of regression analysis

Independent variable	For students of humanitarian specialties		For students of technical specialties	
	β (standard coefficient)	p-value	β (standard coefficient)	p-value
Overall assessment of EI	0.57	<0.001	0.39	<0.005
Satisfaction with the quality of teaching	0.31	0.01	0.24	0.02
Participation in research projects	0.22	0.05	0.16	0.08
Experience in internships or traineeships	0.18	0.07	0.13	0.11

Interpretation of the results indicates that the level of emotional intelligence has a significant impact on academic performance and success in professionally significant activities for both humanities students and technicians. However, the influence is stronger in humanities students ($\beta=0.57$) than in technicians ($\beta=0.39$). This confirms that emotional intelligence plays a more significant role in the success of humanities students. The positive effect of satisfaction with the quality of teaching on academic performance and professionally significant activities is also significant, but less strong than the total EI score. In humanities students this effect is more pronounced ($\beta=0.31$) than in technicians ($\beta=0.24$). This may indicate that the quality of teaching has a greater impact in the humanities, where interaction and support from the teacher may play a more

prominent role. Participation in research projects shows that this factor has a moderately significant contribution to academic performance and to scientifically and professionally meaningful activities, with humanities students ($\beta=0.22$) having a higher contribution than technicians ($\beta=0.16$). This may be due to the fact that research work requires a higher level of emotional intelligence for effective teamwork and interaction with the scientific community. Internship or practicum experience is least significant in this model, especially for technicians ($\beta=0.13$, $p=0.11$), indicating a weak relationship between internship experience and academic performance or professionally relevant activities. For humanities students, this factor still has some influence ($\beta=0.18$, $p=0.07$), which may be related to the greater importance of interpersonal skills in humanities professions.

A modern model of the influence of university students' emotional intelligence on their scientific-professional activity, which is based on a comprehensive approach that takes into account various aspects of emotional intelligence (EI) and its influence on academic and scientific-professional activity, has been developed. The model is based on three key components of emotional intelligence that are directly related to students' scientific and professional activities:

1. Development of self-control and self-regulation, including measures aimed at developing competencies: the ability to manage one's emotions and behavior in stressful situations; maintaining concentration and motivation to achieve goals.

2. Development of empathy and social perception, containing measures aimed at creating competencies to take into account the feelings and needs of others; to ensure effective teamwork and build trusting relationships.

3. Social competence and leadership: which includes measures to develop skills in conflict management and decision-making and to develop the ability to cooperate effectively and lead a team.

The results of the pedagogical experiment are summarized below in the volume of initial and final indicators of emotional intelligence and indicators of scientific-professional activity (SPA), shown in Table 3.

Table 3 – Results of comparative analysis of the pedagogical experiment

Indicators	Humanitarian group			Technical team		
	Initial value	Final value	Percentage of increase	Initial value	Final value	Percentage of increase
Emotional intelligence	3,2	4,1	27,8	2,8	3,6	28,6
Participation in conferences, once a year	1,5	2,8	66,7	1,2	1,8	50
Number of publications, times per year	0,2	0,7	250	01	05	500
Participation in projects, once a year	1,1	1,9	72,7	09	1,5	66,7

The obtained results allow us to draw the following conclusions about the positive impact of the developed measures for the development of emotional intelligence (EI) on the scientific and professional activity of students. Since the level of EI increased by 27.8% in students of humanitarian specialties, which indicates a significant progress in mastering the skills of self-control, empathy and social competence, which is important for NAP. In students of technical specialties, the growth was 28.6%, which confirms the universal applicability of approaches to the development of EI regardless of the focus of training. Participation in conferences increased by 66.7% in humanities students and 50% in technicians. This indicates the increased confidence and willingness of students to present their scientific achievements publicly. The number of publications increased by 250% for humanities students and 500% for technicians, indicating a significant increase in research activity and quality of scientific papers. Participation in projects increased by 72.7% for humanities students and by 66.7% for technicians, which emphasizes the increased interest and ability of students in joint research work.

Overall trends: all showed a large increase in scientific and professional activity, with the humanities group slightly more so, which may be due to the greater predisposition of humanities students to social-emotional aspects. Technical students showed significant improvements, especially in the area of publications and project participation, which emphasizes the importance and impact of EI development for students of all university majors. The main reasons for the improvement or impact of EI on NPD are as follows: improvement of emotion management skills and maintaining concentration contributed to more effective performance of tasks and increased motivation for NPD; development of empathy and skills of interaction with colleagues and scientific community contributed to the increase in the number of publications and project participation.

They are reflected in Table 4.

Table 4 – Practical recommendations

EI parameters	Educators	Engineers
1	2	3
1. Self-control and self-regulation	Stress management trainings: Special sessions on teaching relaxation methods, breathing techniques and strategies for managing emotions in difficult pedagogical situations. Psychological counseling to maintain psycho-emotional health and prevent professional burnout. Result: Increased resistance to stressors, reduced anxiety, improved concentration and productivity in work.	Training in time management and effective methods of time planning and prioritization to optimize productivity. Problem-solving courses on developing critical thinking skills and finding optimal solutions in non-standard situations. Result: Increased work efficiency, reduced stress-induced errors, improved quality of completed tasks.

Continuation of table 4

1	2	3
2. empathy and social perception	Game techniques and role-playing simulating real pedagogical situations where students learn to understand and take into account the emotional state of students. Workshops on active empathy: skills in active listening, recognizing non-verbal cues and demonstrating caring and understanding. Result: Improved relationships with students, increased trust and mutual understanding, creation of a favorable atmosphere in the classroom.	Communication trainings: effective communication skills in technical teams, understanding of cultural and individual characteristics of colleagues. Intercultural programs to develop the ability to work in multinational and multicultural teams. Outcome: Improved team understanding, reduced conflicts, increased efficiency of teamwork
3. Social competence and leadership	Conflict resolution workshops: on techniques for resolving disputes and conflicts in the educational environment. Leadership trainings to develop classroom management skills, motivate students and build team spirit. Outcome: Effective classroom management, conflict prevention and resolution, building a cohesive team of students.	Presentation and public speaking training: skills in presenting technical projects and ideas in front of an audience. Leadership trainings: Training in project management principles, team coordination and strategic decision making. Outcome: Ability to effectively present and defend technical solutions, project management and coordination of cogakih manda work.

Based on the results obtained, it is also possible to recommend, for example, different approaches to the development of emotional intelligence (EI) for pedagogical and technical specialties in relation to the NAP, since each of these educational areas has unique requirements for personal qualities and scientific and professional skills. Specific measures are proposed for each specialty within the three areas of EI development: self-control and self-regulation, empathy and social perception, and social competence and leadership.

Conclusion

This study investigated the relationship and influence of the level of emotional intelligence (EI) of university students and their scientific and professional activities. In the course of the survey on two indicators (EI and academic performance), higher indicators were found in students of humanities specialties. Regarding satisfaction, students of both groups are satisfied with the organization of educational activities and are sure that the knowledge they receive will be useful in the future, especially for technical specialists.

These indicators are confirmed by the results of interviews. The test results demonstrate the differences in the levels of emotional intelligence between students of humanitarian and technical specialties, which served as a basis for further research and development of a model and recommendations for the development of emotional intelligence among students of different directions. Regression analysis confirmed that the level of emotional intelligence is a strong factor influencing the success in scientific and professionally significant activities, especially among students of humanities specialties.

A model based on three key components of EI was developed: self-control and self-regulation, empathy and social perception, social competence and leadership. Experimental verification showed that the development of these components has a positive impact on students' scientific and professional activity, including participation in conferences, publication activity and participation in research projects, as both groups showed tangible improvements, which confirms the universality and significance of EI development for all areas of STD education. At the same time, when developing the model, it was determined that it is necessary to take into account the peculiarities of specialization. Thus, for pedagogical specialties, the development of emotional intelligence should be aimed at the formation of such forms of NTDs, which are based on sustainable skills of emotion management, deep understanding and consideration of the emotional state of students, as well as effective classroom management. For technical specialties, it is important to develop self-control and time management skills, effective team communication and leadership skills for successful project management.

Scientific novelty consists in the fact that for the first time the model of the influence of EI on scientific and professional activity of students of different specialties has been proposed and experimentally tested. The results of the experiment confirmed the effectiveness of an integrated approach to the development of EI in the context of scientific and professional training. Possible areas of application of the study: educational institutions for the development and implementation of programs for the development of EI and NAP for students of all specialties.

Scientific significance lies in the expansion of theoretical ideas about the role of EI in education and scientific and professional training, opening new directions for research. The practical significance of the model and recommendations consists in increasing the efficiency of students' scientific and professional activity, improving their competitiveness in the labor market.

Forecast of development and prospects for further development: further expansion and improvement of models of EI development taking into account the specifics of various professional areas; integration of EI into online education and distance learning formats and others.

Contribution of the authors:

J. Doncheva – was responsible for the theoretical foundation of the study. She conducted a comprehensive review of the existing literature on emotional intelligence and its relevance to scientific and professional competencies. She contributed to the development of the research framework, defining key constructs, hypotheses, and conceptual models, and helped formulate the methodological strategy for the study.

B. Matayev – coordinated the empirical research phase, organized and conducted the pedagogical experiment, and ensured ethical compliance during data collection. He managed collaboration with participating universities, oversaw data gathering (questionnaires, interviews), and contributed significantly to the structuring and writing of the manuscript, integrating theoretical and empirical findings.

D. Akhmetova – conducted the data processing and statistical analysis, applying regression analysis and interpreting the findings. She was responsible for visualizing the results and drawing practical conclusions. Akhmetova also developed and tested training modules and interactive tasks to foster emotional intelligence, and provided the final recommendations for educational practices based on the research outcomes.

References

1. **Makhmetova, D.T., Ungarbayeva, S.U.** Psychological and pedagogical foundations of the development of flexible skills in professional education [Electronic resource] // Bulletin of KazNPU named after Abai. Series: Pedagogical Sciences. – 2022. – №2(74). – P. 36–45. DOI:<https://doi.org/10.51889/2022-2.1728-5496.04>. [in Russian]
2. **Sabyrbai, B.E., Aikinbaeva, G.K.** The relationship between emotional intelligence and motivation for success among students of higher educational institutions [Text] // Bulletin of the L.N. Gumilyov Eurasian National University. Series: Pedagogy. Psychology. Sociology. – 2024. – №2(147). – P. 588-605. [in Russian]
3. **Egorisova, A.K., Serikbayeva, A.K.** The essence and content of the concepts of intelligence and emotional intelligence [Electronic resource] // Bulletin of KazNPU named after Abai. Series: Psychology. – 2021. – №4(65). – P. 37–42. DOI:<https://doi.org/10.51889/2020-4.1728-7847.07>. [in Russian]
4. **Devis-Rozental, C., & Farquharson, L.** What influences students in their development of socio-emotional intelligence whilst at university? [Text] // Higher Education Pedagogies. – 2020. – №5. – P. 294-309.
5. **Garg, R., Levin, E., & Tremblay, L.** Emotional intelligence: impact on post-secondary academic achievement [Electronic resource] // Social Psychology of Education. – 2016. – №19. – P. 627–642 <https://doi.org/10.1007/S11218-016-9338-X>.
6. **Sergienko, E.A., Khlevnaya, E.A., Vetrova, I.I., Migun, Yu.P.** Emotional intelligence test: A methodological guide. Moscow: Publishing House «Institute of Psychology of the Russian Academy of Sciences». – 2019. – 178 p. [in Russian]
7. **Nikulina, I.V.** Emotional intelligence: development tools: a textbook [Text]. – Samara: Samara University Press, 2022. – 82 p. [in Russian]
8. **Savira, A., Indriani, A.** The Influence of Emotional Intelligence and Learning Environment On University Student Performance [Electronic resource] // International Student Conference on Business, Education, Economics, Accounting and Management. – 2024. <https://doi.org/10.21009/isc-beam.012.164>.

9. **Juyal, S., Kuruva, M., Kashyap, M., Kumar, S.** Impact of Emotional Intelligence on Academic Performance of University Students: Empirical Evidence [Text] // Journal of Mountain Research. – 2023. – №1(18). – P. 233-243.
10. **Saeed, S., Islam, M., Latif, S., Ashraf, I.** Impact of Emotional Intelligence among Students of BS Program at University Level [Text] // International Journal of Social, Political and Economic Research. – 2022. – №2(9). – P. 16–38.
11. **Sharipova, A., Egenisova, A., Bayar, A., Serikbayeva, A.** Emotional intelligence as a strategy for preventing emotional burnout of a teacher [Electronic resource] // Bulletin of the L.N. Gumilyov Eurasian National University. Series: Pedagogy. Psychology. Sociology. – 2024. – №4(149). – P. 341-352. <https://bulpedps.enu.kz/index.php/main/article/view/973>. [in Russian]
12. **Munakata, M., Vaidya, A.** Fostering Creativity through Personalized Education. Problems, Resources, and Issues in Mathematics Undergraduate Studies [Electronic resource] // Creativity Research Journal. – 2013. – №9(23). – P. 764-775, doi: 10.1080/10511970.2012.740770
13. **Hwang, S.Y.** Rethinking creativity: Present in expression in creative learning communities [Electronic resource] // Educational Philosophy and Theory. – 2017. – №3(49). – P. 220-230. doi: 10.1080/0013 1857.2016.1225559
14. **Latifah, L., Supriyadi, T.** The Influence of Emotional Intelligence on Student Learning Motivation [Electronic resource] // Journal of Social Science. – 2024. – №4(5). – P. 1218-1233. <https://doi.org/10.46799/jss.v5i4.901>.
15. **Seneru, W., Dharma, Y., & Wati, R.** The Influence of Emotional Intelligence on University Students' Interpersonal Communication [Electronic resource] // Journal of Communication, Religious, and Social Sciences. – 2024. – №1(2). – P. 22-33. <https://doi.org/10.60046/jocrss.v2i1.107>.
16. **Vasiou, A., Vasilaki, E., Mastrothanasis, K., Galanaki, E.** Emotional Intelligence and University Students' Happiness: The Mediating Role of Basic Psychological Needs' Satisfaction [Electronic resource] // Psychology International. – 2024. – №6(4). – P. 855-867. <https://doi.org/10.3390/psycholint6040055>.
17. **Abera, W.** Emotional Intelligence and Pro-Social Behavior as Predictors of Academic Achievement Among University Students [Text] // Community Health Equity Research & Policy. – 2021. – №4(43). – P. 431-441.
18. **Gonzaga, R., Abrenilla, J., Dumanhog, M., Culajara, C.** Interrelating the Emotional Styles and Social Intelligence of University Students [Text] // American Journal of Human Psychology. – 2024. – №1(2). – P. 84–92.
19. **Mittal, S.** Ability-based emotional intelligence and career adaptability: role in job-search success of university students [Electronic resource] // Higher Education, Skills and Work-based Learning. – 2020. – №2(11). – P. 454-470. <https://doi.org/10.1108/heswbl-10-2019-0145>.

Ю. Дончева¹, Б.А. Матаев², Д.С. Ахметова^{2*}

¹ Ангел Кънчев Русе университеті, Русе, Болгария

² Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар, Қазақстан

ЖОО студенттерінің эмоционалды интеллектінің ғылыми-кәсіби қызметке әсері

Аннотация. Бұл мақалада университет студенттерінің ғылыми және кәсіби қызметінің тиімділігіне эмоционалды интеллект деңгейінің әсері қарастырылады. Өйткені эмоционалды интеллект университет студенттерінің табысты ғылыми және кәсіби қызметін қамтамасыз етудің маңызды аспектісі болып табылады. Зерттеудің мақсаты эмоционалды интеллекттің даму деңгейі мен жоғары оқу орындарындағы ғылыми және кәсіби қызмет арасындағы байланысты анықтау болды. Қатысушылардың даму деңгейін объективті бағалауға мүмкіндік беретін сауалнамалар мен тесттер сияқты эмоционалды интеллектті бағалаудың заманауи әдістері қолданылды. Нәтижелер эмоционалды интеллекттің жоғары деңгейі оқу ортасына жақсы бейімделуге, оқуға деген ынтаны арттыруға және ғылыми жобаларды тыбысты орындауға ықпал ететінін көрсетті. Зерттеудің ғылыми маңыздылығы білім беру процесінде эмоционалды интеллекттің рөлі туралы түсініктерді кеңейту және болашақ мамандардың ғылыми және кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыру болып табылады. Зерттеудің практикалық құндылығы-білім беру сапасын арттыруға және ғылыми және кәсіби құзыреттіліктері бар кадрлар даярлауға мүмкіндік беретін мамандану ерекшеліктерін ескере отырып, студенттердің эмоционалды интеллектісін арттыру бойынша ұсыныстар мен бағдарламалар жасауға болатын модель жасалды. Зерттеу жоғары оқу орындарының білім беру стратегияларында және студенттерді қолдау бағдарламаларында эмоционалды интеллектті есепке алудың гипотезасы мен маңыздылығын растайды, өйткені олар олардың ғылыми және кәсіби өсуіне әсер етеді, және болашақ кәсібінде табыстылық әкеледі.

Кілтті сөздер: эмоционалды интеллект, студенттер, университеттер, ғылыми және кәсіби қызмет, ықпал, даму моделі.

Ю. Дончева¹, Б.А. Матаев², Д.С. Ахметова^{2*}

¹ Ангел Кънчев Русе университеті, Русе, Болгария

² Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан,
Павлодар, Казахстан

Влияние эмоционального интеллекта студентов вуза на научно-профессиональную деятельность

Аннотация. В данной статье рассматривается влияние уровня эмоционального интеллекта на эффективность научно-профессиональной деятельности студентов университета, поскольку эмоциональный интеллект является важным аспектом для обеспечения успешной научной и профессиональной деятельности студентов университета. Целью исследования было выявление взаимосвязи между уровнем развития эмоционального интеллекта и научно-профессиональной деятельностью в высших учебных заведениях. Использовались современные методы оценки эмоционального интеллекта, такие как опросники и тесты, позволяющие объективно оценить уровень его развития

у участников. Результаты показали, что высокий уровень эмоционального интеллекта способствует лучшей адаптации к учебной среде, повышению мотивации к обучению и успешному выполнению исследовательских проектов. Научная значимость исследования заключается в расширении представлений о роли эмоционального интеллекта в образовательном процессе и формировании научных и профессиональных компетенций у будущих специалистов. Практическая ценность исследования заключается в создании модели, на основе которой можно разработать рекомендации и программы по повышению эмоционального интеллекта у студентов с учетом особенностей их специализации, что позволит повысить качество образования и подготовить кадры с научными и профессиональными компетенциями. Исследование в целом подтверждает гипотезу и важность учета эмоционального интеллекта в образовательных стратегиях вузов и в программах поддержки студентов, так как они влияют на их научный и профессиональный рост и принесут успех в их будущей профессии.

Ключевые слова: эмоциональный интеллект, студенты, вузы, научная и профессиональная деятельность, влияние, модель развития.

Information about the authors:

Doncheva Juliya – Philosophy Doctor (PhD), Professor, Angel Kanchev university of Ruse, Ruse, Bulgaria. E-mail: jdoncheva@uni-ruse.bg. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3148-3220>

Matayev Berik – Philosophy Doctor (PhD), Associate Professor of the Higher School of Pedagogy, Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan. E-mail: matayevba@pspu.kz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5108>

Akhmetova Dinara – the author is for correspondence, Master's student, Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan. Tel. +77773179995. E-mail: dinaraakhmetova11@gmail.com

Авторлар туралы мәлемет:

Дончева Юлия – философия докторы (PhD), профессор, Ангел Кънчев Русе университеті, Русе, Болгария. E-mail: jdoncheva@uni-ruse.bg. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3148-3220>

Матаев Берік Айтбайұлы – философия докторы (PhD), Педагогика жоғары мектебінің қаумдастырылған профессоры, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан. E-mail: matayevba@pspu.kz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5108>

Ахметова Динара Салкеновна – хат-хабар үшін автор, магистрант, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан. Tel. +77773179995. E-mail: dinaraakhmetova11@gmail.com

Информация об авторах:

Дончева Юлия – доктор философии (PhD), профессор, Русенский университет Ангел Кънчев, Русе, Болгария. E-mail: jdoncheva@uni-ruse.bg. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3148-3220>

Матаев Берик Айтбаевич – доктор философии (PhD), ассоциированный профессор высшей школы педагогики, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан. E-mail: matayevba@pspu.kz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5108>

Ахметова Динара Салкеновна – автор для корреспонденции, магистрант, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан. Tel. +77773179995. E-mail: dinaraakhmetova11@gmail.com

UDC 372.881.111.1
IRSTI 14.25.09

DOI 10.52301/1991-0614-2025-1-22-40

Y.V. Polonskiy*, G.K. Tleuzhanova¹ Karaganda Buketov University,
Karaganda, Kazakhstan
badmoonshiner@mail.ru**INTEGRATING VIDEO GAMES
IN ENGLISH LEARNING AT SCHOOL**

Annotation. *The integration of video games in school application in language instruction is an effective tool in instruction, blending instruction with enjoyment. In contrast with traditional approaches, with a predisposition towards stiffness, video games generates dynamism, providing rich environment for motivation and interaction derived from enjoyment. By offering contextual application of language and contextualization in terms of narrative, students access authentic structures, enrich unconsciously lexicons, grammar, and communicative competencies. Besides, dimensions of gamified ones-obstacles, feedback loops, achievements-engages mental processes, strengthening recall and creation of meaning. Most importantly, multi-player platforms triggers group instruction, hastens students towards negotiation of meaning, collaboration, and use of language in real-time in a strategic manner. Such activity, replete with spontaneous conversation and problem-solving of a complex kind, mirrors real-life use environments for language. In spite of such activity, integration of video games in curriculums is not challenge free; involves selection with care of materials, integration with educational aims, and consideration for potential for distraction. For such reason, instructors must navigate with care in such seas, utilizing engrossing potential of games and at the same time protecting pedagogical integrity. In its quest to disentangle complex role played by video games in language development, such inquiry promotes harmonious integration of conventional and unorthodox approaches in modern trends in instruction in English language.*

Keywords: video games, language skills, gamification, student motivation, school education.

Introduction

In an era when technology reaches all nook and corners of life, conventional forms of studying have changed in a significant way. Gone are days when studying happened in textbooks, chalk boards, and rote memorization. With the new era of technology, a new form of tool for studying is taking shape that makes studying participative, immersive, and effective. Video games have become an unlikely but most effective tool for studying, and language, in general, is no exception. As English keeps becoming a dominant language in a lingua franca, effective and engrossing methodologies for imparting language have

become a necessity at no stage in its life ever before. Step in video games – one tool long regarded a form of leisure, but one increasingly regarded for its function in reorienting students' approaches towards studying English in schools.

The global video gaming economy, valued at over \$200 billion, is no source of leisure for teens and youth any more. It is a multi-dimensional platform for offering narrative, problem-solving, and social integration, and in its present form, an ideal platform for delivering instruction. For instructors, holding students' attention and sustaining students' curiosity in studying have long been a challenge, one for whose resolution traditional methodologies have fallen short in a contest with smartphones, social networks, and, of course, video games. What if, one could, in fact, utilize students' source of attraction and make it an effective tool for imparting? That is precisely where putting video games in language instruction for English comes in.

The idea of utilizing video games for educational purposes isn't new at all. Teachers and researchers have long seen in games a chance for students to learn a variety of subjects, including math and history. But its use in language instruction, and in English, in specific, is a relatively new one. Video games have an ideal mix of immersive story, interactive activity, and real-time dialogue, all of them ideally placed for language development. Whether through reading dialogue in a video game, voice chatting with fellow worldwide players, or following multi-faceted plots, video games have a rich and vibrant language practice environment to draw upon.

Here's an example: a player in a multi-player title such as Fortnite or Among Us will have to speak with fellow players in real-time, and in many cases, in English, in a bid to work towards a common objective. Not only will speaking and listening develop, but confidence in actually speaking language in a real-life, low-stakes environment will develop, too. In narrative titles such as The Witcher or Life is Strange, even, real-life dialogue, accents, and contextual information become attuned, all of them contributing to a general language awareness and a heightened awareness of the English language, specifically. Even games with little in terms of text, such as Minecraft, stimulate imagination and problem-solving, with many times including reading instruction, working in groups, and articulation of one's thinking in a concrete form.

The benefits of adding video games to instruction in English language go far beyond language skill improvement. Video games are inherently engrossing, and students' natural desire for challenge, discovery, and achievement can make them an effective tool for motivation in language practice. That motivation extends to a willingness to practice language skills, for students will practice when practice feels like amusement, not work. Video games, moreover, can deliver a level of individualization not feasible in traditional instruction, with students working at their pace, practicing sections that present a challenge, and choosing games with a level of difficulty and a theme that appeals to them.

Not only can individualization make students in charge, but it can insure instruction is specifically geared for each individual's needs.

This article addresses language skill development through an integration between school language learning processes and video games. It addresses developing listening, speaking, reading, and writing skills through video games, and larger dimensions of learning through games, such as motivation, awareness about cultures, and collaboration. It not only addresses obstacles and factors in its use, but pragmatic approaches and examples of effective case studies, as well. It then addresses future trends, and new emerging technology and educational gaming trends and how these can contribute towards language learning in future.

The Role of Video Games in Modern Education

The integration of video games in current educational practice is a break with educational practice in its practice and its theory. What a decade ago was considered merely a form of amusement, video games have developed into sophisticated tools with a potential for immersing, exciting, and educating learners in a variety of subjects, including language development. In this section, through an analysis of video games' contribution towards schoolchildren's language development in school settings, I will shed a spotlight on the revolutionising role played by video games in educational practice, in describing how video games have developed into a useful and effective educational tool for language development, supported both through studies and theory.

History of Learning Tools

The background of educational tool confirms humanity's predisposition for adaptability in utilising technology for educational ends. With each technological development, new channels for education have been added, starting with the printing press, then computers, and then, subsequently, the web. In the last several decades, information and communications technology (ICTs) have re-shaped the face of the school room, with white boards, virtual environments, and web sources, for example, but video games' development as educational tools is a breakthrough in its own right. Unlike traditional tools, video games combine enjoyment and instruction, creating an immersive and participatory form of instruction.

Materials and methods

Theoretical foundations for educational application of video games can be derived through work such as that of such theorists such as Gee, who argued that video games embody constructs of effective learning, such as active engagement, problem-solving, and feedback in real-time. Ideal compatibility between games and constructivist theory, with its use of experiential and self-motivated learning, is documented in Gee's work. In a similar direction, Prensky embraced use of terms «digital game-based learning» in explaining training in information and skills through games in a format that engages

learners in a technology-native environment—learners reared in a technology-intensive environment.

Video games lend themselves particularly well for use in studying, in that, through interactivity and immersivity, they compel learners to act, make judgments, and problem-solve actively, in contrast with passive delivery forms such as lecture and textbooks, and in a format that is ideally compatible with Krashen's theory of language intake, in that learners must receive intelligible intake in a low-anxiety environment, and in that video games present such an environment through contextualized language intake in form of instruction, dialogue, and narrative [1].

One of the greatest strengths of video games is that they can model real environments, and learners can practice language in a safe, guided environment [2]. For instance, massively multi-player, multi-user, role-playing games (MMORPGs) such as World of Warcraft construct virtual communities in which learners have to work and speak with one another in an effort to gain shared goals. Language learner use of MMORPGs and such games enable meaningful activity and opportunity for real language use and opportunity for negotiation of meaning and pragmatic competency development—something that can prove difficult to implement in a traditional language room [3].

Second, video games can deliver a level of individualization that proves difficult to gain with any educational technology device. Video games can adjust difficulty level to a player's skill level, neither under-challenging nor over-challenging them [4]. That aligns with Vygotsky's zone of proximal development theory, in that it appreciates providing a level of scaffolding in instruction in an effort to adapt to a learner's capabilities. For instance, Smith S. P. researched whether educational video games could effectively promote mastery of English language vocabulary for Chinese learners. In a study, he concluded that games for learners' level of skill increased mastery of vocabulary and motivation for Chinese students.

3 Relevance to Language Learning

The relevance of video games in language learning is in that they can present a rich and immersive environment for language practice. Video games expose learners to real language input, such as grammar, vocabulary, and cultural nuance, in a meaningful and immersive environment. That is in agreement with Krashen's (2013) contention that reading extensively and language exposure in a significant role in developing vocabulary. Video games, and rich narrative and dialogue games in particular, present a kind of "extramural English" [5].

The fact that video games involve an interactivity helps develop communicative competency, one of language instruction's most important objectives. Thorne developed a study in utilizing virtual gaming communities for language socialization, and found that learners developed both language and cultural competency in communicating with

native speakers in an immersive environment. That is significant in a scenario in which language instruction for a global language, such as English, involves working with a variety of accents, dialects, and cultures.

How Video Games Enhance English Language Ability

Video games have emerged as a powerful tool for enhancing language skills in English, offering a combination of interactivity, immersion, and engagement that cannot be emulated through traditional instruction. In this section, I will detail in full how video games particularly enhance listening, speaking, reading, and writing skills, and mastery of vocabulary and grammar, and draw on a rich corpus of studies, including Peterson (2012), Sundqvist and Sylvén (2016). With a rich corpus of studies at our disposal, I will examine in detail how video games construct a contextualized and dynamic environment for language development, and then survey methodologies and materials in these studies in order to paint a complete picture of the evidence for language instruction through video games.

1 Ability in Listening

Listening is an important part of language development, through which learners can understand speech, become attuned to pronunciation, and develop listening processing skills [6]. Video games, and particularly ones with rich narrative and voice acting, offer an ideal environment for listening practice in an immersive and exciting form.

Contextualized Learning:

The immersive atmosphere of video games ensures listening happens in a contextual manner. Players must listen to instructions, follow a narrative, and respond to characters, all of which require active language processing. MMORPGs, in particular, enable contextualized listening, with learners having to comprehend and respond to verbal or textual commands from fellow players [7]. Contextualization enables comprehension and recall, with learners relating words and phrases to concrete settings.

2 Ability to Speak

Speaking proves to be one of language learners' most challenging capabilities, with not only language mastery but confidence and fluency in speaking involved in speaking. Video games, in particular, with voice chat and multi-player options, enable a relaxed atmosphere for speaking practice [8].

Real-Time Interaction:

Multi-player games such as Fortnite, Among Us, and World of Warcraft require real-time conversation in an attempt to achieve shared objectives. Interaction tends to occur in English, particularly in international gaming communities, providing learners with an opportunity to practice speaking naturally and spontaneously. According to Thorne gaming communities in cyberspace enable language socialization, with learners developing pragmatic and linguistic competency through contact with native speakers.

Voice Chat Features:

Many modern games feature voice chat, allowing for verbal communication between players, in contrast to text chat. Voice chat is particularly useful for language learners, as it promotes practice in pronunciation, intonation, and fluency. Voice chat in computer games increased learners' willingness to speak, a significant language acquisition factor [9]. By participating in real-time conversation, players gain confidence and develop speaking skills.

3 Reading Ability

Reading is an important skill for language learners, in that it permits them to access printed information, expand their lexicons, and develop comprehension skills. Video games, and particularly games with high volumes of text, represent a rich source of reading matter in an exciting and participatory format [10].

In-Game Text and Subtitles:

A lot of video games feature printed text in terms of instruction, dialogue, and subtitles. Players have to read and understand such text in order to make headway in a game, creating a natural motivation for practicing reading skills. Examples include *Firewatch* and *Oxenfree*, in both of which a lot of narrative is conveyed through text, and therefore, a lot of reading must be performed in order to understand them. Reading a lot is a key to lexical development and language development [11].

Problem-Solving and Critical Thinking:

Reading in video games extends beyond mere comprehension, with players having to apply information that they have read in order to solve puzzles, make choices, and move through the virtual environment [12]. Active reading in such a manner strengthens critical thinking and analysis, both of which underpin effective reading. Video games enable «situated learning,» in which learners gain and apply information in a contextual manner, and reading, therefore, becomes a meaningful and memorable activity [13].

4 Writing Ability

Writing is yet another language skill that can effectively develop through video games. Most games demand that players use written language in communicating, for instance, through typing messages, creating posts, and contributing in forums [14].

Chat-Based Communication:

Minecraft and *Roblox*, for instance, have chat options through which players can converse with one another in a language format. In such an environment, learners have a chance to practice writing in a real-life scenario, in that they have to produce messages that make sense, are concise, and relevant to a specific scenario [15].

5 Vocabulary and Grammar

Grammar and vocabulary make up the backbone of language, and video games represent a rich and contextualized environment for language learners to build them [16].

By seeing and practicing structures and words in meaningful environments, learners can build and develop language and accuracy.

Grammar in Action:

Games also enable learners to encounter and practice grammar structures in use [17]. For instance, learners can follow imperative form-written directions or must use specific tenses in conversation.

Practical Applications in the Classroom

The integration of video games in the classroom is not a theoretical exercise but an actionable and pragmatic practice that can function in a range of educational settings. In this section, I will detail in full how video games can function in instruction in the English language, with concrete examples, lesson plans, and teacher strategies. Drawing on studies and real-life case studies, I will review in detail how video games can serve language instruction and overcome any potential barriers. In addition, I will detail methodologies and materials involved in such implementations, offering teachers tools for practicing game-based instruction in practice in their classrooms.

1 Game-Based Lesson Plans

Creating lesson plans with video games entails planning and coordination with instruction objectives. Teachers must select games that not only motivate students but also integrate with language skills to develop. Examples of utilizing video games in instruction in the English language follow below:

Example 1: Learning Vocabulary with Minecraft

Objective: Enrich students' vocabulary for construction, geography, and collaboration.

Activity: Student groups build a virtual environment in Minecraft and must utilize target vocabulary terms (e.g., «foundation», «terrain», «blueprint») to label and report to group members.

Evaluation: Students present work to group, utilizing target vocabulary in describing work.

Example 2: Learning with The Sims for Writing Stories

Objective: Enhance students' creative writing through developing stories about in-game scenarios.

Activity: Students develop characters and scenarios in The Sims and produce short stories about characters' lives.

Assessment: Students recount experiences with classmates and receive feedback for improvement.

Example 3: Playing Among Us for Speaking and Listening

Objective: Improve speaking and listening through real-time conversation.

Activity: Students play Among Us in groups, using voice chat to deliberate and dispute who is «the impostor.» They must use persuasive speech and active listening in order to win.

Assessment: Teachers observe students' communications and provide feedback about accuracy and fluency.

The examples reveal how video games can be constructed for specific aims, providing a flexible yet organized format for language practice.

2 Traditional Activities Made Engaging through Gamification

Gamification is an exercise of taking gaming aspects, including points, levels, and incentives, and inserting them in non-game settings. It can make traditional language practice activities exciting and engaging for students.

Example 1: Vocabulary Quizzes with a Twist

Activity: Instead of a conventional vocabulary quiz, students earn points for correct answers and «unlock» «levels» for advancement. They can even challenge classmates in a competition format.

Tools: Online platforms such as Kahoot! or Quizlet can be leveraged for creating interactive quizzes with gaming options.

Example 2: Role-Playing with Comprehension

Activity: Students read a short story and then role-play characters in a scenario. They earn points for correct use of target grammar and vocabulary structures.

Tools: Teachers can use digital tools such as Google Slides or PowerPoint for creating role-playing scenarios.

Example 3: Writing Assignments with Incentives

Activity: Students complete writing assignments and earn badges or incentives for accomplishment of specific requirements, such as use of a specific number of new vocabulary terms or a minimum of a certain number of words.

Tools: Online platforms such as Classcraft can be leveraged for tracking and dispensing incentives.

Gamification not only involves students but also instills a sense of achievement and progression, both of which contribute to long-term motivation.

3 Student-Centered Learning

Student-centered learning naturally occurs in video games, in which students become responsible for their own learning.

Example 1: Independent Exploration

Activity: Ask students to choose a video game of preference and play it individually. Ask them to keep a journal in English, documenting experiences, new language, and challenges.

Evaluation: Ask students to present their journals in class and report about new language acquired.

Example 2: Group Projects

Activity: Ask students to work in groups to make a presentation or video about a video game played in a group activity. They must narrate plot, characters, and language structures in English.

Evaluation: Ask groups to present to the class, and have classmates provide feedback.

Example 3: Peer Teaching

Activity: Ask students to teach a fellow student a video game, explaining in English the rules, controls, and strategies.

Evaluation: Ask students to evaluate students' language use in communicating effectively and clearly in English.

Student-centered learning empowers students to become responsible for taking an active role in studies.

4 Collaborative Projects

Collaboration is a key part of language learning and gaming. Video games enable students to work together, communicate, and problem-solve in a group

Example 1: Multiplayer Game Challenges

Activity: Ask students to play a multi-player game such as Fortnite or Roblox in groups, working through challenges that require communicating and working together. Ask them to use English in planning and communicating with one another.

Evaluation: Observe students' collaboration and language use, providing feedback.

Example 2: Game Design Projects

Activity: Students work in groups to build a video game, using English for developing narrative, characters, and dialogue. They can use tools such as Scratch or RPG Maker to apply their ideas.

Assessment: Presentations of group games in class, with groups describing their design and language structures.

Example 3: Constructing a Virtual World

Activity: Students work in groups to build a virtual world in Minecraft or The Sims, using English in planning and putting together their designs. They must negotiate roles, make a contribution, and sort out issues together.

Assessment: Teachers monitor students' collaboration and effective use of language in English.

Collaborative work not only strengthens language, but it promotes working together, thinking creatively, and problem-solving [18].

5 Overcoming Challenges

Although video games have numerous positive factors, integration in the classroom is not free of challenge. Teachers must overcome these obstacles for successful integration.

Challenge 1: Health and Screen Time

Solution: Limit gaming-related activity to short, focused sessions and include exercise-related activity or break times to restrict screen use.

Challenge 2: Choosing Appropriate Games

Solution: Opt for games that are age-appropriate, school-related, and relevant to instruction objectives. Consult sources such as Common Sense Media for review and recommendation.

Challenge 3: Hardware and Software Access

Solution: Provide students with access to computers and connectivity through school provisions or collaboration with community groups.

Challenge 4: Staff Training

Solution: Provide training for teachers in effective integration of video games in instruction.

Challenge 5: Monitoring and Measuring

Solution: Construct explicit rubric and evaluation criteria for language use in gaming-related activity. Use a mix of formative and summative assessments to monitor and evaluate.

By overcoming these obstacles, teachers can develop a supportive and effective environment for gaming-related instruction.

Trends in Educational Gaming

As educational gaming continues to grow, a number of trends are in evidence that could shape the future of English language education.

Gamification of Learning Management Systems (LMS):

Most schools and institutions are integrating LMS platforms such as Moodle, Canvas, and Google Classroom. These platforms are increasingly incorporating gamification elements, such as badges, leaderboards, and progress tracking, to make learning more engaging. In the future, LMS platforms could integrate video games directly into their systems, allowing teachers to assign game-based activities and track students' progress seamlessly.

Collaborative and Social Gaming:

Multiplayer games, where teamwork and interaction between players would more likely continue to rise. Games will create chances for the student to share and interact with children all over the world by being able to put their English in a life natural setting [19]. Current games on the leading platforms of Roblox and Minecraft, but the success seen there is apt to grow and expand further with newer versions.

3 Policy and Curriculum Development

For game-based learning to reach its fullest potential, it needs policy and curriculum support that will not only acknowledge such learning's value but also give a nod towards implementation guidelines [20].

4 Long-Term Impact on Language Education

The long-term effects of video games on English language education may be profound, transforming not only the way students learn but also the way teachers teach.

Personalized Learning:

These highly personalized learning experiences will be accomplished by video gaming once AI and adaptive technologies reach an advanced state. In such a case, students may work at an individual pace when the games are tailored to their preference, needs, and capabilities. This way, language can be acquired quite efficiently and within less time when learners receive needed targeted support related to their respective weak areas in class.

Results

The research conducted, involving 101 students who completed questionnaires, provided the following results based on descriptive analysis.

As shown in Figure 1, 44.1% of participants reported playing video games for 1 to 2 hours, 9.0% for less than 30 minutes, 18.0% for 3 to 4 hours, 12.7% for more than 4 hours, and 3.7% stated they do not play video games. This represents the lowest percentage among mechanical engineering students at UMKT. Interestingly, all respondents who claimed not to play games were female, while all male respondents reported playing video games. These findings indicate that most students engage in gaming for 1 to 2 hours (44.1%).

Figure 2 illustrates that 41.9% of respondents prefer MOBA games (Mobile Legends, DotA, League of Legends, Arena of Valor), 36.0% favor FPS games (Point Blank, Counter-Strike, Valorant, Call of Duty), and 9.7% choose MMORPGs (Ragnarok, Seal Online, RF, Dragon Nest). This suggests that MOBA games are the most popular initial choice among players.

According to Figure 3, 65.9% of respondents selected Multiplayer games as their favorite type, while 21.7% chose Single Player games. This indicates that multiplayer gaming is the preferred mode among the 101 surveyed students.

Figure 4 reveals that the majority (55.3%) of respondents prefer playing with both friends and players worldwide, while 22.4% exclusively play with friends and 9.7% opt for playing with people worldwide.

Figure 5 highlights that 36.0% of respondents believe MOBA games contribute to improving their English vocabulary, followed by 32.9% for MMORPGs and 18.0% for

FPS games. These results suggest that MOBA and MMORPG games play a significant role in vocabulary development.

According to Figure 6, 72.6% of respondents believe that gaming vocabulary is useful beyond academic settings, while 14.9% do not share this view.

Figure 7 indicates that 37.4% of respondents identified Speaking as the most beneficial skill acquired through gaming, followed by Reading Comprehension (25.2%), Listening Comprehension (22.2%), Written Conversation skills (6.1%), and a combination of Oral Conversation and Writing (5.1%).



Figure 1 – Time spent in a day playing video games

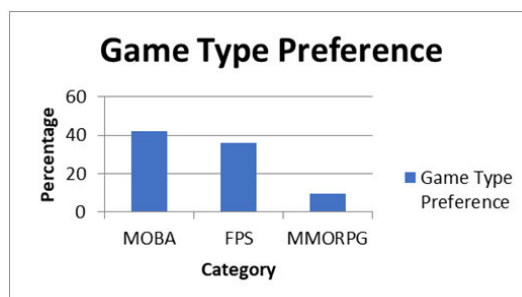


Figure 2 – Genre of first video game that played

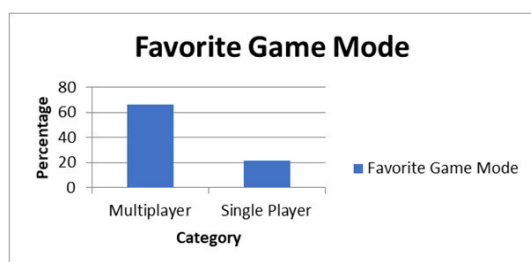


Figure 3 – Favourite type of video games

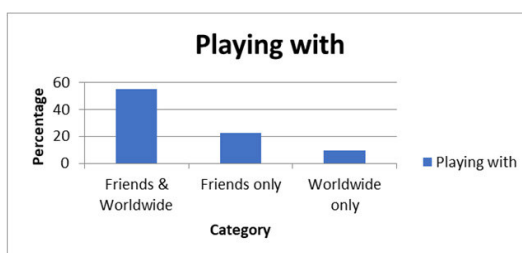


Figure 4 – I play video game with someone

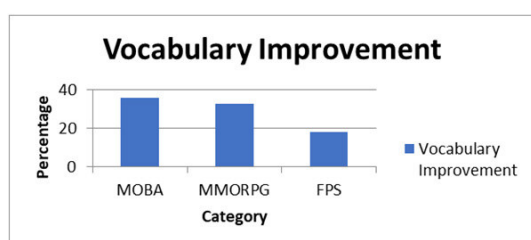


Figure 5 – The video game that helps improve my English vocabulary

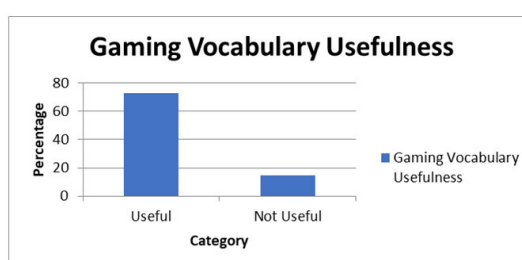


Figure 6 – Gaming vocabulary is very useful outside of the study environment

As shown in Figure 8, 32.9% of respondents agreed that playing video games improves English skills, 24.6% strongly agreed, 29.9% remained neutral, 10.1% disagreed, and 5.1% strongly disagreed, stating that gaming did not enhance their English proficiency.

Figure 9 demonstrates that 18.7% of respondents reported learning Speaking skills through gaming, followed by Words (11.2%), Expressions, Idioms, and Phrases (10.5%), Pronunciation (4.4%), Spelling (3.7%), Grammar (3.0%), and Dialect/Slang (1.5%). These results indicate that Speaking is the most commonly developed skill among gamers.

Figure 10 presents the skills that have improved due to gaming: 39.4% of respondents cited Speaking, 31.3% Reading, 23.2% Listening, and 7.1% Writing. These findings show that the most frequently improved English skills are Speaking and Reading.

Figure 11 details how gaming has enhanced Speaking and Reading skills: 41.1% of respondents reported improvements in both areas, 23.9% mostly in Reading, 8.2% mostly in Speaking, 6.8% only in Speaking, 6.0% only in Reading, and 1.5% saw no improvement. The data suggests that most respondents experienced benefits in both Speaking and Reading skills.

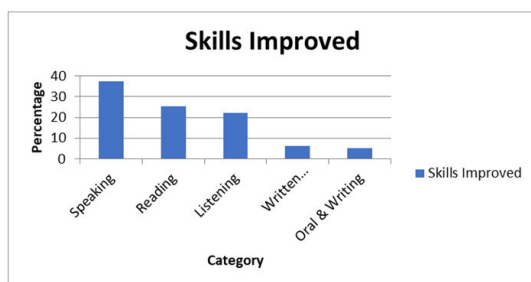


Figure 7 – The skills that I find useful when playing video games

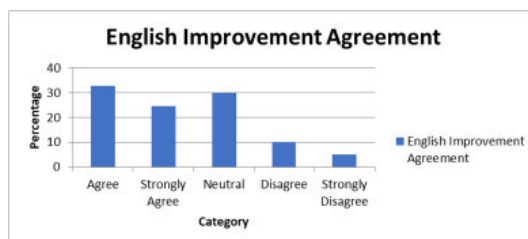


Figure 8 – By playing video games, my English skills improve

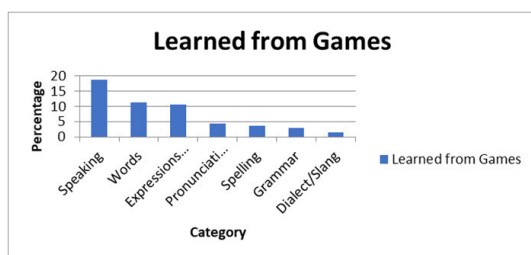


Figure 9 – What I have learned or developed while playing video games

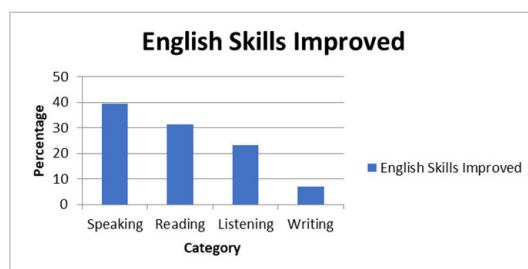


Figure 10 – English skills that I feel have improved after playing video games

Figure 12 highlights respondents' perceptions of the usefulness of skills gained through gaming: 29.9% rated them as Average, 27.7% as Useful, 15.8% as Very Useful, 10.5% as providing Very Little benefit, and 3.7% as Not Helpful. These findings suggest that most respondents consider the skills acquired through gaming as at least moderately useful.

According to Figure 13, 90.9% of respondents stated that video games help them learn English effectively, whereas 10.1% disagreed.

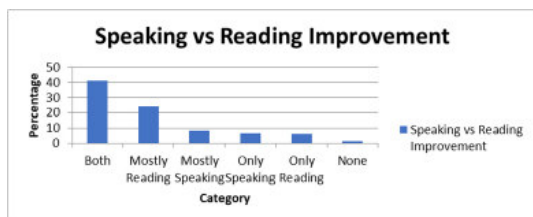


Figure 11 – Video games improve my speaking or reading skills

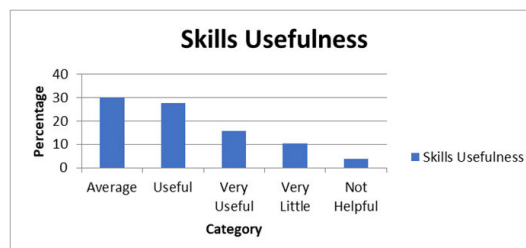


Figure 12 – The skills I gained from playing games are helpful for my studies

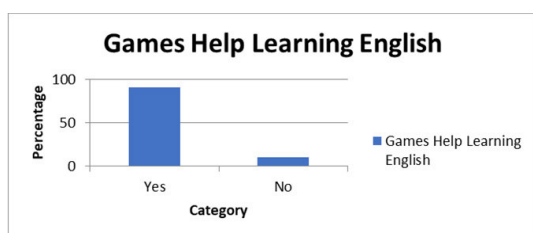


Figure 13 – Playing video game helps me learn English or effective learn English for my studies

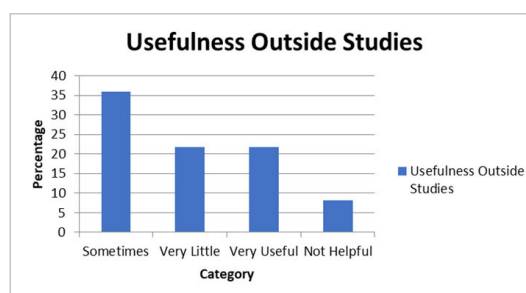


Figure 14 – The skills I gained from playing video games are helpful outside of the game or my studies

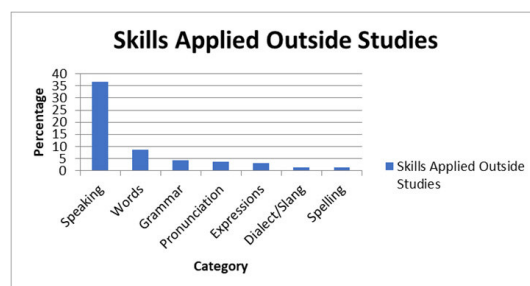


Figure 15 – Describe how the skills learned from video games are used outside of the studies

Figure 14 outlines the perceived usefulness of skills gained from gaming beyond academic and gaming environments: 36.0% of respondents found them Sometimes useful, 21.7% reported Very Little usefulness, another 21.7% deemed them Very Useful, and 8.2% claimed they were Not Helpful.

Figure 15 presents the application of gaming-acquired skills outside academic settings: 36.7% of respondents cited Speaking, 8.7% Words, 4.4% Grammar, 3.7% Pronunciation, 3.0% Expressions, Idioms, and Phrases, and 1.5% each for Dialect/Slang and Spelling. The data confirms that Speaking is the most commonly utilized skill outside of studies.

Conclusion

The integration of video games in school instruction of English is a 21st-century revolution in instruction, one that mirrors 21st-century realities and requirements. In this article, through many examples, we have seen in detail, how video games can make a contribution towards language skills, such as listening and speaking, reading, and writing, and even grammar and vocabulary. By providing an immersive, interactive, and exciting environment, video games bypass many of the weaknesses of traditional instruction, offering learners a personalized and exciting language practice environment.

The examples in this article present the potential of video games in becoming an effective tool in instruction. Research studies conducted by Peterson (2012), Sundqvist and Sylvén (2016), and many others, have established that video games can effectively develop language skills through providing learners with real language input, real-time conversation, and active practice. Besides, the positive contribution of instruction through games extends to motivation, awareness of cultures, and collaboration, all of which are important for success in a globalized society.

The incorporation of video games in school, however, comes with its sets of challenges. Challenges such as over-use of screens, access to technology, and teacher training must be addressed in order for effective and equitable use of instruction through games to become a reality. Teachers must, in addition, make wise choices regarding games, in relation to instruction, and make them meaningful for language practice. By overcoming such challenges and utilizing video games in full, schools can build an effective and exciting environment for instruction.

Looking to the future, the future for game-based instruction is full of exciting possibilities. Emerging technology in the form of virtual reality (VR), augmented reality (AR), and artificial intelligence (AI) will revolutionize the way students learn English, creating even more immersive and personalized experiences. Trends in educational gaming, such as the gamification of learning management systems and growing social and collaborative gaming, will extend even further the potential for video games to serve as a tool for language instruction. Meanwhile, both curricula and policy will have a

critical role in supporting widespread use of game-based instruction, and in insuring that it is implemented in a manner that maximizes its impact in educational systems.

Stood at the threshold of a new era in instruction, it is clear that video games have an opportunity to become more than a form of leisure activity. Video games can become a gateway to mastery of language, a tool for cross-cultural awareness, and a catalyst for a life of ongoing instruction. By taking a chance with this new and exciting form of instruction, instructors can not only make instruction in language both effective and efficient but even make it a pleasure, and in doing so, make students capable of competing in a globalized society.

Contribution of the authors:

Y. Polonskiy – initiated the research idea and conducted a comprehensive literature review on the integration of video games in English language learning. He was primarily responsible for collecting and analyzing empirical data from student surveys and organizing the descriptive statistical results. He also developed the structure of the article, drafted the theoretical and practical implementation sections, and prepared the illustrative figures used in the research.

G. Tleuzhanova – provided scientific supervision and methodological guidance throughout the research process. She critically reviewed the theoretical framework, ensured alignment with pedagogical standards, and contributed to the analysis and interpretation of findings. She also reviewed and finalized the academic presentation of the article and contributed to the development of pedagogical recommendations for implementing video game-based learning in school English instruction.

References

1. **Sundqvist, P., Sylvén, L.K.** Extramural English in teaching and learning: From theory and research to practice [Text]. London, Palgrave Macmillan UK, 2016. – 256 p.
2. **Connolly, T.M., Boyle, E.A., MacArthur, E., Hainey, T., Boyle, J.M.** A systematic literature review of empirical evidence on computer games and serious games [Text] // Computers & Education. – 2012. – №2. – P. 661–686.
3. **Rankin, Y., Gold, R., Gooch, B.** 3D role-playing games as language learning tools [Text] // Proceedings of EuroGraphics 2007.– 2008. – №7. – P. 126-134.
4. **Miller, M., Hegelheimer, V.** The SIMs meet ESL: Incorporating authentic computer simulation games into the language classroom [Text] // Interactive Technology and Smart Education. – 2010. – №3(41). – P. 311-328.
5. **Neville, D.O., Shelton, B.E., McInnis, B.** Cybertext redux: Using digital game-based learning to teach L2 vocabulary, reading, and culture [Text] // Computer Assisted Language Learning. – 2009. – №5(22). – P. 409-424.
6. **Ranalli, J.** Learning English with The Sims: Exploiting authentic computer simulation games for L2 learning [Text] // Computer Assisted Language Learning. – 2008. – №5(21). – P. 441–455.
7. **Reinders, H., Wattana, S.** Learn English or die: The effects of digital games on interaction and willingness to communicate in a foreign language [Text] // Digital Culture & Education. – 2011. – №3. – P. 3-29.

8. **Peterson, M.** Massively multiplayer online role-playing games as arenas for second language learning [Text] // Computer Assisted Language Learning. – 2012. – №23. – P. 429-439.
9. **Thorne, S.L., Black, R.W., Sykes, J.M.** Second language use, socialization, and learning in internet interest communities and online gaming [Text] // The Modern Language Journal. – 2009. – №93. – P. 802-821.
10. **Piirainen-Marsh, A., Tainio, L.** Collaborative game-play as a site for participation and situated learning of a second language [Text] // Scandinavian Journal of Educational Research. – 2009. – №2(53). – P. 167-183.
11. **Cornillie, F., Thorne, S. L., Desmet, P.** ReCALL special issue: Digital games for language learning: Challenges and opportunities [Text] // ReCALL. – 2012. – №24. – P. 243-256.
12. **Sykes, J.M., Reinhardt, J., Thorne, S.L.** Digital games and language learning: Contexts and future considerations [Text] // Calico Journal. – 2010. – №1. – P. 1-10.
13. **Zheng, D., Young, M.F., Wagner, M.M., Brewer, R.A.** Negotiation for action: English language learning in game-based virtual worlds [Text] // The Modern Language Journal. – 2009. – №93(4). – P. 489-511.
14. **Smith, S.P., Mann, S.** Playing the game: A model for gameness in interactive game-based learning [Text] // Proceedings of the International Conference on Computers in Education. – 2009. – №11. – P. 111-120.
15. **Yip, F.W., Kwan, A.C.** Online vocabulary games as a tool for teaching and learning English vocabulary [Text] // Educational Media International. – 2007. – №43(3). – P. 233-249.
16. **deHaan, J., Reed, W.M., Kuwada, K.** The effect of interactivity with a music video game on second language vocabulary recall [Text] // Language Learning & Technology. – 2010. – №14(2). – P. 74-94.
17. **Hitosugi, C.I., Schmidt, M., Hayashi, K.** Digital game-based learning (DGBL) in the L2 classroom: The impact of the UN's off-the-shelf video game, Food Force, on learner affect and vocabulary retention [Text] // CALICO Journal. – 2014. – №31(1). – P. 19-39.
18. **Reinders, H.** Digital games in language learning and teaching [Text]. London, Palgrave Macmillan, 2012. – 232 p.
19. **Sørensen, B.H., Meyer, B.** Serious games in language learning and teaching – A theoretical perspective [Text] // Proceedings of the 3rd International Conference of the Digital Games Research Association. – 2007. – P. 141-148.
20. **Gee, J.P.** What video games have to teach us about learning and literacy [Text]. London, Palgrave Macmillan, 2011. – 256 p.

Ю.В. Полонский, Г.Қ. Тілеужанова
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Қарағанды, Қазақстан

Мектепте ағылшын тілін үйренуде видео ойындарды интеграциялау

Аннотация. Мектепте тілді үйретуде видео ойындарды пайдалану оқыту мен қызықты уақыт өткізуді біріктіретін тиімді құрал болып табылады. Дәстүрлі әдістерден айырмашылығы, бейнеойындар сабаққа динамика қосып, оқушылардың ынтасын арттырады және өзара әрекеттестікті қамтамасыз етеді. Ойындар тілдің контекстік қолданылуын және баяндау арқылы мазмұнға енуін

камтамасыз ете отырып, оқушыларға шынайы тіл құрылымдарын игеруге, сөздік қорын бейсаналы түрде кеңейтуге, грамматиканы меңгеруге және коммуникативтік дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар геймификация элементтері – кедергілер, кері байланыс циклі, жетістіктер – ойлау процестерін белсендіреді, есте сақтау мен мағынаны қалыптастыруды күшейтеді. Ең маңыздысы, көп ойыншы платформалары топтық оқытуға ықпал етіп, оқушыларды мағынаны келісуге, ынтымақтастыққа және тілді нақты уақыт режимінде стратегиялық қолдануға итермелейді. Мұндай іс-әрекеттер, күрделі мәселелерді шешуге бағытталған еркін қарым-қатынасқа толы, шынайы өмірдегі тілдік ортаны бейнелейді.

Дегенмен видео ойындарды оқу бағдарламасына енгізу белгілі бір қиындықтармен байланысты: материалдарды мұқият таңдау, білім беру мақсаттарымен үйлестіру және ойынның назарды басқаға аудару ықтималдығын ескеру қажет. Осы себепті мұғалімдер ойындардың қызықтыру әлеуетін тиімді пайдалана отырып, педагогикалық тұтастықты сақтау үшін ұқыпты түрде бағыттауы тиіс.

Бұл зерттеу видео ойындардың тіл дамытудағы күрделі рөлін талдауды мақсат етеді және ағылшын тілін оқытудағы дәстүрлі және инновациялық тәсілдерді үйлестіруді қолдайды.

Кілтті сөздер: видео ойындар, ағылшын тілін үйрену, тілдік дағдылар, геймификация, интерактивті оқыту, оқушы мотивациясы, технологияны интеграциялау, мектептік білім беру.

Ю.В. Полонский*, Г.К. Тлеужанова
Карагандинский университет имени академика Е.А. Букетов
Караганда, Казахстан

Интеграция видеоигр в изучение английского языка в школе

Аннотация. Интеграция видеоигр в школьное обучение языку является эффективным инструментом, сочетающим обучение с развлечением. В отличие от традиционных подходов, склонных к формализму, видеоигры создают динамичную среду, обеспечивая мотивацию и взаимодействие через удовольствие. Предоставляя контекстное применение языка и повествовательную основу, игры помогают учащимся усваивать аутентичные языковые структуры, пополнять лексикон, осваивать грамматику и развивать коммуникативные навыки бессознательно.

Кроме того, игровые механики – препятствия, циклы обратной связи, достижения – стимулируют мыслительные процессы, укрепляя запоминание и формирование смысла. Наиболее важно, что многопользовательские платформы способствуют групповому обучению, ускоряя процесс осмысления значений, сотрудничества и стратегического использования языка в реальном времени. Такие активности, наполненные спонтанными диалогами и сложным решением проблем, отражают реальную языковую среду.

Несмотря на все преимущества, интеграция видеоигр в учебный процесс сопряжена с трудностями: требуется тщательный отбор материалов, учет образовательных целей и внимание к потенциальным факторам отвлечения. По этой причине преподавателям важно тщательно балансировать между вовлекающим потенциалом игр и сохранением педагогической целостности.

Исследование стремится проанализировать сложную роль видеоигр в языковом развитии, способствуя гармоничному сочетанию традиционных и инновационных методов в современных тенденциях преподавания английского языка.

Ключевые слова: видеоигры, изучение английского языка, языковые навыки, геймификация, интерактивное обучение, мотивация учащихся, интеграция технологий, школьное образование.

Information about the authors:

Polonsky Yuri – the author is for correspondence, Master's student, Karaganda Buketov University, Karaganda, Kazakhstan. Tel. +77719953570. E-mail: badmoonshiner@mail.ru

Tleuzhanova Gulnaz Koshkimbaevna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Karaganda Buketov University, Karaganda, Kazakhstan. E-mail: foreign_lang@ksu.kz

Авторлар туралы мәлемет:

Полонский Юрий Викторович – хат-хабар үшін автор, магистрант, Академик Е.А. Қарағанды Бөкетов атындағы университеті, Қарағанды, Қазақстан. Tel. +77719953570. E-mail: badmoonshiner@mail.ru

Тлеужанова Гульназ Кошкимбаевна – педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, Академик Е.А. Қарағанды Бөкетов атындағы университеті, Қарағанды, Қазақстан. E-mail: foreign_lang@ksu.kz

Информация об авторах:

Полонский Юрий Викторович – автор для корреспонденции, магистрант, Карагандинский университет имени академика Е.А. Букетова, Караганда, Казахстан. Tel. +77719953570. E-mail: badmoonshiner@mail.ru

Тлеужанова Гульназ Кошкимбаевна – кандидат педагогических наук, доцент, Карагандинский университет имени академика Е.А. Букетова, Караганда, Казахстан. E-mail: foreign_lang@ksu.kz

О.Ф. Сонмез¹, С.И. Максимова^{*2}, З.К. Кульшарипова²

¹ *Токат Газиосманпаша Университеті, Токат, Түркия*

² *Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар, Қазақстан
suluchach_max@mail.ru*

КОЛЛЕДЖ СТУДЕНТТЕРІНІҢ КӘСІБИ ӨЗІН-ӨЗІ БАҒАЛАУЫНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аннотация. Қазақстандағы қазіргі заманғы әлеуметтік-экономикалық өзгерістер жағдайында, сондай-ақ әртүрлі кәсіптік салаларда жаңа білімдердің жинақталуына және қоғамның қарқынды цифрлануына байланысты жоғары білікті кадрларға қажеттілік өткір сезіледі. Бұл өз кезегінде орта кәсіптік білім беру жүйесіне жаңа талаптар қояды. Қазіргі уақытта колледждер қоршаған ортаға бейімделіп қана қоймай, сонымен қатар кәсіби қызметте өзінің ішкі әлеуетін жүзеге асыра алатын шығармашылық ойлауы мен бәсекеге қабілеттілігі бар мамандар даярлауы керек. Осылайша өзінің кәсіби функцияларын орындау үшін мамандарды даярлау сапасын арттыру, әсіресе кәсіби қоғамдастық өміріндегі елеулі өзгерістер жағдайында, орта кәсіптік білім берудің негізгі міндеттерінің біріне айналады. Колледж студенттерінің кәсіби өзін-өзі бағалауының психологиялық ерекшеліктерін зерттеу мәселесі көптеген әлеуметтік, психологиялық және педагогикалық зерттеулерде қамтылған.

Бұл мақалада колледждерде оқу кезеңінде болашақ мамандардың тұлғалық даму үдерісіне әсер ететін өзекті өзгерістер қарастырылады. Бұл өзгерістер кәсіби дамудағы ішкі қайшылықтармен ұштасып, нақты өзін-өзі бағалау мәселелерін тудырады. Кәсіби жолды таңдайтын студенттердің тұлғалық өзіндік құндылығын зерттеу саласындағы заманауи зерттеулер негізінен тұлғаның психологиялық қызметінің негізгі аспектісі ретінде оның деңгейін талдауға бағытталған.

Алынған нәтижелер студенттердің оқу процесінде кәсіби дайындығын жақсарту үшін пайдаланылуы мүмкін. Теориялық және эмпирикалық зерттеу барысында анықталған студенттердің кәсіби бағытының динамикасы оқытушылар мен студенттердің оқу-кәсіби өзара іс-қимыл процесін түзетуге, сондай-ақ білім беру процесін ұйымдастырудың бірқатар формаларын оңтайландыруға мүмкіндік береді. Зерттеуде қолданылатын әдістер мамандық таңдау мотивтерін, оқу мотивтерін және таңдалған мамандық туралы идеялар жүйесін талдауға арналған дайын диагностикалық құрал болып табылады.

Кілтті сөздер: өзін-өзі бағалау, студент, студенттердің өзін-өзі бағалауы, кәсіби дайындық, өзін-өзі бағалау ерекшеліктері, өзін-өзі реттеу.

Кіріспе

Соңғы онжылдықтарда кәсіби өзін-өзі бағалау мәселелері білім беру психологиясы саласындағы белсенді зерттеулердің тақырыбына айналды, өйткені ол студенттердің жеке және кәсіби қалыптасу процесінде шешуші рөл атқарады. Психологияда өзін-өзі бағалау тұлғаның маңызды аспектісі ретінде, атап айтқанда білім беру контекстінде, өзінің құзыреттілігін, кәсіби қасиеттерін және мақсаттарына жету қабілетін ішкі бағалау болып табылады. Кәсіби сәйкестікті қалыптастыру сатысында тұрған колледж студенттері үшін өзін-өзі бағалау олардың оқу және кәсіби қызметіндегі жетістіктеріне айтарлықтай әсер ететін маңызды құралға айналады.

Колледж студенттерінің кәсіби өзін-өзі бағалауының ерекшеліктері тек ішкі психологиялық механизмдерді ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік орта, білім беру бағдарламасы және тәрбиешілермен және құрдастарымен өзара әрекеттесу сияқты сыртқы факторларды қамтиды. Маңызды аспект – студенттердің әртүрлі психологиялық сипаттамаларының – мотивация, өзіне деген сенімділік, стресс деңгейі және өзін-өзі дамыту сияқты-олардың кәсіби өзін-өзі бағалауына әсері. Кәсіби өзін-өзі бағалауды қалыптастыру процесі оқу ортасының әртүрлі ерекшеліктерімен, соның ішінде білім беру процесін ұйымдастырумен, оқытушылардың қолдау деңгейімен және әріптестерімен өзара әрекеттесумен байланысты болуы мүмкін.

Білім беруді ізгілендіру контекстінде колледж студенттерінің кәсіби өзін-өзі бағалауын қалыптастыру мәселесі ерекше маңызға ие. Болашақ маманның жеке басының құндылығын, оның білім беру ұйымдарының қызметін бағалаудың негізгі критерийі ретінде даму және әл-ауқат құқығын тану қазіргі білім беру процесінің негізгі аспектісіне айналады. «Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңында студенттерді гуманистік мәдениеттің құндылықтарымен таныстыру және олардың жеке қасиеттерін дамыту маңызды рөл атқаратын білім беруді ізгілендірудің басымдығы атап көрсетілген [1].

Гуманизм кәсіби маманның моральдық нормасы мен принципі ретінде мамандардың кәсіби дамуына қойылатын талаптарды көрсетеді. Білім беруді ізгілендірудің маңызды аспектілері педагогтар мен студенттердің құндылық саласын қалыптастыруға қатысуы және жеке тұлғаны дамытуға бағытталған. Өзін-өзі жетілдіруге үнемі ұмтылу болып табылады. Бұл болашақ мамандарды кәсіби даярлаудың маңыздылығын көрсетеді, ол жеке тұлғаны қалыптастырудың психологиялық аспектілерін ескеруі керек.

Алайда колледж студенттерін кәсіби даярлаудың қазіргі заманғы жүйесі көбінесе гуманистік құндылықтарды дамытудың маңыздылығын қалдырып, білім берудің маңызды жағына назар аударады. Білім беру үдерісіндегі құндылық

факторларының рөлін жете бағаламау, біздің ойымызша, студенттердің кәсіби өзін-өзі бағалауын қалыптастырудың психологиялық ерекшеліктеріне жеткіліксіз көңіл бөлудің себептерінің бірі болып табылады. Кәсіби өзін-өзі бағалау проблемасы болашақ маманның жеке дамуымен тығыз байланысты және оны шешу білім беру процесінің кәсіби және психологиялық аспектілерін біріктіретін кешенді тәсілді қажет етеді.

Колледж студенттерінің кәсіби өзін-өзі бағалауының психологиялық ерекшеліктері олардың маман ретінде қалыптасу процесінде шешуші рөл атқарады. Кәсіби өзін-өзі бағалау көптеген факторлардың, соның ішінде жеке сенімдердің, өз әлеуетін қабылдаудың және кәсіби дағдылардың әсерінен қалыптасады. Негізгі мәселелер: кәсіби және жеке өсуге ықпал ететін өзінің күшті және әлсіз жақтарын білу, өзіне деген сенімділік және өзін-өзі сынау қабілеті. Білім беру процесінің кәсіби білім мен дағдыларды дамытып қана қоймай, сонымен қатар студенттің табысты кәсіби іске асырылуына негіз болатын адекватты өзін-өзі бағалауды қалыптастыруға ықпал етуі маңызды.

Студенттер арасындағы депрессиялық жағдайларды жеңудің заманауи ғылыми стратегиясы кәсіби сипаттамалар мен психоәлеуметтік араласулардың үйлесімі арқылы олардың когнитивті функцияларын жақсартуға бағытталған. Мұндай тәсілдер студенттердің психоэмоционалды жағдайын жақсартуға көмектеседі, сонымен қатар олардың қалпына келуіне және кәсіби қызметке сәтті бейімделуіне ықпал етеді [2]. Бұл студенттерді кәсіби даярлауда кешенді тәсілдің қажеттілігін көрсетеді, оған белгілі бір кәсіпті оқыту ғана емес, сонымен қатар олардың жеке өсуі мен кәсіби өзін-өзі бағалауының психологиялық аспектілеріне назар аудару кіреді.

H. Cheng, W. Liu және M. Dong колледж кеңесшілерінің, әсіресе студенттерді психологиялық қолдаумен айналысатындардың кәсіби тұлғалық қасиеттерін бағалауға арналған психологиялық шкаланы ұсынды. Бұл шкала кеңесшілер үшін кәсіби рөлінде маңызды психологиялық қасиеттерді бағалауға мүмкіндік беретін кешенді диагностикалық құралды құруға бағытталған. Шкаланың маңызды аспектісі-студенттің қабылдауына және оның кеңесшімен қарым-қатынасына әсер ететін психологиялық ерекшеліктерге баса назар аудару. Авторлар кеңесшінің кәсіби тұлғасының көп өлшемді моделін ұсынады, онда эмпатия, коммуникативті құзыреттілік, белсенді тыңдау, психологиялық тұрақтылық, этикалық сезімталдық және бейімделу сияқты маңызды психологиялық компоненттер ерекшеленеді. Осы қасиеттердің барлығы кеңесшінің де, ол жұмыс істейтін студенттің де кәсіби өзін-өзі бағалау процесіне тікелей әсер етеді. Мысалы, психологиялық тұрақтылық пен эмпатия студенттердің кәсіби өзін-өзі бағалауын, сондай-ақ кеңес беру процесінде

олардың психологиялық әл-ауқатын қалыптастыру үшін маңызды болып табылатын сенім атмосферасын құруға ықпал етеді [3].

S. Liu және K. Alyoubi білім беру ортасы контекстіндегі психологиялық процестерді зерттеу үшін дифференциалдық теңдеулерді қолдана отырып, оқушылардың психикалық денсаулығын математикалық модельдеуге жан-жақты талдау жасады. Бұл тәсіл математикалық әдістерді қолдана отырып, студенттердің психологиялық жағдайларын, соның ішінде олардың кәсіби өзін-өзі бағалауын тереңірек зерттеуге мүмкіндік береді. Жұмыс жеке тұлғаның интегралды моделіне негізделген және әртүрлі психологиялық факторлар арасындағы күрделі сызықтық емес байланыстарды қарастыратын психикалық денсаулықты диагностикалаудың инновациялық әдісін ұсынады [4].

Колледж студенттерінің кәсіби өзін-өзі бағалауын қалыптастыру мәселесін шешу теориялық және әдіснамалық дамудың жеткіліксіздігімен шектеледі, бұл тақырыптың психологиялық аспектілерін тереңірек зерттеуді қажет етеді. Болашақ мамандардың оқу-танымдық сипаттамаларын дамытуға бағытталған білім берудегі дәстүрлі объектілік тәсіл жетекші зерттеушілердің сынына ұшырайды, өйткені ол студенттің кәсіби қалыптасуы үшін маңызды болып табылатын өзін-өзі бағалауды қалыптастырудың психологиялық ерекшеліктерін ескермейді.

L. Yang және C. Conley ұсынған кәсіби өзін-өзі бағалаудың психологиялық сипаттамаларын дамытуға қатысты идеялар басқа ғалымдардың еңбектерінде одан әрі дамыды, мысалы [5] және т.б. бұл зерттеулер тиісті кәсіби өзін-өзі бағалауды қалыптастыру үшін өзіне деген сенімділік, эмоционалды тұрақтылық және өзін-өзі сынау сияқты психологиялық факторлардың маңыздылығын көрсетеді. Маңызды аспект – студенттердің өздерінің қабілеттері мен мүмкіндіктері туралы жеке сенімдері олардың кәсіби қабылдауы мен оқудағы табыстылығына және одан әрі мансаптық өсуіне қалай әсер етеді.

Кәсіби сипаттамалар мен психоәлеуметтік араласулардың үйлесімі арқылы депрессиялық бұзылысы бар студенттердің когнитивті функциясының жақсаруын L. Yang, Y. Chen және авторлар тобы зерттеді. Бұл зерттеу пәнаралық әдіснамалық тәсілдерді қолдануға негізделген студенттер арасындағы депрессияны жеңудің заманауи ғылыми стратегиясын ұсынады. Студенттердің кәсіби және жеке қасиеттері, олардың психологиялық тұрақтылығы, сондай-ақ когнитивті процестердің динамикасына әсер ететін психоәлеуметтік араласулар арасындағы байланысты талдауға баса назар аударылады. Жұмыстың негізгі аспектісі-студенттердің кәсіби өзін-өзі бағалауы мен жеке қасиеттері олардың психоэмоционалды жағдайына, әсіресе депрессия жағдайында қалай әсер ететінін зерттеу. Атап айтқанда, олардың кәсіби дағдылары мен мүмкіндіктерін өзін-өзі қабылдау олардың депрессиялық күйлермен күресу және когнитивті функцияларды қалпына келтіру қабілетіне

айтарлықтай әсер етуі мүмкін. Кәсіби өзін-өзі бағалауы төмен немесе өзіне деген сенімділігі жоқ студенттер депрессияны жеңуде үлкен қиындықтарға тап болуы мүмкін, бұл адекватты өзін-өзі бағалау мен психологиялық тұрақтылықты дамытудың маңыздылығын көрсетеді [6, б. 793].

B. Conley және A. A. Kirsch жоғары білім контекстіндегі жастардың психологиялық әл-ауқаты мен күйзелісінің траекторияларына бағытталған зерттеуінде тұлғаның кәсіби қалыптасу процесінде болатын психоэмоционалды өзгерістердің күрделі динамикасын ашады. Студенттердің психологиялық сипаттамаларын, соның ішінде жас, әлеуметтік, жеке психологиялық және олардың кәсіби өзін-өзі бағалауының дамуына әсер ететін басқа факторларды талдауға ерекше назар аударылады. Оқу бағдарламасының шамадан тыс жүктелуінен, әлеуметтік оқшауланудан немесе өзін-өзі қабылдаудың төмен деңгейінен туындауы мүмкін психоэмоционалды теңгерімсіздік қаупі де қарастырылады. Бұл факторлар студенттердің кәсіби өзін-өзі бағалауына айтарлықтай әсер етіп, оларды стресстік жағдайларға бейім етеді және өзіне деген сенімділікті төмендетеді. Бұл студенттердің эмоционалды және кәсіби әл-ауқатын сақтауға бағытталған білім берудің психологиялық аспектілеріне назар аударудың маңыздылығын көрсетеді [6, б. 796].

Студенттердің жеке сипаттамалары мен субъективті әл-ауқаты арасындағы байланыс білім беру ортасындағы өмір сапасына әсер ететін психологиялық факторлардың күрделі құрылымын ашатын пәндік-спецификалық тәсілге негізделген. D. Zhang және T. Renshaw зерттеулері студенттердің субъективті әл-ауқатына әсер ететін әртүрлі жеке айырмашылықтарды қарастырады. Атап айтқанда, бұл зерттеулер студенттердің жеке ерекшеліктерінің академиялық белсенділік, тұлғааралық қатынастар, тұлғалық даму және әлеуметтік өзін-өзі жүзеге асыру сияқты өмірінің маңызды аспектілерімен қалай әрекеттесетінін талдайды. Бұл тәсіл оқушылардың жеке ерекшеліктерінің өмірінің әртүрлі аспектілерімен қалай әрекеттесетінін тереңірек зерттеуге мүмкіндік береді. Бұл өз кезегінде оқу процесі мен әлеуметтік орта контекстінде олардың әл-ауқатын жалпы қабылдауды қалыптастырады. Осы психологиялық процестерді түсіну студенттердің психоэмоционалды жағдайын жақсырақ бағалауға және олардың өмір сүру сапасына әсер ететін негізгі элементтерді анықтауға көмектеседі, соның ішінде кәсіби өзін-өзі бағалауды, өзіне деген сенімділікті және білім беру ортасында бейімделу қабілетін дамыту [7].

Z. Yan, G. Brown, J. Lee, X. Qiu білім беру ортасындағы өзін-өзі бағалау процестерінің күрделі ішкі детерминациясын аша отырып, студент жастардың өзін-өзі бағалауының мотивациясы мен механизміне арналған. Зерттеу студенттердің өзін-өзі бағалауға дайындығына әсер ететін когнитивті, эмоционалды және әлеуметтік-психологиялық факторларды талдайды және олардың

оқу жетістіктерінің саналы рефлексиясының субъективті механизмдерін ашады. Авторлардың пікірінше, өзін-өзі бағалау-бұл студенттердің жеке психологиялық ерекшеліктеріне, білім беру ортасының сипаттамаларына және олардың оқу іс-әрекетін субъективті қабылдауына байланысты көп өлшемді және күрделі психологиялық процесс [8].

Болашақ маманның идеалын қазақ ғалымдары тарапынан Н. Ауельбекова [9], К. Сматова [10] Д.И. Мұхатаева [11] өзін-өзі бағалауды кәсіби қызмет құндылықтарының гуманистік мазмұны ретінде түсіну маңыздылығын көрсетті.

Н. Ауелбекова мен Н. Ахтаева білім беру ортасы контекстінде осы психологиялық құрылымның жан-жақты сипатын аша отырып, студенттік жаста өзін-өзі бағалаудың қалыптасуына әсер ететін әлеуметтік-психологиялық факторларды жан-жақты зерттеу болып табылады. Студенттердің өзін-өзі бағалауының дамуын анықтайтын тұлғалық, әлеуметтік және академиялық факторлар арасындағы байланыс, соның ішінде тұлғааралық қатынастардың, оқу үлгерімінің, білім беру мекемесінің әлеуметтік мәртебесі мен психологиялық климатының әсері талданады. Студенттердің өзін-өзі бағалауы динамикалық білім болып табылады, ол көбінесе әлеуметтік өзара әрекеттесу сапасына, оқудағы табысқа және білім беру ортасына әлеуметтік-психологиялық бейімделу деңгейіне байланысты [9, б. 95].

К. Сматова, Д. Мұхатаева, В. Тихомирова зерттеуіне сәйкес, тындау құзыретінің құрамдас бөлігіне, оның ішінде когнитивті, метакогнитивтік және коммуникативтік аспектілерге кешенді талдау жүргізді, бұл магистратура деңгейінде аудио ақпаратты қабылдау және өңдеу тиімділігінің негізгі индикаторларын анықтауға мүмкіндік береді. Жұмыстың практикалық маңыздылығы ұсынылған өзін-өзі бағалау жүйесін білім беру процесіне енгізу мүмкіндігінде жатыр, бұл оқу іс-әрекетін өзін-өзі реттеу тетіктерін жандандыру арқылы кәсіби құзыреттілікті дамытуға және магистрлік даярлық сапасын жақсартуға неғұрлым саналы көзқарасты қалыптастыруға ықпал етеді [10, б. 60; 11, б. 35].

Мамандық психологиясының бағыты мен педагогикалық аспектілері колледж студенттерінің кәсіби өзін-өзі бағалауы аясында X. Zhang және Y. Wang зерттеледі, олар маманның эмоционалдылығының, құндылық қатынасының және кәсіби маңыздылығының қасиеттерін талдайды. Олардың жұмысы студенттердің психикалық денсаулығының маңызды аспектілерін, соның ішінде академиялық стрессті, әлеуметтік бейімделуді, күйіп қалуды және оқу процесін цифрландырудың психологиялық салдарын қарастырады. Бұл факторлар студенттердің кәсіби өзін-өзі бағалауына тікелей әсер етеді, өйткені олардың осы стресстермен күресу және психоэмоционалды әл-ауқатты сақтау қабілеті олардың кәсіби мүмкіндіктері мен жетістіктерін қалай қабылдайтынын анықтайды.

X. Zhang өз жұмысында студенттердің психикалық денсаулығын сақтау және нығайту үшін психологиялық-педагогикалық іс-шаралар жүйелерінің маңыздылығына назараударады, бұл әсіресе кәсіби өзін-өзі бағалауды қалыптастыру үшін өте маңызды. Стресстің жоғары деңгейіне және күйіп қалуға тап болған студенттердің өзін-өзі бағалауы төмен болуы мүмкін, бұл олардың өз қабілеттеріне деген сенімділігіне және кәсіби өмірге бейімделу қабілетіне әсер етеді. Сондықтан психологиялық қолдау қызметтерін, стрессті басқару бағдарламаларын дамыту және салауатты білім беру ортасын құру сияқты жүйелі іс-шараларды енгізу психикалық денсаулық проблемаларын ерте анықтаудың тиімді тетіктерін енгізу және психологиялық сүйемелдеу саласындағы оқытушылардың құзыреттерін дамыту студенттерге эмоционалды және психологиялық әл-ауқатын сақтауға көмектеседі, бұл өз кезегінде олардың кәсіби дамуына оң әсер етеді. Психологиялық көмектің инновациялық технологиялары және студенттерді қолдауға бейімделу тәсілдері табысты кәсіби іске асыру үшін қажетті сенімділік пен барабар кәсіби өзін-өзі бағалауды қалыптастыру үшін маңызды [12].

Y. Wang және W. Zhang зерттеуі психологиялық факторлар шешуші рөл атқаратын өзара әрекеттесудің күрделі құрылымын аша отырып, студенттердің оқу белсенділігі мен олардың академиялық өзіндік тиімділігі арасындағы байланысты талдайтын маңызды зерттеу болып табылады. Жұмыста академиялық өзін-өзі тиімділік – студенттердің оқу тапсырмаларын сәтті орындау қабілетін қабылдауы – оқу белсенділігінің деңгейіне қалай әсер ететініне, сондай-ақ айнымалылар арасындағы әртүрлі модераторлық факторлар мен жанама байланыстардың бұл байланысты қалай өзгерте алатынына ерекше назар аударылады. Академиялық өзіндік тиімділік пен студенттердің оқу белсенділігі арасындағы байланыс күрделі және көп қабатты, өйткені ол әртүрлі психологиялық және контекстік факторлармен делдал болады. Мысалы, өзіне деген сенімділік деңгейі және өзінің кәсіби мүмкіндіктерін қабылдау студенттердің оқу процесіне қатысу дәрежесіне және олардың жетістікке жетуге деген ынтасына тікелей әсер етеді. Өзін-өзі сынауға бейімділік немесе олардың күш-жігерін оң қабылдау сияқты психологиялық ерекшеліктер бұл процесті академиялық өзін-өзі тиімділіктің өсуіне ықпал ету арқылы немесе керісінше мотивация мен белсенділікті төмендету арқылы айтарлықтай өзгерте алады [13].

R. Kicker еңбегінде өзін-өзі бағалау белгілі бір оқу курсы контекстіндегі колледж студенттерінің оқу үлгеріміне әсерін білдіреді, бұл қарым-қатынасты анықтайтын негізгі психологиялық факторлар ретінде мотивация мен өзін-өзі реттеудің орталық рөлін анықтайды. Бағалаудың әртүрлі әдістері мен стратегиялары оқушылардың өзін-өзі реттеу стратегияларын қолдануына және оқушылардың өзін-өзі реттеуге қалай әсер ететініне терең талдау жасайды, бұл өз кезегінде

олардың академиялық мінез-құлқы мен оқу нәтижелерін қалыптастыруға ықпал етеді. Бағалау саясатының оқу үлгеріміне әсері негізінен студенттердің мотивациясы мен өзін-өзі реттеуінің жеке сипаттамаларына байланысты, бұл білім беру тәжірибелері мен стратегияларын оңтайландыру кезінде осы факторларды ескеру қажеттілігін көрсетеді [14].

Кәсіптік даярлық туралы заманауи түсініктерге сәйкес колледж студенттерінің өзін-өзі бағалауын дамыту, тұлғаның психологиялық ерекшеліктерін жүзеге асыру контекстінде тұлғаның табысты әлеуметтік-психологиялық бейімделуінің негізгі факторы болып табылады. Инновациялық тәсілдер әлеуметтік бағалауды тұлғаның өзін-өзі бағалауының барлығын анықтайтын критерий ретінде қарастыруға мүмкіндік береді. Осылайша әсерлі зерттеу өзекті болып көрінеді, өзін-өзі бағалаудың арақатынастары және болашақ мамандардың психикалық жағдайын сырттай бағалау, сондай-ақ бұл арақатынастың олардың сипаттамалық профилімен байланысты [15].

Тұлғаның өзін-өзі бағалауы даралықтың жүйе құраушы өзегі қызметін атқарады және көп жағдайда адамның өмірлік ұстанымдарын, оның талаптарының деңгейін анықтайды, сонымен қатар, оның өмірлік белсенділігі мен мінез-құлық стилінің қалыптасуына әсер етеді. Осыған байланысты әртүрлі курстар мен мамандықтар студенттерінің өзін-өзі бағалауын арттыру бойынша мақсатты және тұрақты жұмыс жүргізу қажеттілігі туындайды. P. Larionov және A. Gabryś жоғары білім контекстінде осы құбылыстың жан-жақты сипатын ашып, оқуға деген құштарлығын көрсететін студенттердің психологиялық сипаттамаларын мұқият зерттеуді ұсынады. Зерттеу оқуға деген құштарлығы жоғары студенттердің психологиялық профильдерін талдайды, мұндай құмарлықтың қалыптасуы мен сақталуына ықпал ететін негізгі жеке қасиеттерді, мотивациялық факторларды және когнитивті ерекшеліктерді анықтайды. Зерттеу әдістемесі кешенді психодиагностикалық құралдарды және көп өлшемді статистикалық талдауды қолдануға негізделген, бұл авторларға жоғары академиялық қатысуы бар студенттерге тән нақты психологиялық үлгілерді анықтауға және сипаттауға мүмкіндік берді. Жұмыстың ғылыми жаңалығы студенттердің оқуға деген құштарлығын көрсететін біртұтас психологиялық портретін құруда жатыр, бұл оқу мотивациясы мен оқу үлгеріміндегі жеке айырмашылықтар туралы түсінікті кеңейтеді [16].

Адам үшін өзін қабылдау, өзіндік шешуші рөл атқарады, әсіресе жеке қасиеттер мен мінез-құлық туралы хабардар болу кезінде. Бұл тұрғыда өзін-өзі тану маңызды құрал болып табылады. S. Wang, пікірінше, өзіндік сана – бұл бірнеше құрамдас бөліктерден тұратын күрделі психологиялық құрылым: біріншіден, адамның жеке басын тану; екіншіден, өзінің «Менің» белсенді және әрекет етуші

принцип ретінде түсіну; үшіншіден, адамның психикалық қасиеттерін білу; төртіншіден, әлеуметтік және моральдық өзін-өзі бағалау жүйесінің болуы [17].

Б. Матаевтың пікірінше, «Мен» – тұжырымдама бейнесі колледж студенттерінің кәсіби өзін-өзі бағалауын дамытудың негізгі элементі болып табылады. Оқуға түсу кезінде студенттер мен оқытушылар көбінесе студенттердің жеке мүдделерін анықтауға, олардың оқу процесін және олардың болашақ кәсіби рөлдерін қабылдауға бағытталған сұрақтарды қамтитын сауалнамалар жүргізеді. Бұл кезең маңызды, өйткені студенттер білім беру ортасындағы өз орындарын біле бастайды және өздерінің кәсіби болашағы туралы алғашқы түсініктерді қалыптастырады. Студенттер белсенді қатысатын жобалық іс-шараларға ерекше назар аударылады, бұл олардың кәсіби сәйкестігін дамытуға ықпал етеді. Көптеген студенттер үшін бұл өзін-өзі қабылдаудың жаңа және маңызды кезеңіне айналады, оның аясында олар өздерінің қызметі мен кәсіби қасиеттерін бағалайды. Бұл процесс студенттерге кәсіби өзін-өзі бағалауды нығайтуға және олардың жеке ерекшеліктерінің кәсіби талаптарға қалай сәйкес келетінін түсінуге көмектеседі. Зерттеу студенттердің кәсіби өзін-өзі тануын қалыптастыру процесін жан-жақты талдайды, «Мен» – тұжырымдаманы дамыту мен білім беру ортасында кәсіби сәйкестікті қалыптастыру арасындағы байланысты анықтайды. Бұған студенттердің кәсіби өзін-өзі бағалауына әсер ететін өзін-өзі қабылдаудағы, кәсіби көзқарастарындағы және құндылық бағдарларындағы өзгерістер кіреді. Зерттеудің эмпирикалық деректері студенттерді тиімді кәсіби даярлау үшін «Мен» – тұжырымдама дамуының психологиялық аспектілерін ескерудің маңыздылығын дәлелдейді. Олардың жеке дамуы мен өзін-өзі бағалауы кәсіби қалыптасумен қалай байланысты екенін түсіну табысты және сенімді мамандарды қалыптастыруда шешуші рөл атқарады [18; 19].

Өзін-өзі бағалау – бұл адамның «Менің» кәсіби бейне ерекшеліктерінің қабылдауда қаншалықты күшті эмоцияларды тудыратынына байланысты. Бұл өзін-өзі бейнелеу және өзін-өзі бағалау арқылы туындаған нақты іс-әрекеттер арқылы көрінетін әлеуетті мінез-құлық реакциясы [20].

Өзіндік «Мені» студенттердің сыртқы келбеті, қабілеттері, қызығушылықтары, өзін-өзі бағалауы және өзіне деген сенімділігі сияқты физикалық және психологиялық ерекшеліктері туралы түсініктерін қамтиды. Ол адамның ішкі жан дүниесінің орталығы болып табылады және қоршаған әлемді қабылдаудың және болашақ мамандықтағы мінез-құлықты жоспарлаудың бастапқы нүктесі ретінде қызмет етеді. Кәсіби маман ретінде өзін-өзі бейнелеу үш негізгі өлшемді қамтиды: қазіргі Мен (адам сол сәтте өзін қалай көреді), қалаған Мен (ол қалай болғысы келеді) және қиялдағы Мен (ол өзін қалай елестетеді). Барлық үш өлшем тұлғада қатар өмір сүреді, оның тұтастығын қамтамасыз етеді және дамытады.

Өзін-өзі қабылдау когнитивті, эмоционалды және ерікті компоненттерді қамтиды және кәсіби қоғамдастықта өзін-өзі бағалаудың бір түрі болып табылады. Когнитивті түрде өзін-өзі қабылдау, есте сақтау, ойлау, елестету процестеріне негізделеді. Қабылдау өзі туралы ақпаратты жинауға көмектеседі, ал өзін-өзі қабылдау өмірдің әртүрлі кезеңдерінде, әсіресе кәсіби мінез-құлықтың қалыптасуына әсер ететін оқу кезеңінде маңызды рөл атқарады.

Біріншіден, бұл адамның жеке басын тану; екіншіден, өзінің «Менің» белсенді және әрекет етуші принцип ретінде түсіну; үшіншіден, адамның психикалық қасиеттерін білу; төртіншіден, әлеуметтік және моральдық өзін-өзі бағалау жүйесінің болуы.

Материалдар мен әдістер

«Мен» бейнесі колледж студенттерінің өзін-өзі бағалауын дамытуда тиімдірек және адекватты әрекет етуге мүмкіндік беретін психикалық тәрбие ретінде кәсіби іс-әрекетке дайындық барысында қалыптасады.

Кәсіптік колледжге бірінші курста-ақ түскен кезде мамандар мен оқытушылар студенттерге әртүрлі тақырыптар бойынша, соның ішінде сыныптан тыс қызығушылықтарын анықтау мақсатында сауалнамалар жүргізеді. Дәл осы сәтте студенттерді жобалық іс-шараларға қатысуға шақырады, бұл тек кейбіреулер үшін үйреншікті іс-әрекет саласы болып табылады. Ал студенттердің көпшілігі үшін бұл іс-әрекет жаңа және мүлдем белгісіз болып табылады, ол өз қызметін бағалау туралы түсінік береді.

Кәсіби «Мен» – бұл тұлғаның кәсіби бейнесінің белгілі бір ерекшеліктерін қабылдау, қаншалықты күшті эмоцияларды тудыратынына байланысты қарқындылығымен ерекшеленуі мүмкін, бұл бейнелеудің эмоционалды бағасы. Әлеуетті мінез-құлық реакциясы, өзіндік имиджден және өзін-өзі бағалаудан туындауы мүмкін нақты әрекеттер (1 кесте).

1 кесте – Кәсіби «Мен» компоненттері

№	Компоненттер	Мазмұны
1	Когнитивті компонент	Өзі туралы жалпы түсінік, яғни өзін-өзі тану және өзін-өзі түсінуге ғана емес, сонымен қатар, белгілі бір критерийлер бойынша адамның қасиеттері мен мүмкіндіктерін бағалауға мүмкіндік береді.
2	Эмоционалды компонент	Бұл адамның өзіне деген жаңашырлық немесе антипатияны сезінуі мүмкін екенін білдіреді және басқа адамдарға деген эмоционалды – құндылық қатынасын анықтайды.
3	Мінез құлықтық компонент	Адамның іс-әрекетке деген ұмтылысы және оның қиындықтарды жеңуге дайындығын анықтайды. Бұл оқуға, кәсіби өсуге және өзін-өзі жетілдіруге деген мотивациядан көрінуі мүмкін.

Өзін-өзі бағалау іс-әрекет стратегиясын жасауға көмектеседі. Осыған байланысты студент өзінің іс-әрекеті мен кәсіби жолын білуге мүмкіндік беретін ретроспективті «Мен» бейнесін (ол қандай болады) қалыптастыру үшін өмірбаяндық жадыны да пайдалана алады. Тұлғаны жалпылау, талдау және синтездеу арқылы колледждегі іс-әрекеттің дәйекті құрылымын құра отырып, болашақ мамандық бойынша өзі туралы тұрақты сенімдер қалыптасады.

Нәтиже және талқылау

Студенттердің өзін-өзі бағалауын зерделеу үшін 1–2-курстарда Т.В. Дембо мен С.Я. Рубинштейннің әдістемесі (А.М. Приходник модификациясы) қолданылды. Бұл әдістеме студенттердің қабілеттер, мінез-құлық, өзіне деген сенімділік және т.б сияқты бірқатар тұлғалық қасиеттерді тікелей бағалауына негізделген. Респонденттерден осы қасиеттердің даму деңгейін (өзін-өзі бағалау көрсеткіші) және талап қою деңгейін, яғни оларды қанағаттандыратын сол қасиеттердің даму деңгейін тік сызықтарда белгілі бір белгілермен белгілеуді қажет етеді.

Әдістеме әр топпен бетпе-бет жүргізілді. Нәтижелер алты шкала бойынша өңделді (біріншісі, білім беру – «денсаулық» – есепке алынбады). Әрбір жауап ұпаймен көрсетілді, бұл студенттердің жауаптарының сандық сипаттамасын алуға мүмкіндік берді.

Таразылардың әрқайсысы үшін анықталады: а) талаптардың деңгейі төменгі нүктеден («0») «х» белгісіне дейінгі «м» арақашықтық; б) өзін-өзі бағалаудың биіктігі – төменгі нүктеден («0») «-» белгісіне дейінгі «м» арақашықтық.

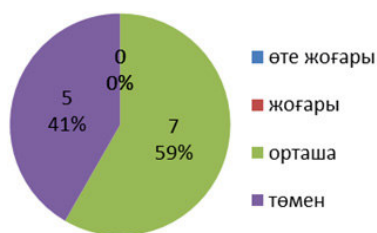
Барлық таразылар бойынша өзін-өзі бағалау көрсеткіштерінің орташа мәні мен талаптар деңгейі анықталады. Көрсеткіштердің орташа мәндері салыстырылады.

2 кесте – Көрсеткіштердің орташа мәндері

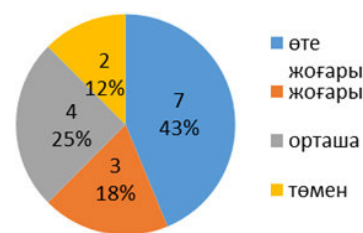
Көрсеткіштердің орташа мәндері	Төмен	Орташа	Жоғары	Өте жоғары
Талаптардың деңгейі	0 – 61	62 – 73	70 – 85	90 – 100
Өзін-өзі бағалау деңгейі	0 – 39	40 – 60	60 – 75	75 – 100

Зерттеу «Павлодар сервис және тамақтану колледждің» ШЖҚ КМК 1–2 курс студенттерімен жүргізілді (әртүрлі мамандықтар), зерттеу нәтижелері 1, 2-суретте.

Өзін-өзі бағалау көрсеткіштерінің орташа мәні және талаптарының деңгейі анықталады.

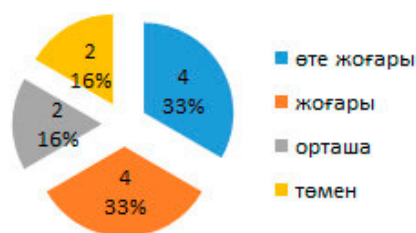


1-курс студенттерінің өзін бағалауын зерттеу нәтижелері

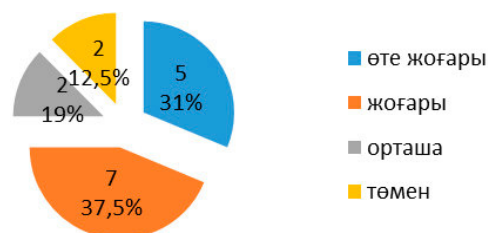


2-курс студенттерінің өзін бағалауын зерттеу нәтижелері

1 сурет – Диагностика нәтижелері барлық шкалалар бойынша 1-2 курс студенттері



1-курстың талап деңгейінің көрсеткіштері



2-курстың талап деңгейінің көрсеткіштері

2 сурет – Дембо-Рубинштейн әдістемесі бойынша зерттеу нәтижесі

Респонденттер саны 28 адамды құрайды. Жас аралық: 1-курс – 15-тан 16 жасқа дейін; 2-курс – 16-дан 18 жасқа дейін. Студенттердің өзін-өзі бағалауын зерттеу нәтижелері көрсетті: өзін-өзі бағалаудың төмендігі бірінші курс студенттері арасында жиі кездеседі. Сауалнамаға қатысқан 12 адамның 41% (5 адам) өзін-өзі бағалаудың төмен деңгейі бар, бұл тұлғаның өте қолайсыз дамуын көрсетеді және бұл студенттерді «тәуекел» тобына жатқызады. Төмен өзін-өзі бағалаудың артында екі түрлі психологиялық құбылыс жасырылуы мүмкін: шынайы өз-өзіне күмәндану және «қорғаныс» өзін-өзі бағалау, мұнда адамның өз қабілетсіздігі туралы мәлімдемесі күш-жігерден аулақ болуға мүмкіндік береді. 2 курс студенттері арасында өзін-өзі бағалаудың жоғарылауы басым: сауалнамаға қатысқан 16 студенттің 43% (7 студент) өзін-өзі бағалаудың жоғарылауы байқалады, бұл тұлғаның дамуындағы белгілі бір ауытқуларды көрсетеді. 12% (2 адам) өзін-өзі бағалау деңгейі төмен, 18% (3 адам) жоғары, бұл қалыпты жағдай, ал 25% (4 адам) өзін-өзі бағалаудың орташа деңгейі бар.

Д. Рубинштейн әдістемесі бойынша зерттеу нәтижелері (талаптар деңгейінің көрсеткіші) анықтады: 1 курс студенттерінің 33% (4 адам) талаптарының деңгейі

өте жоғары, бұл өз мүмкіндіктерін шындыққа жанаспайтын қабылдауды көрсетеді. 33% талаптардың жоғары деңгейі бар, бұл олардың мүмкіндіктері туралы оңтайлы идеяны көрсетеді. 16% (әрқайсысы 2 адамнан) – талаптардың төмен және орташа деңгейі.

Сауалнамаға қатысқан 2-курс студенттерінің 16-сы 37,5% (7 адам) талаптардың жоғары деңгейі, бұл қалыпты жағдай. талаптардың жоғары деңгейі, бұл қалыпты жағдай. 31% (5 адам) шағымдардың деңгейі өте жоғары, 19% (2 адам) шағымдардың деңгейі орташа, 12,5% (2 адам) шағымдардың деңгейі төмен.

Біздің зерттеуіміздің нәтижелері бойынша 1-курс студенттеріне өзін-өзі бағалаудың төмендігі тән, бұл олардың жасөспірім жасына және өзін-өзі бағалаудың жеткіліксіздігіне байланысты болуы мүмкін. Алайда есейген сайын қоғамдағы өзін-өзі қабылдаудың сипаты мен ерекшеліктері өзгереді, бұл жоғары курс студенттерінің өзін-өзі бағалау деңгейін зерттеу нәтижелерімен расталады. Сауалнамаға қатысқан 2 курс студенттерінің көпшілігінің өзін-өзі бағалауы өте жоғары.

Осылайша колледж студенттерінің өзін-өзі бағалауға дайындығы мәселесі бойынша зерттеушілердің әртүрлі көзқарастарын талдай отырып, авторлардың көпшілігі кәсіби қызметке дайындық негізінде өзін-өзі бағалауға дайындық компоненттерінің өзара тәуелділігін атап көрсетеді деп айтуға болады. Бұл студенттің тұлғалық және кәсіби іс-әрекет субъектісі ретіндегі ерекшеліктерінің біртұтас сәйкестігін қамтамасыз етеді [6; 7].

Бұл осы зерттеу контекстінде ерекше қызығушылық тудырады, бұл студенттердің кәсіби іс-әрекетке дайындығы феноменін зерттеуге әртүрлі тәсілдерді қолдануға мүмкіндік береді, әсіресе бұл мәселе бойынша теориялық зерттеулер мен эмпирикалық нәтижелер болмаған жағдайда. Сондықтан тұлғалық дайындық құрылымындағы маңызды құрамдас бөліктердің бірі жоғары, сондай-ақ оқу процесінде туындайтын қиындықтарды жеңуге дайындығы болып табылады.

Зерттеуде сипатталған тәжірибелік жұмыстың нәтижелері, сондай-ақ теориялық талдау материалдары колледж студенттерінің қалыптасу жолдарының бірі жалпы кәсіптік оқыту жүйесіндегі құрамдас бөлік ретінде арнайы ұйымдастырылған оқыту екенін анықтауға мүмкіндік береді. Оқыту процесінің логикасында болашақ мамандардың білімге психологиялық көзқарастың идеялары мен категорияларының жүйесін игеруі, сондай-ақ кәсіби мінез-құлықтың психологиялық аспектілерін жүзеге асыру тәжірибесін игеруі қамтамасыз етілуі керек. Бұл арнайы модельденген құндылық – шығармашылық жұмыс болашақ студенттерге кәсіби қызметтегі құндылықтардың психологиялық мазмұнын жеке қабылдауға кедергі келтіретін өнімсіз құндылық бағдарларын, жалған мінез-құлық стереотиптері жоюға негізделуі керек.

Қорытынды

Қазақстан Республикасында орта кәсіптік білім беру жүйесін дамыту контекстінде болашақ маман тұлғасының психологиялық бағытын қалыптастыру мәселесі ерекше өзекті болып отыр, бұл білім беру процесін ұйымдастырудың дәстүрлі тәсілдерін қайта қарастыруды талап етеді. Бұл процестің маңызды аспектісі акмеологиялық принциптерді кәсіби дайындық жүйесіне біріктіру болып табылады, бұл тек кәсіби құзыреттілікті ғана емес, сонымен қатар студенттердің жеке қасиеттерін дамытуды көздейді. Тұлғаның психологиялық бағыты болашақ маманның кәсіби қалыптасуының негізін құрайтын кәсіби өзін-өзі тану, құндылық бағдарлары мен өзін-өзі бағалауды қоса алғанда, өзара байланысты компоненттер жүйесі арқылы қалыптасады. Инновациялық педагогикалық технологияларды енгізу және қолайлы білім беру ортасын құру арқылы қол жеткізілетін рефлексивті қабілеттерді дамытуға және студенттердің барабар өзін-өзі бағалауын қалыптастыруға ерекше назар аударылады. Маңызды аспект – білім беру процесін дәстүрлі субъект-объектілік парадигмадан субъект-субъектілік өзара әрекеттесуге қайта бағыттау, онда студент өзінің кәсіби дамуының белсенді қатысушысы ретінде әрекет етеді. Зерттеу нәтижелері кәсіби өзін-өзі тануды, құндылық бағдарларын және студенттердің жеке әлеуетін дамыту бойынша жүйелі жұмысты қамтитын жеке тұлғаның кәсіби бағытын қалыптастыру құралы ретінде арнайы ұйымдастырылған оқытудың тиімділігін растайды. Бұл тәсіл орта кәсіптік білім беру жағдайында болашақ маманның жеке басының кәсіби бағытын қалыптастыруда тұтастық пен жүйелілікті қамтамасыз етеді.

Бұл тәсілді енгізу психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің кешенді жүйесін әзірлеуді көздейді, оның ішінде кәсіптік бағдар диагностикасы, студенттердің жеке даму мониторингі және кәсіптік қалыптасудың жеке траекторияларын құру. Студенттердің өздерінің кәсіби мүмкіндіктерін, шектеулері мен даму перспективаларын түсінуді қамтитын «мен кәсіпқоймын» бейнесін қалыптастыруға ерекше назар аударылады. Бұл тәсілдің тиімділігі студенттердің кәсіби сәйкестігін қалыптастырудағы оң динамикамен, олардың кәсіби мотивация деңгейін арттырумен және кәсіби маңызды жеке қасиеттерін дамытумен расталады.

Мақала авторларының қосқан үлестері:

О.Ф. Сонмез – зерттеу жұмысының жалпы ғылыми тұжырымдамасын қалыптастырды, кәсіби өзін-өзі бағалау ұғымының теориялық негізін халықаралық тәжірибе тұрғысынан талдап, шетелдік әдебиеттерге шолу жасады. Сонымен қатар зерттеудің әдіснамалық негіздерін таңдауға және алынған нәтижелерді салыстырмалы тұрғыда талдауға жетекшілік етті.

С.И. Максимова – әдебиет көздерін жүйелеп, кәсіби өзін-өзі бағалау мәселесіне қатысты отандық және шетелдік зерттеулерге аналитикалық шолу жасады. Алынған нәтижелерді талдап, олардың білім беру жүйесіндегі практикалық маңызын сипаттады. Автор, сондай-ақ мақаланың қазақ тіліндегі ғылыми стилін жетілдіруге және терминологиялық нақтылыққа назар аударды.

З.К. Кульшарипова – зерттеу дизайнын әзірледі, эмпирикалық деректерді жинақтап, психологиялық диагностикалық әдістемелерді таңдады. Студенттермен жүргізілген сауалнама мен психологиялық талдаудың нәтижелерін өңдеп, статистикалық қорытынды жасады. Сонымен қатар, мақаланың құрылымын үйлестіріп, мазмұндық бөлігін жүйелеуге белсенді атсалысты.

Барлық авторлар зерттеу нәтижелерін талқылауға, қорытынды тұжырымдарды қалыптастыруға және мақаланы баспаға дайындауға бірлесіп қатысқан.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. **Акбиева, З.С.** Психологиялық өзін-өзі бағалау мәселесі [Мәтін] / З.С. Акбиева. – Мәскеу: МШУ, 2014. – 179 б.
2. **Chen, M., Jeronen, E., & Wang, A.** Toward Environmental Sustainability, Health, and Equity: How the Psychological Characteristics of College Students Are Reflected in Understanding Sustainable Development Goals [Electronic resource] // International Journal of Environmental Research and Public Health. – 2021. – №18. – P. 1-16. <https://doi.org/10.3390/ijerph18158217>
3. **Cheng, H., Liu, W., Dong, M., & Zhou, C.** Assessing the Professional Personality of College Counselors: A Student-Oriented Psychological Scale [Electronic resource] // New Directions for Child and Adolescent Development. – 2023. – №3. – P. 1-15 <https://doi.org/10.1155/2023/6066039>
4. **Liu, S., & Alyoubi, K.** Verifying the validity of the whole person model of mental health education activities in colleges based on differential equation [Electronic resource] // Applied Mathematics and Nonlinear Sciences. – 2021. – №7. – P. 285-296. <https://doi.org/10.2478/amns.2021.2.00067>
5. **Yang, L., & Chen, Y.** Study on the improvement of cognitive function of college students' psychological depression by the combination of professional quality and psychosocial intervention [Electronic resource] // CNS Spectrums. – 2023. – №28. – P. 23-34. <https://doi.org/10.1017/S1092852923000937>
6. **Conley, C., Huguenel, B., Shapiro, J., & Kirsch, A.** Developmental Trajectories and Predictors of Psychological Well-Being and Distress Across the College Years [Electronic resource] // The Journal of Higher Education. – 2023. – №94. – P. 792-821. <https://doi.org/10.1080/00221546.2023.2171213>
7. **Zhang, D., & Renshaw, T.** Personality and College Student Subjective Wellbeing: A Domain-Specific Approach [Electronic resource] // Journal of Happiness Studies. – 2019. – №21. – P. 997-1014. <https://doi.org/10.1007/S10902-019-00116-8>
8. **Yan, Z., Brown, G., Lee, J., & Qiu, X.** Student self-assessment: why do they do it? [Electronic resource] // Educational Psychology. – 2019. – №40. P. 509-532. <https://doi.org/10.1080/01443410.2019.1672038>
9. **Ауельбекова, Н., Ахтаева, Н.** Социально-психологические факторы самооценки в студенческом возрасте [Электронный ресурс] // Вестник КазНПУ имени Абая. Серия: Психология. – 2023. – №3(76). – С. 94-115. <https://doi.org/10.51889/2959-5967.2023.76.3.007>

10. **Сматова, К., Балтабаева, А.** Психологическое исследование развития ассертивного поведения студентов [Электронный ресурс] // Педагогика и психология. – 2022. – № 2(51). – С. 59–69. DOI:10.51889/2022-2.2077-6861.07
11. **Мухатаева, Д.И., Тихомирова, В.Т.** Самооценка компетенции слушания на основе анализа ее действенного состава на магистерском этапе профессиональной подготовки [Электронный ресурс] // Вестник КазНУ: Серия педагогическая. – 2020. – №2(63). – С. 34–40. <https://doi.org/10.26577/JES.2020.v63.i2.04>
12. **Zhang, X.** Problems and Countermeasures of College Students' Mental Health Education [Electronic resource] // Journal of Healthcare Engineering. – 2022. – №4. – P. 1-16. <https://doi.org/10.1155/2022/6430855>
13. **Wang, Y., & Zhang, W.** The relationship between college students' learning engagement and academic self-efficacy: a moderated mediation model [Electronic resource] // Frontiers in Psychology. – 2024. – №15. – P. 1-11. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1425172>
14. **Kickert, R., Meeuwisse, M., Stegers-Jager, K., Koppenol-Gonzalez, G., Arends, L., & Prinzie, P.** Assessment policies and academic performance within a single course: the role of motivation and self-regulation [Electronic resource] // Assessment & Evaluation in Higher Education. – 2019. – №3(44). – P. 1177-1190. <https://doi.org/10.1080/02602938.2019.1580674>
15. **Becerra, M.B., Arias, D., Cha, L. and Becerra, B.J.** Self-esteem among college students: the intersectionality of psychological distress, discrimination and gender [Electronic resource] // Journal of Public Mental Health. – 2021. – №1(20). – P. 15-23. <https://doi.org/10.1108/JPMH-05-2020-0033>
16. **Larionow, P., & Gabryś, A.** Psychological Characteristics of Students with Passion for Studying [Electronic resource] // Behavioral Sciences. – 2024. – №2(14). – P. 1-13. <https://doi.org/10.3390/bs14060453>
17. **Wang, S., Li, X., Liu, H., Liu, S., & Lin, X.** Family social class as a predictor of college students' career decisionmaking self-efficacy [Electronic resource] // Social Behavior and Personality: an international journal. – 2022. – № 1(11). – P. 1-11 <https://doi.org/10.2224/sbp.11713>
18. **Li, Y.** Construction and Application of Dynamic Evaluation System and Educational Model of College Students' Mental Health [Electronic resource] // Frontiers in Public Health. – 2022. – №10. – P. 1–10. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.888052>
19. **Матаев, Б.А., Дүйсекеева, Н.Ж., Сатынская, А.К.** Студенттердің кәсіби даярлау жағдайында «Мен» концепциясын зерттеуінің психологиялық ерекшеліктері [Электронды ресурс] // Абай атындағы ҚазҰПУ хабаршысы, «Психология» сериясы. – 2023. – №3 (76). – Б. 49-56. <https://doi.org/10.51889/2959-5967.2023.76.3.005>
20. **Matayev B.A., Kotova N.S., Kudysheva A.A., Rakhimzhanova A.B.** Psychological factors affecting professional self-determination of high school students [Electronic resource] // Bulletin of Abai KazNPU, series «Psychology». – 2024. – №1(78). – P. 21-33. <https://doi.org/10.51889/2959-5967.2024.78.1.003>

References

1. **Akbieva, Z.S.** Psihologiyalyk ozin-ozı bagalau maselesi [The problem of psychological self-esteem] [Text] / Z.S. Akbieva. – Moscow: MSHU, 2014. – 179 p. [in Kazakh]
2. **Chen, M., Jeronen, E., & Wang, A.** Toward Environmental Sustainability, Health, and Equity: How the Psychological Characteristics of College Students Are Reflected in Understanding Sustainable

Development Goals [Electronic resource] // International Journal of Environmental Research and Public Health. – 2021. – №18. – P. 1-16. <https://doi.org/10.3390/ijerph18158217>

3. **Cheng, H., Liu, W., Dong, M., & Zhou, C.** Assessing the Professional Personality of College Counselors: A Student-Oriented Psychological Scale [Electronic resource] // New Directions for Child and Adolescent Development. – 2023. – №3. – P. 1-15 <https://doi.org/10.1155/2023/6066039>

4. **Liu, S., & Alyoubi, K.** Verifying the validity of the whole person model of mental health education activities in colleges based on differential equation [Electronic resource] // Applied Mathematics and Nonlinear Sciences. – 2021. – №7. – P. 285-296. <https://doi.org/10.2478/amns.2021.2.00067>

5. **Yang, L., & Chen, Y.** Study on the improvement of cognitive function of college students' psychological depression by the combination of professional quality and psychosocial intervention [Electronic resource] // CNS Spectrums. – 2023. – №28. – P. 23-34. <https://doi.org/10.1017/S1092852923000937>

6. **Conley, C., Huguenel, B., Shapiro, J., & Kirsch, A.** Developmental Trajectories and Predictors of Psychological Well-Being and Distress Across the College Years [Electronic resource] // The Journal of Higher Education. – 2023. – №94. – P. 792-821. <https://doi.org/10.1080/00221546.2023.2171213>

7. **Zhang, D., & Renshaw, T.** Personality and College Student Subjective Wellbeing: A Domain-Specific Approach [Electronic resource] // Journal of Happiness Studies. – 2019. – №21. – P. 997-1014. <https://doi.org/10.1007/S10902-019-00116-8>

8. **Yan, Z., Brown, G., Lee, J., & Qiu, X.** Student self-assessment: why do they do it? [Electronic resource] // Educational Psychology. – 2019. – №40. – P. 509-532. <https://doi.org/10.1080/01443410.2019.1672038>

9. **Auelbekova, N., Akhtaeva, N.** Social'no-psihologicheskie faktory samoocenki v studencheskom vozraste [Socio-psychological factors of self-esteem in student age] [Electronic resource] // Bulletin of KazNPU named after Abai. Series: Psychology. – 2023. – №3(76). – P. 94-115. <https://doi.org/10.51889/2959-5967.2023.76.3.007> [in Russian]

10. **Smatova, K., Baltabaeva, A.** Psihologicheskoe issledovanie razvitiya assertivnogo povedeniya studentov [Psychological study of the development of assertive behavior of students] [Electronic resource] // Pedagogy and psychology. – 2022. – № 2(51). – P. 59-69. DOI:10.51889/2022-2.2077-6861.07 [in Russian]

11. **Mukhataeva, D.I., Tikhomirova, V.T.** Samoocenka kompetencii slushaniya na osnove analiza ee dejstvennogo sostava na magisterskom etape professional'noj podgotovki [Self-assessment of listening competence based on the analysis of its effective composition at the master's stage of professional training] [Electronic resource] // Bulletin of KazNU: Pedagogical series. – 2020. – №2(63). – P. 34-40. <https://doi.org/10.26577/JES.2020.v63.i2.04> [in Russian]

12. **Zhang, X.** Problems and Countermeasures of College Students' Mental Health Education [Electronic resource] // Journal of Healthcare Engineering. – 2022. – №4. – P. 1-16. <https://doi.org/10.1155/2022/6430855>

13. **Wang, Y., & Zhang, W.** The relationship between college students' learning engagement and academic self-efficacy: a moderated mediation model [Electronic resource] // Frontiers in Psychology. – 2024. – №15. – P. 1-11. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1425172>

14. **Kickert, R., Meeuwisse, M., Stegers-Jager, K., Koppenol-Gonzalez, G., Arends, L., & Prinzie, P.** Assessment policies and academic performance within a single course: the role of motivation and self-regulation [Electronic resource] // Assessment & Evaluation in Higher Education. – 2019. – №3(44). – P. 1177-1190. <https://doi.org/10.1080/02602938.2019.1580674>

15. **Becerra, M.B., Arias, D., Cha, L. and Becerra, B.J.** Self-esteem among college students: the intersectionality of psychological distress, discrimination and gender [Electronic resource] // Journal of Public Mental Health. – 2021. – №1(20). P. 15-23. <https://doi.org/10.1108/JPMH-05-2020-0033>

16. Larionow, P., & Gabryś, A. Psychological Characteristics of Students with Passion for Studying [Electronic resource] // Behavioral Sciences. – 2024. – №2(14). – P. 1-13. <https://doi.org/10.3390/bs14060453>
17. Wang, S., Li, X., Liu, H., Liu, S., & Lin, X. Family social class as a predictor of college students' career decisionmaking self-efficacy [Electronic resource] // Social Behavior and Personality: an international journal. – 2022. – № 1(11). – P. 1-11 <https://doi.org/10.2224/sbp.11713>
18. Li, Y. Construction and Application of Dynamic Evaluation System and Educational Model of College Students' Mental Health [Electronic resource] // Frontiers in Public Health. – 2022. – №10. – P. 1–10. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.888052>
19. Mataev, B.A., Duisekeeva, N.ZH., Satynskaya, A.K. Studentterdin kasibi dayarlau zhagdajynda «Men» koncepciyasyn zertteuinin psihologiyalyk erekshelikteri [Psychological features of the study of the concept of «Self» context of professional training of students] [Electronic resource] // Bulletin of Abai KazNPU, series «Psychology». – 2023. – №3 (76). – P. 49-56 <https://doi.org/10.51889/2959-5967.2023.76.3.005> [in Kazakh]
20. Matayev B.A., Kotova N.S., Kudysheva A.A., Rakhimzhanova A.B. Psychological factors affecting professional self-determination of high school students [Electronic resource] // Bulletin of Abai KazNPU, series «Psychology». – 2024. – №1(78). – P. 21-33. <https://doi.org/10.51889/2959-5967.2024.78.1.003>

О.Ф. Сонмез¹, С.И. Максимова^{*2}, З.К. Кульшарипова²

¹ Университет Токат Газиосманпаша, Токат, Турция

² Павлодарский педагогический университет имени Ылкей Марғұлан
Павлодар, Казахстан

Психологические особенности профессиональной самооценки студентов колледжа

Аннотация. В условиях современных социально-экономических преобразований в Казахстане, а также в связи с накоплением новых знаний в различных профессиональных сферах и интенсивной оцифровкой общества остро ощущается потребность в высококвалифицированных кадрах. Это, в свою очередь, предъявляет новые требования к системе среднего профессионального образования. В настоящее время колледжи должны готовить специалистов с творческим мышлением и конкурентоспособностью, которые смогут не только адаптироваться к окружающей среде, но и реализовать свой внутренний потенциал в профессиональной деятельности. Таким образом, повышение качества подготовки специалистов для выполнения своих профессиональных функций становится одной из основных задач среднего профессионального образования, особенно в условиях значительных изменений в жизни профессионального сообщества. Проблема изучения психологических особенностей профессиональной самооценки студентов колледжа освещается во многих социальных, психологических и педагогических исследованиях.

В данной статье рассматриваются наиболее острые изменения, влияющие на процесс личностного развития будущих специалистов, находящихся в период обучения в колледжах. Эти изменения в сочетании с внутренними противоречиями в профессиональном развитии создают проблемы реальной самооценки. Современные исследования в области изучения личностной самооценки

студентов, выбирающих профессиональный путь, в основном направлены на анализ ее уровня как основного аспекта психологической деятельности личности.

Полученные результаты могут быть использованы для улучшения профессиональной подготовки студентов в учебном процессе. Динамика профессиональной направленности студентов, выявленная в ходе теоретического и эмпирического исследования, позволяет корректировать процесс учебно-профессионального взаимодействия преподавателей и студентов, а также оптимизировать ряд форм организации образовательного процесса. Методы, используемые в исследовании, представляют собой готовый диагностический инструмент для анализа мотивов выбора профессии, мотивов обучения и системы представлений о выбранной профессии.

Ключевые слова: самооценка, самооценка студента, студент, профессиональная подготовка, особенности самооценки, саморегуляция.

O.F. Sonmez¹, S. Maxilova*², Z. Kulsharipova²

¹Tokat Gaziosmanpaşa University, Tokat, Turkey

²Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan
Pavlodar, Kazakhstan

Psychological characteristics of professional self-assessment of college students

Annotation. In the context of modern socio-economic transformations in Kazakhstan, as well as due to the accumulation of new knowledge in various professional fields and the intensive digitization of society, there is an urgent need for highly qualified personnel. This, in turn, imposes new requirements on the system of secondary vocational education. Currently, colleges must train specialists with creative thinking and competitiveness who will be able not only to adapt to the environment, but also to realize their inner potential in professional activities. Thus, improving the quality of training specialists to perform their professional functions is becoming one of the main tasks of secondary vocational education, especially in the context of significant changes in the life of the professional community. The problem of studying the psychological features of professional self-esteem of college students is highlighted in many social, psychological and pedagogical studies.

This article examines the most acute changes affecting the process of personal development of future specialists who are studying at colleges. These changes, combined with internal contradictions in professional development, create problems of real self-esteem. Modern research in the field of personal self-esteem of students choosing a professional path is mainly aimed at analyzing its level as the main aspect of a person's psychological activity.

The results obtained can be used to improve the professional training of students in the educational process. The dynamics of students' professional orientation, revealed in the course of theoretical and empirical research, allows us to adjust the process of educational and professional interaction between teachers and students, as well as optimize a number of forms of organization of the educational process. The methods used in the study are a ready-made diagnostic tool for analyzing motives for choosing a profession, motives for learning, and a system of ideas about the chosen profession.

Keywords: self-esteem, student's self-esteem, student, professional training, features of self-esteem, self-regulation.

Information about the authors:

Omer Faruk Sonmez – Philosophy Doctor (PhD), Professor, Tokat Gaziosmanpaşa University, Tokat, Turkey. E-mail: omerfaruk.sonmez@gop.edu.tr

Maxilova Sulushash – the author is for correspondence, Master's student, Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan. Tel. +77056654571. E-mail: suluchach_max@mail.ru

Kulsharipova Zaru – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Higher School of Pedagogy, Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan. E-mail: kulsharipovazk@mail.ru

Авторлар туралы мәлімет:

Омер Фарук Сонмез – философия докторы (PhD), профессор, Токат Газиосманпаша Университеті, Токат, Түркия. E-mail: omerfaruk.sonmez@gop.edu.tr

Максимова Сулушаш Имамадиевна – хат-хабар үшін автор, магистрант, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан. Tel. +77056654571. E-mail: suluchach_max@mail.ru

Кульшарипова Зару Касымовна – педагогика ғылымдарының кандидаты, Педагогика жоғары мектебінің қаумдастырылған профессоры, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан. E-mail: kulsharipovazk@mail.ru

Информация об авторах:

Омер Фарук Сонмез – доктор философии (PhD), профессор, Токатский университет Газиосманпаша, Токат, Турция. E-mail: omerfaruk.sonmez@gop.edu.tr

Максимова Сулушаш Имамадиевна – автор для корреспонденции, магистрант, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан. Tel. +77056654571. E-mail: suluchach_max@mail.ru

Кульшарипова Зару Касымовна – кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор высшей школы педагогики, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан. E-mail: kulsharipovazk@mail.ru

M.M. Yeskali, D.M. Abdrasheva*

*Korkyt Ata University,
Kyzylorda, Kazakhstan,
meruerte002@gmail.com*

ENHANCING ENGLISH LANGUAGE ACQUISITION IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS THROUGH COGNITIVE STRATEGIES

Annotation. *Teaching English at the primary school level is a crucial step in laying a strong foundation for language acquisition. In Kazakhstan, where multilingual education is a priority, cognitive strategies are essential to help young learners effectively acquire English. This article explores cognitive strategies tailored to primary school students in Kazakhstan and provides recommendations on research methods to examine their effectiveness. The study addresses the challenges of introducing English in primary schools, including the need for adequate resources, trained teachers, and age-appropriate materials. It reviews cognitive learning theories and practical strategies, such as incorporating play-based activities, group work, and visual aids, to enhance student engagement and comprehension.*

The article also discusses the «Family and Friends» series as a resource that supports cognitive strategies through engaging content and communicative activities. Ultimately, it advocates for a learner-centered approach that fosters critical thinking, problem-solving skills, and a positive attitude towards English language learning by creating connections between prior knowledge and new concepts.

Keywords: *cognitive strategies, activities, primary school students, English lesson, methods, cognitive development.*

Introduction

The decision to have English as an optional subject or as a compulsory subject in primary schools starting from the first grade and even kindergartens in some regions seems to have been part of the trilingual policy in Kazakhstan. In the 2016-2017 school year, as part of the transition to trilingual education, the number of hours allocated to English language learning was increased in the Model Curriculum for Primary Education. In accordance with the Model Curriculum, two hours are assigned to English in grades 1, 2, 3 and 4. But in the process of teaching a foreign language it is very important to take into account the age and individual characteristics of primary school students. As the president of the Altynsarin National Academy of Education, M. Tynybayeva, explained, studies and analysis conducted by Kazakhstani and international experts have shown

that it is difficult for a first-grader to learn three languages at once. Then the Model Curriculum of Primary Education for 1st grades with Kazakh and Russian language of education was changed: subjects «Russian language» and «Foreign language» were excluded; from September 1, 2022 schoolchildren began to study a foreign language from the third grade. Private schools in Kazakhstan take a very careful approach to learning English – their rating depends on it. Because of this, they are focused on in-depth English language learning and teach from the first grade [1].

Researchers engaged in age and pedagogical psychology, to the group of primary school age include children, approximately from 5 to 10 years (1–4 grade of primary school). During this age interval, children undergo a functional improvement of the brain – the analytical and systematic function of the cortex develops; the ratio of the processes of excitation and inhibition gradually changes: the process of inhibition becomes more and more powerful, although still the process of excitation prevails.

Methods and materials

Both the teacher and the language-learning resources used should be appropriate for this process. Learning the grammatical structures of the second language is impossible for these kids since they are unable to fully comprehend the grammatical systems and structures of their first language. To promote language learning, it's best to create a fun classroom environment. With such a phenomenon, people have raised a number of questions, of which the main ones are concerned with what approach, methods, techniques, and materials would be appropriate for English as a foreign language in primary schools.

And this study's goal is to examine how using modern teaching methods have improved the cognitive methods that are used to teach Kazakh primary school pupils. When a teacher uses cognitive approach in teaching, he has to create problem situations for his students in which they can learn new things on their own. He trains the students to apply these or strategies according to the task by using cognitive methods. The teacher's job is not only to ask test questions and evaluate students' performance, but also to teach students to evaluate themselves and control themselves. The teacher should engage students in open discussion of “their” and “other people's” performance in whatever subject they are studying.

Although the primary school age child still has a need to play, his/her activities change in order to acquire new knowledge, abilities and skills. Younger schoolchildren develop theoretical consciousness and thinking, relevant abilities (reflection, analysis and mental planning), as well as the need and desire to learn. All of this is the outcome of their educational endeavors. Teachers at the first stages of teaching foreign languages must employ a variety of play activities because students at this age are highly energetic and frequently require physical exercise. Besides it, in this level of learning English, the following methods such as group work, audio-linguistic methods, communicative

method, direct method and the silent way method are used. In addition, the use of songs, tongue twisters and riddles will help make English classes more fun for students. English language teaching strategies are very important for carrying out the teaching learning process adequately. Foreign language teachers working in public primary schools do not have sufficient skills and knowledge regarding the above-mentioned teaching methods, and they should be given more attention in the workplace training in these areas. If all these conditions are used, students' interest, needs and motivation will increase, and this will have a positive impact on their participation.

This article is about cognitive strategies in primary school. Cognition is a word that comes from the Latin term *cognitio, -ōnis* (knowledge) and Longman Concise English Dictionary [2] defines it as “the act or process of knowing that involves the processing of information and includes perception, awareness and judgment”. Language acquisition, according to G. Tretyakova, is accomplished via the cognitive structures of memory, which are employed to observe, process, and store information in order to memorize and recover it later on [3]. The structure of communication practice in the target language was given a lot of weight. The following methods were used to carry out learning, which was acknowledged as holistic: Words should be learned before phrases, phonemes before words, and simple sentences before complicated ones. The connection between cognition and language is of significant importance to language learning and teaching [4].

In the late 1960s in the United States, George Miller, Herbert Simon, Allen Newell and Noam Chomsky developed cognitive learning theory as an alternative to behaviourism. In addition, cognitive psychologists such as J. Chastain and J. Carroll, who favoured the idea that education should be holistic, supported it. They promoted conscious language rule learning as a key component of learning a foreign language. Cognitive strategies facilitate the mental restructuring of knowledge and assist learners in creating and making connections between previously learned and new material [5].

Piaget asserts that children go through four crucial phases of cognitive development. Changes in children's worldviews identify each stage. Primary school students' age responds to the third stage of the concrete operational stage (7–11 years). This stage of development is marked by the growth of logical thinking. Even as children become more logical about concrete and specific objects, they still have difficulty understanding abstract concepts at this age. At this point, children are gaining a deeper understanding of mental operations. They begin to think logically about concrete events, but they have difficulty understanding abstract or hypothetical ideas [6].

In K. Wirahyuni and I. Martha's study of cognitive strategies on language learning, there are two assumptions, namely:

- 1) Children learn language informally; adults learn language formally.
- 2) The potential for language learning in children is much better than adults [7].

Children can use cognitive strategies to develop their language skills. Clarifying and confirming, speculating or engaging in inductive exploration, deductive reasoning, practicing, memorization to retain, and monitoring are some of the tasks this technique offers. [8]. It gives students a variety of ways to comprehend and speak a foreign language. Students use this method to carry out several activities. Teachers repeat those exercises to help pupils grasp the material they have mastered. Students' critical thinking skills can be developed by continuing to practice receiving information. It's because cognitive practice is a requirement for students.

In a number of ways, the cognitive strategy has altered how the teaching-learning process is conceptualized. Learning is seen as an active process that takes place inside the learner and that the learner may influence, rather than as a passive process in which students record the stimuli that the teacher gives. Learning outcomes should be considered to be influenced by both the material supplied and the learner's processing of that knowledge, rather than solely relying on what the instructor presents [9].

Oxford identified and divided cognitive strategies in second language learning as follows:

- Practicing;
- Reviewing and sending messages;
- Analyzing and reasoning;
- Creating structure for input and output [10].

Language learning is the process of acquiring conscious control over the phonological, grammatical and lexical patterns of another language, mainly by studying and analysing these patterns as a body of knowledge.

Perception, processing and storage for short or long term memorisation and retrieval provide the beginning of learning through cognitive memory structures. It was important to organise communication in the language being learnt. The learning methodology was considered holistic. The aim is to learn phonemes, then words, then phrases, and then simple sentences and then complex sentences [10].

Students independently came up with grammatical rules using logical procedures [11]. Understanding linguistic rules was essential for learning a foreign language, and the learner was at the center of the process. Teachers' perspectives on mistakes were altered as a result, and contextualized grammar instruction and error analysis were accepted as normal aspects of learning a foreign language.

While working on the assigned topic, we employed the following strategies: research, observation, and generalization of the teaching process; literature analysis on the development of cognitive interest in primary school students; and the use of contemporary pedagogical technologies in foreign language instruction.

Participants – include 24 primary school students from grades 3 «A» and «B». They are divided into two groups (Table 1 and 2):

- Experimental Group (Grade A): 12 students;
- Control Group (Grade B): 12 students.

Procedure – the research took place over a period of four weeks. The educational content was the same for both groups. But only the experimental group received instruction utilizing cognitive techniques like:

- Visualization (pictures and mind maps);
- Chunking is the process of assembling linked data;
- Summarization and keyword strategies.

To evaluate their reading comprehension and vocabulary recall, students in both groups completed pre- and post-tests.

Table 1 – Comparison of Pre-Test and Post-Test Score. Vocabulary Retention

Group	Pre-Test Avg.	Post-Test Avg.	Improvement
Grade A	56%	82%	+26%
Grade B	55%	63%	+8%

Table 2 – Comparison of Pre-Test and Post-Test Score. Reading Comprehension

Group	Pre-Test Avg.	Post-Test Avg.	Improvement
Grade A	60%	84%	+24%
Grade B	59%	66%	+7%

The impact of cognitive methods on primary school pupils' English language development is researched in this study. Two classes were observed over a period of four weeks: the experimental group, which used cognitive strategies, and the control group, which used traditional methods. The findings show that cognitive techniques greatly enhance reading comprehension and word memory.

Results and discussion

In both areas tested, the experimental group showed markedly greater growth. According to the study, cognitive techniques improve long-term language memorization and student engagement. In particular, visualization and grouping proved useful in helping young students better understand the texts they read, as well as memorize new vocabulary.

Nowadays, teaching of the English language demands quite a lot of work and focus from primary school pupils. The effectiveness and success of a lesson in this regard is

provided by a change in activities that take place every seven to ten minutes. Because there are many different approaches, forms, and techniques, health-saving technologies play a significant part in education today.

Several forms of relaxation techniques must be added to lesson plans, such as action games, respiratory and vision gymnastics, and physical training. Rhythmic poetry on various subjects, short videos, songs, and rhymes can all be used to organize physical culture and health-improving activities. Since we use the «Family and Friends» series for teaching English to third and fourth grade students (ages 8–10) in Kazakhstan, activities of this book topics' must be in line with the curriculum and their cognitive development. Children at this age acquire better cognitive abilities, including the capacity to solve problems, reason logically, and deal with complex ideas. Teachers can use a variety of techniques to improve student engagement and comprehension when incorporating cognitive strategies into language learning activities. Activities based on cognitive strategies of new researches that we gathered for this age occur in the «Family and Friends» series include the following:

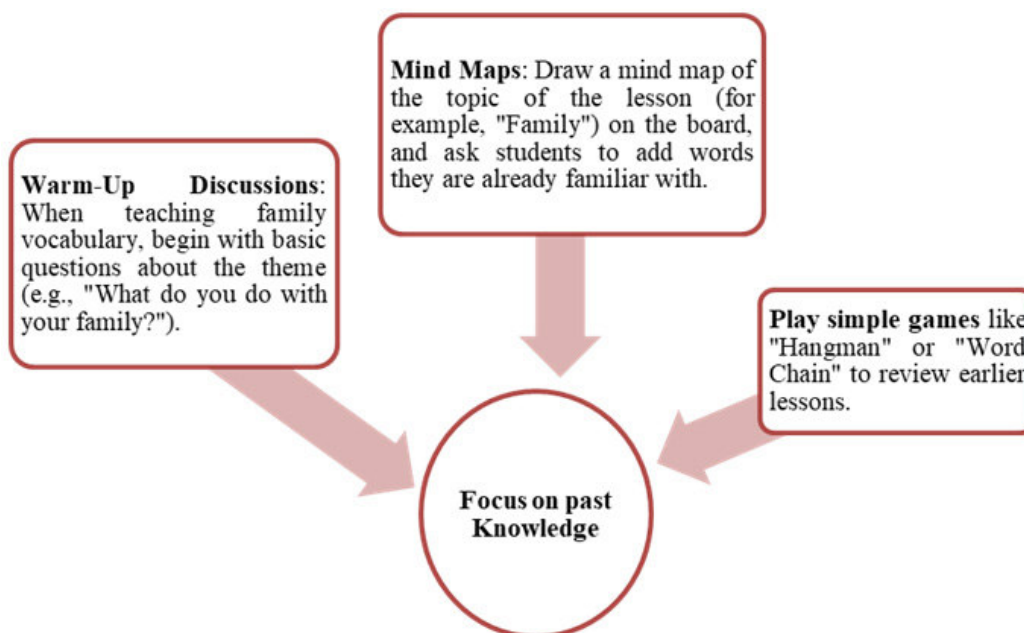


Figure 1 – Connections between pupils' prior knowledge and new vocabulary and grammar

Young learners respond very well to both visual and auditory prompts. Make new language easier for children to learn by using examples and real-world situations.

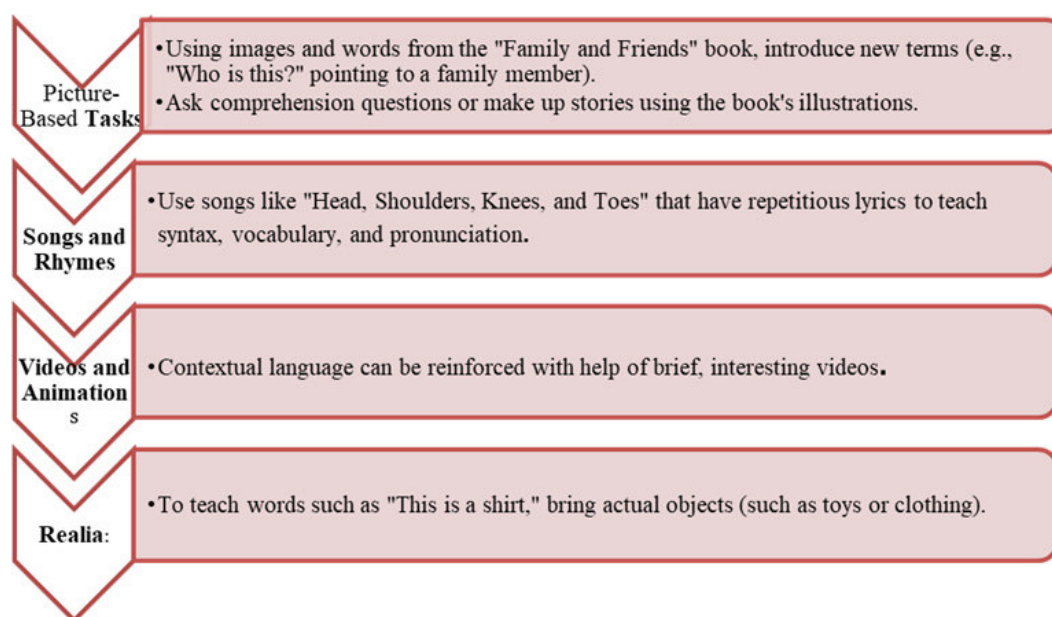


Figure 2 – Use of visual and audio aids

Include Movement in Your Education

Young children learn best when they are able to move and engage with others. TPR, or total physical response: To teach verbs or commands, use actions (such as «jump», «clap» or «turn around»).

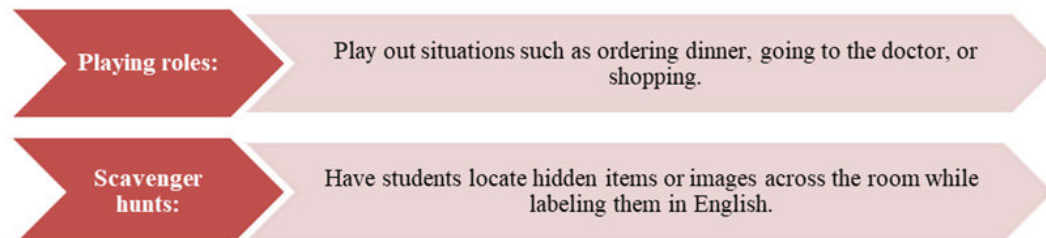


Figure 3 – Use of kinesthetic learning

The «Family and Friends» series supports cognitive strategies and is made to encourage communicative language instruction. For example: The books have stories, music, and illustrations that young readers will find engaging. Two important cognitive processes that are emphasized in the curriculum are scaffolding and repetition. Students can learn English in relevant ways thanks to the activities, which promote communication and group work.

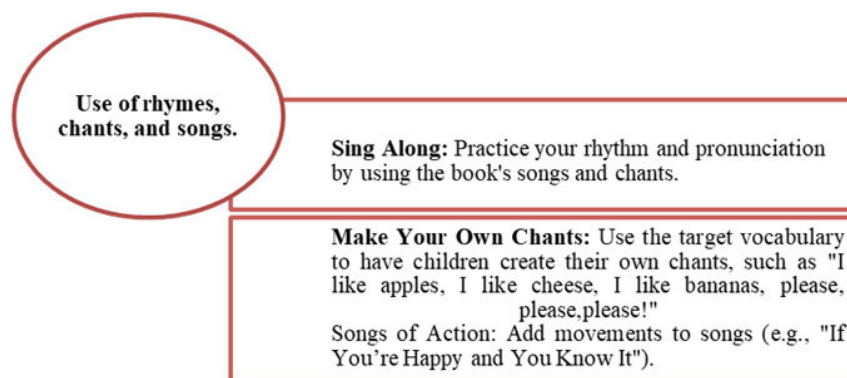


Figure 4 – Use of the «Family and Friends» audio resources to reinforce language

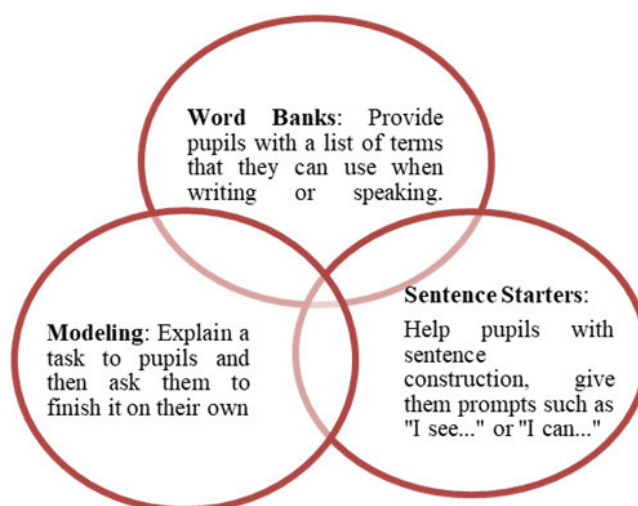


Figure 5 – Use of the Scaffolding learning method

Provide support when required and divide tasks into smaller, easier to complete tasks.

Give constructive criticism.

Encourage pupils by rewarding and praising them. Give out stickers or awards to recognize hard work and involvement. We should congratulate them on their effort on the way: «You're improving!» or «Great job!» are examples of statements that can boost confidence.

Display Work: Put students' writings, artwork, or projects on display in the classroom.

To investigate the effectiveness of various cognitive strategies in enhancing English language learning among primary school students.

Sample Lesson Plan Using «Family and Friends»

Topic: “Healthy body”

Learning objective: Students will learn and practice vocabulary for body parts (e.g., head, shoulder, finger, leg).

1. Warm-Up (5 mins): Sing the «Body Parts Song» from the book.
2. Presentation (10 mins): Use flashcards to introduce new vocabulary. Ask, «What is this?»
3. Practice (10 mins):
 - Play a matching game with flashcards.
 - Students work in pairs to ask and answer, «What is this?» «This is my...»
4. Production (15 mins):
 - Students draw their body parts and label it in English.
 - Share their drawings with the class.
5. Wrap-Up (5 mins): Play a quick game of «Simon Says» using new vocabulary (e.g., «Simon says touch your face»).

The lesson plan incorporates cognitive strategies to enhance vocabulary learning and retention. By using repetition, organization, summarization, contextual guessing, imagery, and monitoring, it engages students actively and supports their language acquisition process. Repetition tasks aid memorization and reinforce learning, an activity with flashcards help organize new words in a structured form and the task “guessing meaning” encourages active engagement with language. In the next task students summarize their understanding by labeling their drawings. It helps to reinforce vocabulary meaning and usage. The multisensory and interactive methods ensure that students are motivated and involved throughout the lesson. This strategy facilitates comprehension and retention.

The primary goal of cognitive methods in education is to guarantee that pupils comprehend the material being taught. We developed a comprehensive set of tasks to do this.

Tasks of varying degrees of complexity must be created while taking into consideration the various cognitive development stages of the students. Since the target group was made up of young students whose cognitive abilities were still developing and abstract, this research paper presented some of the findings from the effort to find out if cognitive learning strategies can help learners approach skills in a foreign language.

The cognitive development of children between the ages of 8 and 10 is in the concrete operational stage, according to Piaget's theory. They are able to identify causes and consequences, set up knowledge carefully, and to think about concrete situations.

The recommended approaches (such as visual aids, practical exercises, and problem-solving assignments) align with their developmental stage by: offering real examples and illustrations to use in the understanding of abstract ideas like grammar and vocabulary. Also, promote critical thinking through exercises in grouping, sequencing, and problem-solving.

Cognitive strategies including chunking, scaffolding, and repetition serve pupils in better remembering new material. As an example: Vocabulary and grammar rules are reinforced through songs, chants, and drills.

Chunking is the process of organizing and helping children remember words by grouping them together (e.g., family members, colors, actions). Through the “Scaffolding method” students can build on their prior knowledge when activities are broken down into smaller pieces, which improve long-term retention.

Young students learn best when actively involved and have short attention spans. Techniques such as role-playing, games, and practical exercises maintain pupils' motivation and attentiveness. Teachers should give children an enjoyable, stress-free, relaxed atmosphere in which to improve their language skills. Additionally, all students should encourage all students even those who are reluctant or shy.

Role-playing, pair works, and group works encourage social interaction, which is essential for language development. These approaches help students develop their teamwork and collaboration abilities while giving them the chance to practice speaking and listening in real-world situations. These techniques improve accuracy and fluency by teaching language in context (ordering meals, describing family members). Additionally, it gets pupils ready for using English outside of the classroom and provides an environment where students can learn from what each other knows. Through a variety of methods, it helps students comprehend and develop new languages. Pupils were able to identify information from various sources. Students' critical thinking skills can be developed by allowing them to experience receiving information. The reason for this is that pupils are required to practice their cognitive abilities.

Conclusion

In conclusion, effectively teaching English to primary school students requires a strategic and thoughtful approach that considers their cognitive development and learning styles. Teaching English to young students with cognitive strategies is not only beneficial, but also necessary. This article has explored the cognitive strategies essential for teaching English to primary school students in Kazakhstan, where multilingual education is a priority. It addressed the need for adequate resources, trained teachers, and age-appropriate materials, while reviewing cognitive learning theories and practical strategies.

The integration of cognitive strategies, such as visual aids, kinesthetic learning,

and problem-solving activities, can significantly enhance student engagement and comprehension.

Based on the cognitive skills that have already been developed in the process of learning the mother tongue, it greatly accelerates and facilitates the acquisition of a foreign language.

Secondly, this approach requires the use of all available resources to enhance learning efficiency. The learner's ability to develop their abilities, create situations of success in learning and achieve independence faster through learning better cognitive strategies. 'Cognitive' teaching methods force learners to think and reflect on what they are doing.

These approaches support critical thinking and communication abilities, improve memory and retention, keep students interested and involved, align with their developmental phases, and get them ready for using language in everyday situations.

The «Family and Friends» series supports these strategies through engaging content and communicative activities, promoting a learner-centered approach. This approach fosters critical thinking, problem-solving skills, and a positive attitude towards English language learning by connecting prior knowledge with new concepts. By using these strategies, teachers may establish a helpful, interesting, and productive learning environment that helps students in becoming fluent in English. Because of this, teachers must provide students with explicit instructions and explain the challenges of the assimilation process. It's critical to persuade kids of the value of learning a foreign language and its numerous future applications. Ultimately, the implementation of these cognitive strategies can create a more effective and enjoyable learning environment for young learners in Kazakhstan.

Contribution of the authors

M. Yeskali was responsible for: Conducting an extensive literature review on cognitive strategies in English language acquisition for primary school students. Developing the theoretical and methodological framework for the study, including defining research goals, hypotheses, and objectives. Designing the research instruments such as questionnaires and educational tasks aligned with cognitive learning theories. Performing statistical analysis of pre-test and post-test results, interpreting findings, and deriving pedagogical recommendations. Drafting core sections of the article related to theoretical background and results interpretation.

D. Abdrasheva contributed by: Organizing and managing the empirical part of the study, including coordination with schools and ensuring ethical standards. Conducting experimental classes, collecting data through observation and testing, and ensuring the reliability of the intervention process. Developing and piloting educational materials and activities based on the "Family and Friends" series. Writing and structuring the final article, editing sections contributed by co-authors, and ensuring coherence of the study presentation.

References

1. **Mukhiyeva, D.M., Shayakhmetova, T.Sh., Utegenova, J.S.** Analysis of innovation management in higher education institutions based on the perceptions formed among the teaching staff [Text] // *Economy: strategy and practice*. – 2022. – №17(3). – P. 184-194.
2. **Longman, H.** Concise English Dictionary [Text]. – Harlow: Longman Group Ltd, 2015. – 276 p.
3. **Sherly, G., Daryanto, S., Nasrun, E.** Management of Continuous Professional Development through Competency-Based Training Model for Junior High School Teachers [Text] // *Emerging Science Journal*. – 2022. – №1(7). – P. 190-206.
4. **Otabayev, M.** Ways to improve student's cognitive activity in learning English. [Text] // *Moscow: Scientific Impulse*. – 2023. – № 8 (1). – P. 1025-1028.
5. **Slaterry, M., Willis, J.** English for Primary Teachers. [Electronic resource] // UK: Oxford University Press. – 2014. – 158 p. URL: <https://z-lib.gl/book/2729155/fe9a2b/english-for-primary-teachers.html?dsource=recommend>
6. **Husni, M.** English for young learners teachers strategy in teaching reading. [Text] // *Lensa: Kajian Kebahasaan, Kesusastraan, dan Budaya*. – 2016. – №1(6). – P. 68-83.
7. **Negassa, S.G.** Piaget's Cognitive Learning Theories Vs Vygotsky's Social Constructivism. [Text] // *International journal of creative research thoughts*. – 2020. – №8 (8). – P. 388-396.
8. **Kadek, W., Nengah, M.** Cognitive Strategies on Language Learning. [Text] // *Indonesia: Proceedings of the 2nd International Conference on Languages and Arts across Cultures*. – 2022. – №730. – P. 217-224.
9. **Suyitno, G., Susanto, M., Kamal, and Fawzi, A.** Cognitive Learning Strategy of BIPA Students in Learning the Indonesian Language [Text] // *Journal of Language Learning*. – 2018. – №3(2). – P. 175-190.
10. **Janice, A.D., Jeffery, D.N., Dina, D.** Cognitive Strategy Instruction [Text]. – Berlin: ResearchGate, 2009. – 59 p.
11. **Oxford, L. Rebecca.** Language Learning Strategies. What every teacher should know. [Text]. – Boston: Heinle and Heinle Publisher, 2006. – 343 p.
12. **Makhmudov, A.J.** Teaching English at primary school [Text] // *Scientific Progress*. – 2021. – №2(6). – P. 433-435.
13. **Carlo, S.** Understanding Cognitive Language Learning Strategies. [Text] // *International Journal of Applied Linguistics & English Literature*. – 2017. – №6(2). – P. 114-126.

М.М. Ескали*, Д.М. Абдрашева
Қорқыт ата университеті,
Қызылорда, Қазақстан

**Бастауыш сынып оқушыларына ағылшын тілін
оқытудың когнитивті стратегиялары**

Аннотация. Бастауыш мектеп деңгейінде ағылшын тілін оқыту тілді меңгерудің берік негізін қалаудағы шешуші қадам болып табылады. Көптілді білім беру басымдыққа ие. Қазақстанда оқушыларға ағылшын тілін тиімді меңгеруге көмектесу үшін когнитивті стратегиялар қажет. Бұл мақалада Қазақстандағы бастауыш сынып оқушыларына бейімделген танымдық стратегиялар зерттеліп, олардың тиімділігін зерттеу әдістері бойынша ұсыныстар берілген. Зерттеу бастауыш

мектептерде ағылшын тілін енгізу мәселелерін, соның ішінде тиісті ресурстарға, мұғалімдерге және жасына сәйкес материалдарға деген қажеттілікті қарастырады. Авторлар оқушылардың танымдық қабілеттерін дамытудың тиімді әдістерін сипаттай отырып, мұғалімнің оқыту процесіндегі рөлін ерекше атап өтеді. Когнитивтік стратегиялар ретінде есте сақтау, зейінді шоғырландыру, логикалық ойлау және мәселелерді шешу дағдылары көрсетіледі. Мақалада бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшеліктері ескеріліп, олардың ағылшын тілін үйренудегі қиындықтары мен оларды жеңудің жолдары талданады.

Мақалада сонымен қатар мазмұнды және коммуникативті әрекеттерді тарту арқылы когнитивтік стратегиялары қолдайтын ресурс ретінде «Family and Friends» кітабы талқыланады. Нәтижесінде, когнитивті стратегияны қолдану алдыңғы білім мен жаңа ұғымдар мен қабылданатын ақпарат арасында байланыс орнату арқылы сыни тұрғыдан ойлауға, проблемаларды шешу дағдыларына және ағылшын тілін үйренуге деген оң көзқарасқа ықпал ететін оқушыға бағытталған тәсілді қолдайды.

Кілтті сөздер: Танымдық стратегиялар, іс-шаралар, бастауыш сынып оқушылары, ағылшын тілі сабағы, әдістері, танымдық дамуы.

М.М. Ескали*, Д.М. Абдрашева
Университет Коркыт ата,
Кызылорда, Казахстан

Когнитивные стратегии обучения английскому языку учащихся начальной школы

Аннотация. Преподавание английского языка на уровне начальной школы является важным шагом в создании прочной основы для овладения языком. В Казахстане, где многоязычное образование является приоритетом, когнитивные стратегии необходимы для того, чтобы помочь учащимся младших классов эффективно овладеть английским языком. В этой статье рассматриваются когнитивные стратегии, разработанные специально для учащихся начальной школы в Казахстане, и даются рекомендации по методам исследования для оценки их эффективности. В исследовании рассматриваются проблемы, связанные с внедрением английского языка в начальных школах, в том числе необходимость в достаточных ресурсах, квалифицированных учителях и материалах, соответствующих возрасту. В нем рассматриваются теории когнитивного обучения и практические стратегии, такие как включение игровой деятельности, групповая работа и наглядные пособия, для повышения вовлеченности учащихся и улучшения понимания.

В статье также рассматривается серия «Family and Friends» как ресурс, поддерживающий когнитивные стратегии посредством увлекательного контента и коммуникативных действий. В конечном счете, он выступает за личностно-ориентированный подход, который развивает критическое мышление, навыки решения проблем и позитивное отношение к изучению английского языка, создавая связи между предыдущими знаниями и новыми концепциями.

Ключевые слова: Когнитивные стратегии, виды деятельности, учащиеся начальной школы, урок английского языка, методы, когнитивное развитие.

Information about the authors:

Yeskali Meruert – the author is for correspondence, Master's student, Korkyt Ata University, Kyzylorda, Kazakhstan. Tel. 87057150184. E-mail: meruerte002@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-7166-0309>

Abdrasheva Dana – PhD, Member of the Board-Vice Rector for Academic Affairs, Korkyt Ata University, Kyzylorda, Kazakhstan. E-mail: Abdrasheva_dana@korkyt.kz, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9881-945X>

Авторлар туралы мәлемет:

Есқали Меруерт Мирамбекқызы – хат-хабар үшін автор, магистрант, Қорқыт ата Университеті, Қызылорда, Қазақстан. Tel. 87057150184. E-mail: meruerte002@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-7166-0309>

Абдрашева Дана Мейрамовна – философия докторы (PhD), Академиялық мәселелер бойынша проректор – Басқарма мүшесі, Қорқыт ата Университеті, Қызылорда, Қазақстан. E-mail: Abdrasheva_dana@korkyt.kz, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9881-945X>

Информация об авторах:

Есқали Меруерт Мирамбекқызы – автор для корреспонденции, магистрант, Университет Коркыт ата, Кызылорда, Казахстан. Tel. 87057150184. E-mail: meruerte002@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-7166-0309>

Абдрашева Дана Мейрамовн – доктор философии (PhD), Член Правления-проректор по академическим вопросам, Университет Коркыт ата, Кызылорда, Казахстан. E-mail: Abdrasheva_dana@korkyt.kz, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9881-945X>

Y. Gelishli¹, Z.Sh. Shavaliyeva², A.N. Boyarova^{2}*

¹ Gazi University, Ankara, Turkey

² Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan,
Pavlodar, Kazakhstan
alena.atik@mail.ru

DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCIES OF TEACHERS TO MANAGE THE INNOVATION ENVIRONMENT

Annotation. *This article considers especially the development of teachers' professional competencies needed to manage the innovation environment. The study was carried out in order to develop the main directions of teachers' professional competencies development, which can provide effective management of innovation environment in secondary educational institutions. The main provisions and aspects of formation of teachers' knowledge and skills necessary for the management of innovation knowledge and skills are considered. The level and perception of problems and importance of professional competencies among school teachers, which they need to improve innovation management, were evaluated. Their results showed: that school teachers feel the need to develop a number of key competencies for mastering modern technologies and using innovative teaching methods, as well as note the need for additional training and professional development for effective management of the innovation process. These indicators are confirmed by the opinions of school administrations, parents of pupils, high school students and IT specialists. Lack of equipment, lack of time and low technical support were identified as the main barriers to successful management of the innovation environment. A comprehensive system for the development of teachers' professional competencies focused on innovation management has been developed. Its implementation should allow teachers to more effectively implement innovative teaching methods and manage changes in school educational processes.*

Keywords: *professional competencies, educators, teachers, innovation management, school administration, parents, high school students.*

Introduction

The relevance of the study of professional competencies of teachers for management in an innovative environment is due to significant changes in the educational system, caused by the rapid development of various modern technologies and the transformation of requirements for other qualifications of teaching staff, especially at the level of secondary education. It is conditioned by the fact that a modern school must meet the challenges of modern times in order to provide training of such graduates who will be able to adapt to

the constantly changing conditions of life and future work. All these conditions require secondary school teachers to constantly develop their professional competencies in order to be always ready and able to implement new teaching methods based on innovative approaches in their work.

One of the key problems that need to be addressed is the insufficient level of teachers' readiness to manage innovation processes that are increasingly being introduced in educational institutions (schools). In the process of modernization of the education system, which is still ongoing in the Republic of Kazakhstan, school teachers need to possess both traditional skills in the field of teaching and be able to create and maintain in educational institutions a comfortable environment for the introduction of innovative technologies and methods. However, in practice, the existing system of developing teachers' professional competencies often fails to take these needs into account. While the solution of the problem in the context of the development of teachers' professional competencies for managing the innovation environment is extremely important in modern conditions. This is due to the fact that it is teacher educators who play a major role in shaping the level of knowledge and skills of future generations who will be able to be successful in today's rapidly changing world.

The aim is to develop the main directions of the development of professional competencies of teachers capable of ensuring effective management of the innovation environment in secondary educational institutions.

Objectives of the study:

- to consider the main provisions and aspects of formation of teachers' knowledge and skills necessary for the management of innovative knowledge and skills;
- To assess the level and perception of the challenges and importance of professional competencies among school educators that they need to improve innovation management
- to develop a comprehensive system for the development of teachers' professional competencies focused on innovation management.

Scientific novelty of the work consists in the development of a comprehensive system for the development of professional competencies of teachers to manage innovations in the process of school education. Unlike existing approaches, this model will take into account the specifics of Kazakhstani education and the peculiarities of professional activity of a modern teacher.

The object of the study is professional competencies necessary for teachers to effectively manage an innovative educational environment.

The subject of the study is the processes of formation and development of professional competencies in the context of modern innovative education system.

The degree of development of the problem is characterized by the presence of a number of studies that are directly or indirectly devoted to the problems of teachers'

professional development and innovation management in the education system. At the same time, it is important to note that most of the works focus on individual issues.

The study is based on the works of leading Kazakhstani and foreign scientists. In Kazakhstan, the problem under study is disclosed by G.K. Tleuzhanova [1], L.A. Anarbek, G.M. Sarsenbaeva, G.B. Isaeva. [2], R. Kalimzhanov, A. Ismagulova, G. Rakishev [3], E. Vasiliev, B. Abykanov, G. Myrzagereykyzy [4], D.M. Mukhiyaeva, T.Sh. Shayakhmetova, J.S. Utegenova [5] and others. It is also necessary to note the works of foreign scientists such as G. Sherly [6], S. Rahmah [7], D. Namsone [8], A. Qodir [9], N. Hamid Ali [10], V. Ho, V. Tran, V. Nguyen, [11], C. Marisa [12] and others. These works laid the foundation for understanding the mechanisms of innovation environment management and the role of teachers' professional competencies in this process.

Literary and analytical analysis, survey and comparison methods and modeling will serve as the methodological basis of the study. Their integrated use is aimed at a comprehensive study of the existing problems, and to develop effective recommendations to address the issues raised.

Theoretical and practical significance of the study consists in the possibility of using the developed measures to improve the quality of teachers' professional competence development and to improve the processes of innovation environment management in educational institutions. The results of the study can also be used in the professional development of teachers and implementation of innovation environment management in secondary educational institutions.

Materials and methods

The research materials chosen are scientific (monographs, scientific articles and other forms of scientific research), legislative, regulatory and methodological works. All materials relate to the topic of the study and the problem considered in it.

The following research methods were used to achieve the set goal and solve the research tasks related to the development of the main directions of the development of professional competencies of teachers for the management of innovative environment in secondary educational institutions.

Theoretical analysis of literature to study and systematize scientific legislative, regulatory and methodological sources that describe the issues of innovation environment management, development of professional competencies of school teachers. This analysis is aimed at establishing existing concepts, trends and best practices, in the researched area, as well as to identify contradictions subject to further and more detailed consideration. The obtained materials allow to help understand what strategies and methods of innovation management are more effective at a higher level of development of professional competencies of teachers.

Survey methods, through questionnaires among school teachers are aimed at collecting primary information about the current state of their professional competencies, about the perception of the importance of their professional competencies, which they need to improve the management of innovations in the educational institution. 80 teachers of secondary schools in Pavlodar city were surveyed.

Interview method in the form of several focus groups. It is conducted among administration (12 people), parents (12 people), high school students (12 people) and IT specialists in the field of school education (12 people). This approach provides an opportunity to gain a deeper understanding of the opinions and views of the most important participants of the school education process regarding the issues of managing the innovation environment and developing professional competencies among teachers. All focus group participants were asked general and special questions.

The observation method is used to monitor the work of teacher educators in real-life conditions. Since only in this way it is possible to see and evaluate their current professional competencies in the management of innovative educational environment, as well as to establish more complex situations that they face in the process of teaching. In the course of the study, the work of 24 teachers of schools in Pavlodar city was observed. The main objective was to assess the current professional competencies of teachers, as well as to identify specific situations in which they face difficulties in managing the innovative environment. The observation was conducted during one school week, covering various lessons and extracurricular activities.

Methods of statistical analysis are used for statistical processing of the obtained quantitative data. Methods of analytical analysis are aimed at generalizing the results and formulating conclusions on the obtained results

Modeling methods are aimed at developing recommendations in terms of modeling the processes of innovation environment management and the development of professional competencies of teachers, in the form of visual schemes and algorithms of actions that can be applied in real educational practice and predict possible results.

Results and discussion

The main provisions in the context of developing professional competencies of teachers. Professional competences of school teachers are considered to be: general pedagogical competence; subject pedagogical competence (knowledge of the subject and its teaching methodology) professional-communication skills; managerial competence; competence in the sphere of innovation activity; reflexive competence [13].

Aspects of the formation of teachers' competencies necessary for the management of innovative knowledge and skills are laid down in legislative and methodological sources. Thus, the Professional Standard «Teacher» of the Republic of Kazakhstan (2022) defines the importance of professional development of teachers and educators, expressed in the

management of their own professional growth through the development of the required competencies needed to ensure effective pedagogical activity [14].

It is necessary to single out information and communication competencies, which include skills in information and communication and Internet technologies [15, 16]. In this case, we can refer to the opinion of a group of Kazakhstani authors who note that it is necessary to characterize innovative pedagogical management complex system, which includes principles, methods, forms of organization and technological techniques used in the management of pedagogical process. Only this approach can allow a modern school to move to a horizontal system of management organization in the form of such cooperation as (subject-subject), as it allows to ensure, first of all, the creative development of the personality of the teacher-teacher and then of his pupils [2, p. 223]. Besides, teachers' innovative activity is subject to continuous development, taking into account the processes of innovation, which are noted in the secondary compulsory educational process, according to the requirements of the State Educational Standards of the Republic of Kazakhstan [3, p. 129].

To the professional competencies of school teachers, necessary for the management of innovative knowledge and skills, many authors refer: mastery of modern technologies [17]; readiness for training and professional development [18]; ability to adapt educational programs to innovative conditions [19]; time and resource management; communication skills; professional self-awareness and reflective behavior; methodological competence; psychological stability [20]; the use of innovative teaching methods and their integration.

The results of the questionnaire survey on the questions of the general part. Most of the surveyed teachers (40%) have significant work experience exceeding 10 years, from 5–10 years of experience have 36%. This indicates that experienced specialists prevail in the team. Nevertheless, a significant share of teachers (24%) have experience from 1 to 5 years, which indicates the presence of young staff ready for professional growth and development. The absolute majority of teachers (81%) have higher education, and (10% of them) are masters or specialists in the field of pedagogy and informatics. 19% have specialized secondary education. This level of specialized professional training of the teaching staff indicates potential opportunities for the introduction of innovative methods in the field of learning management.

Table 1 shows the results of answers to the questions after statistical processing (in percent of the total number of respondents).

As a result of analyzing the data obtained, the following conclusions can be drawn.

The majority of teachers assess their skills in working with modern technologies as satisfactory (55%), however, a significant number of teachers consider them good (32%) and low – 13%. This indicates that they have an average level of readiness to use technologies in the teaching process.

Table 1 – Results of the questionnaire survey of school teachers, in percentages

Questions	Answers			
Evaluate your level of proficiency in modern technologies in the educational process	good	satisfactory	low	
	32	55	13	
How often do you use innovative teaching methods in your work?	regularly	periodically	never	
	49	45	6	
What challenges do you face in implementing innovations in the classroom?	Lack of necessary equipment	Lack of time	Low level of technical support	Insufficient knowledge and skills
	45	51	49	71
What aspect of your professional competencies would you like to improve first?	Mastery of modern technologies	Use of innovative teaching methods	Time and resource management	Communication with colleagues and students
	71	75	87	53
Need additional training or professional development to successfully manage innovation?	Yeah, I'm in dire need	More like yes than no	No, my knowledge is sufficient	
	53	22	25	
How important are professional competencies for successful management of the innovation environment in the school?	Very important	Medium level of importance	Not important	
	45	45	10	
What, most of all, hinders the development of professional competencies among educators?	Lack of motivation	Limited access to resources	Lack of management support	
	37	38	25	
To what extent does your work influence the success of innovation implementation in your educational institution?	Significant impact	Moderate impact	None	
	37	53	10	
What measures could help improve the management of the innovation environment in your school?	Professional development of teachers	Improvement of material and technical base	Improvement of methodological support	Organization of support for pedagogical creativity
	71	53	37	45
Do you have any suggestions for improving the current system of developing teachers' professional competencies?	Yes, there are concrete ideas	There are general suggestions	No	
	21	48	31	
Would you like to participate in further research or discussion about managing the innovation environment in your school?	Yes, I'm willing to participate actively	Perhaps, given free time	No, I don't see the need	
	43	31	26	

The main difficulties in implementing innovations among teachers are lack of knowledge and skills (71%) and lack of necessary equipment (45%). Lack of time (51%) and low level of technical support (49%) are also considered significant negative factors.

Teachers consider time and resource management (87%), use of innovative teaching methods (75%), and mastery of current technology (71%) to be most important for improvement. Less of a priority, in their opinion, are considered innovative communications with colleagues and students (more than half or 53%).

More than half of the teachers surveyed need additional training or professional development to successfully manage innovation (53% and 22%), and only a quarter (25%) have no such need.

The vast majority of teachers realize the importance of professional competencies for successful implementation of innovations in the educational environment (90%: 45% and 45%).

Limited access to resources (38%) and lack of motivation (37%) were identified as the main obstacles to the development of professional competencies by teachers. Lack of support from the management is also an obstacle, but only for 25%.

Slightly more than half of teacher educators believe that their activities have a moderate influence on the successful implementation of innovations (53%), with a not insignificant proportion of teachers marking their influence as significant (37%) and only 10% believing they have no influence.

The main suggestions for improving the management of the innovation environment are: improving the qualifications of teachers (71%), improving the material and technical base (53%) and organizing support for pedagogical creativity (45%).

More than a half of teachers expressed full or possible readiness to participate in further discussions and research related to innovation environment management (43% are ready to actively participate, 31% will probably participate). While 26% of teachers are not ready to participate.

The results of the survey make it possible to identify the key areas that are the most significant for educators in scientific and theoretical terms:

Recognition of the importance of professional competencies, as the majority of teachers realize the significance of their professional competencies for successful management of the innovation environment.

Prioritization of certain competencies is that the findings indicate that educators highlight time and resource management as the most important aspect to improve their professional competencies. This indicates the need for further research aimed at optimizing time resources and rational allocation of material and human resources in educational institutions.

The results of the survey for the two general questions, in the scope of the four focus groups, are reflected in Table 2.

Table 2 – Results of the opinion interviews of the four focus groups on two common questions

Questions	Answers			
How do you assess the current level of professional competencies of teachers in the field of innovation environment management?	High	Medium	Low	
School administration	33	50	27	
Parents	0	58	42	
High school students	8	67	25	
IT specialists	17	58	25	
What aspects of teachers' professional competencies need to be improved to better manage the innovation environment	Mastery of modern technologies	Use of innovative teaching methods	Time and resource management	Communication with colleagues/parents/students
School administration	67	67	50	33
Parents	75	58	50	52
High school students	97	90	72	30
IT specialists	100	83	50	17

To illustrate the results of the focus groups' opinions regarding the assessment of the current level of professional competencies of teachers in the field of innovation environment management, we will show them in Figure 1.

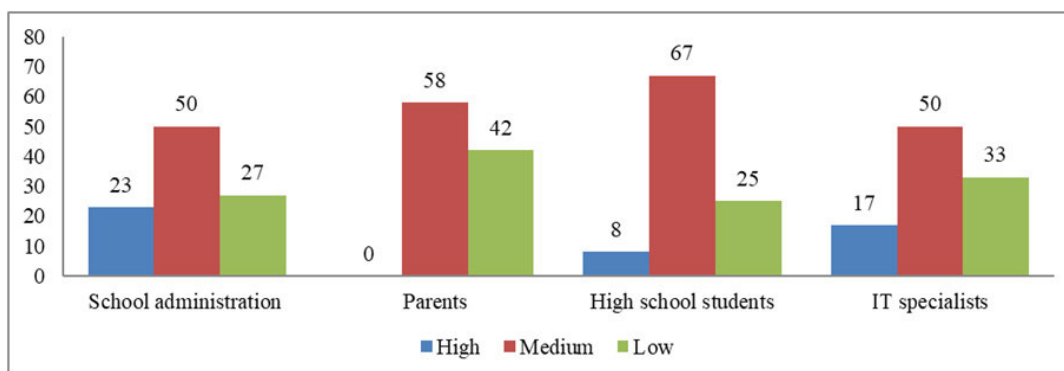


Figure 1 – Assessment of the current level of professional competencies of teachers in the field of innovation environment management

Assessment of the current level of teachers' professional competencies has shown the following. School administrators give a higher assessment of competence level to 23% of teachers, some and IT specialists also assess a high level of competence in some teachers (17%). Half of teachers assess the level as average, while 27% and 33% of teachers assess the level as low, respectively. At the same time, parents and senior school pupils more often assess the level of teachers' competencies lower, especially parents who did not mark high level at all. Let us compare them with the indicators given by teachers: the majority of teachers assess their skills in working with modern technologies as satisfactory (55%) or average level, good (32%) or high level, and low – 13% or low level. This indicates that their assessment is generally similar to the administration's opinion.

Figure 2 reflects the results of the focus groups' opinions on aspects of educators' professional competencies that need to be improved for more effective innovation management.

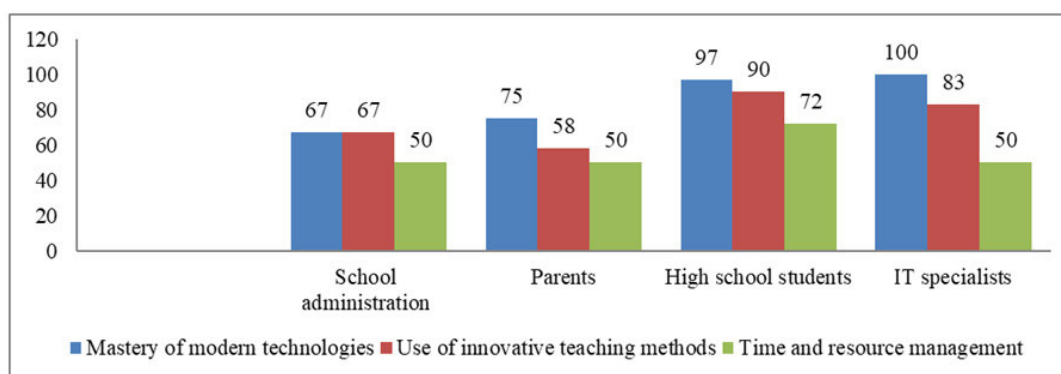


Figure 2 – Aspects of educators' professional competencies that need improvement to better manage innovation.

It is clearly seen that all groups emphasize the importance of mastering modern technologies and using innovative teaching methods for more effective management of the innovation environment. This opinion is especially strong among high school students (97%) and IT specialists (100%).

Time and resource management is also considered an important aspect that needs improvement, especially among high school students (72%). In other groups, this aspect was mentioned by half of parents, administrators and IT specialists (50% each).

Communication with colleagues, parents and students is considered less critical for improvement, except for the opinion of parents who see this area as important for improving teachers' professional competencies.

Comparison with the results of the educator survey showed that teachers consider time and resource management most important for improvement, with the use of innovative teaching methods and mastery of modern technology ranking second and third, and innovative communication with colleagues and students considered a lower priority.

The survey of focus group opinions revealed the key areas for improving teachers' professional competencies: mastery of modern technologies, application of innovative teaching methods, and effective time and resource management.

The results of the focus groups' opinions on specific issues are reflected in Table 3.

Table 3 – Results of interviews on specific questions received from school administration, parents of pupils, high school students and IT specialists

Questions	Answers			
School administration				
What steps does the administration take to support teachers in developing their competencies in managing the innovation environment?	Conducting seminars and trainings:	Ensuring access to modern technologies	Introduction of mentoring programs	Support in the development of innovative projects
	42	50	25	0
What resources and conditions are necessary to create a favorable environment for the development of teachers' professional competencies?	Modern technologies and equipment	Additional funding	Experience exchange programs	Increased hours for self-development
	100	75	50	33
Parents of students				
How do you think the development of teachers' professional competencies will affect the quality of your children's education?	Positive	Neutral	Negative	
	92	8	0	
Are you willing to engage in collaborative activities with educators to support their development in managing an innovative environment?	Yes, we are ready to actively participate	Perhaps, given free time	No, not interested	
	42	58	8	
High school students				
How changing the professional competencies of your teachers might affect your learning and motivation	Positive	Neutral	Negative	
	67	33	0	
What innovative teaching methods would you like to see more often in the school program?	Project activities	Online courses and webinars	Group work and cooperation	Game elements
	50	75	42	58

Continuation of table 3

Questions	Answers			
IT specialists				
What technology tools and platforms can help educators develop their competencies in managing innovation environments?	Interactive panels	Cloud services	Co-operative education programs	Artificial intelligence
	100	75	50	25
What technical barriers prevent educators from effectively developing their competencies in this area?	Insufficient budget for IT infrastructure	Slow response to tech support requests	Limited accessibility to specialized platforms	Equipment malfunctions
	100	75	50	33

The results obtained allow us to draw the following conclusions about the interview

School administration believes that the school actively supports teachers through seminars and trainings, access to modern technologies and introduction of mentoring programs. However, insufficient attention to the support of innovative projects development is noted (0%). In their opinion, in order to create a favorable environment for the development of professional competencies of teachers, modern technologies and equipment (100%), additional funding (75%) and experience exchange programs (50%) are required. The importance of increasing the hours for self-development is also noted (33%).

According to the opinion of pupils' parents, the development of teachers' professional competencies will positively affect the quality of their children's education (92%); the neutral opinion is insignificant – only 8%, and there are no negative ones. The majority of parents are ready to participate in joint activities with teachers to support their development in managing the innovative environment. Moreover, 42% – actively, 58% – if they have time, and only 8% have no desire.

High school students in the majority believe that changes in teachers' professional competencies will have a positive impact on their learning and motivation (67%). Neutral answers account for a little more than a third (33%), and there are no negative opinions. Students express a desire to use project activities (50%), online courses and webinars (75%), group work and collaboration (42%) and game elements (58%) more often in the curriculum.

IT specialists name interactive dashboards (100%), cloud services (75%), collaborative learning programs (50%) and artificial intelligence (25%) as the most useful tools for teachers to manage the innovation environment. The main problems are IT infrastructure funding (100%), slow response to support requests (75%), limited availability of specialized platforms (50%) and hardware failures (33%).

Thus, all participants of the process (school administration, parents, students and IT specialists) see the necessity and importance of developing professional competencies of teachers to improve the quality of education. At the same time, they point to the lack of resources, such as modern equipment, funding and technical support, which is the main obstacle to effective implementation of innovations.

The results of the observation of teachers' work are shown in Table 4.

Table 4 – Teacher observation results (percentage)

Indicators	Results			
	Well-developed	Needs improvement	Virtually unused	
1. Mastery of modern technologies	50	33	17	
2. Use of innovative teaching methods	67	25	8	
3. Difficulties in implementing innovations:	Lack of necessary equipment	Not enough time	Low level of technical support	Insufficient knowledge and skills
	75	58	8	33
4. Desired areas for competency improvement:	Insufficient knowledge and skills	Insufficient knowledge and skills	Time and resource management	Communication with colleagues and students
	79	88	71	63

Obtained surveillance results.

1. Mastery of modern technologies: 12 teachers (or 50%) are well developed, as they confidently use interactive whiteboards, online platforms and other digital tools in their daily teaching practice. These teachers demonstrate a high level of proficiency with these technologies and are able to promptly address emerging technical issues regarding innovation management. Needs improvement 8 educators (or 33%) as they experience some difficulties in using modern technologies. They often seek help from technicians or colleagues, especially when unforeseen technical glitches occur. 4 teachers (or 17%) practically do not use innovations in their work. They prefer traditional teaching methods and explain it by the lack of necessity or difficulty in mastering new tools.

2. Use of innovative teaching methods. 16 teachers (or 67%) regularly use innovative teaching methods, such as project activities, cooperative learning and game forms. These teachers note that such methods increase students' motivation and improve learning. Six teachers (or 25%) sometimes use innovative methods. Lack of time and resources explains their irregular use.

Rare use is noted by 2 teachers (or 8%), as they still prefer to use time-tested classical educational approaches.

3. Difficulties in implementing innovations: 18 teachers (or 75%) pointed to the lack of modern equipment as the main reason for difficulties in implementing innovations. At the same time, they emphasize that the lack of interactive whiteboards, computers and other equipment significantly limits the possibilities of using modern technologies. 14 teachers (or 58%) complain about the lack of time to prepare lessons using innovative methods. These teachers note that it takes a lot of time to develop new teaching materials and adapt old ones to modern requirements. 10 teachers (or 42%) faced problems due to insufficient technical support. According to them, assistance from IT-specialists comes slowly or is absent at all, which creates additional difficulties in implementing innovations. 8 teachers (33%) admit that they themselves are not competent enough in the use of modern technologies and innovative methods. They believe that they need to undergo additional training or improve their qualification.

4. Desired areas for competency improvement. 19 teachers (or 79%) expressed a desire to improve their skills in the use of modern technologies. All these teachers are interested in taking courses and trainings aimed at mastering new digital tools. 21 teachers (or 88%) want to learn how to use innovative teaching methods more effectively. These teachers are looking for ways to integrate innovative methods into daily practice without compromising the quality of traditional instruction. 17 educators (or 71%) noted the importance of managing their time and available resources. They strive to master time management techniques and effective lesson planning. 15 teachers (or 63%) indicated the need to improve their communication skills, especially in terms of interaction with colleagues and students.

Scientific and theoretical conclusion: the results of the questionnaires, interviews and observations emphasize the importance and the need for more in-depth scientific analysis and the development of more effective strategies and comfortable environment, which will allow more effective development of professional competencies of teachers in the conditions of innovative development. In order to carry out such modernization, it is proposed to make changes in the following plan:

1. Analyzing the current state of the education system: it involves assessing the needs of teachers and educational institutions in the area of professional development and innovation implementation; identifying existing barriers to the introduction of new technologies and methods.

2. Creation of a comfortable environment for innovations is carried out as follows: creation of physical infrastructure, in the form of updated classrooms and their equipping with modern equipment on which innovative technologies are implemented; formation of psychological climate, in the form of an atmosphere of openness and readiness for change

among teachers and administration; support from the management through administrative assistance and allocation of resources for the implementation of innovative projects.

A comprehensive system (model) of teachers' professional competence development focused on innovation management has been developed. The objectives of the system are: development of professional competencies; effective management of innovation environment; formation of leadership position; ensuring stability and sustainability of the educational process; improvement of teaching quality. The objective of the system is to ensure sustainable growth of professional competencies of school teachers in order to stay on top of the requirements of innovations. The main stages of the system implementation are outlined in Figure 3.

The main components of the system are defined as: competence assessment; planning and implementation of individual competence development plans; training and support; control and remedial work; regulatory framework and competence standards that define success criteria for teachers and students.

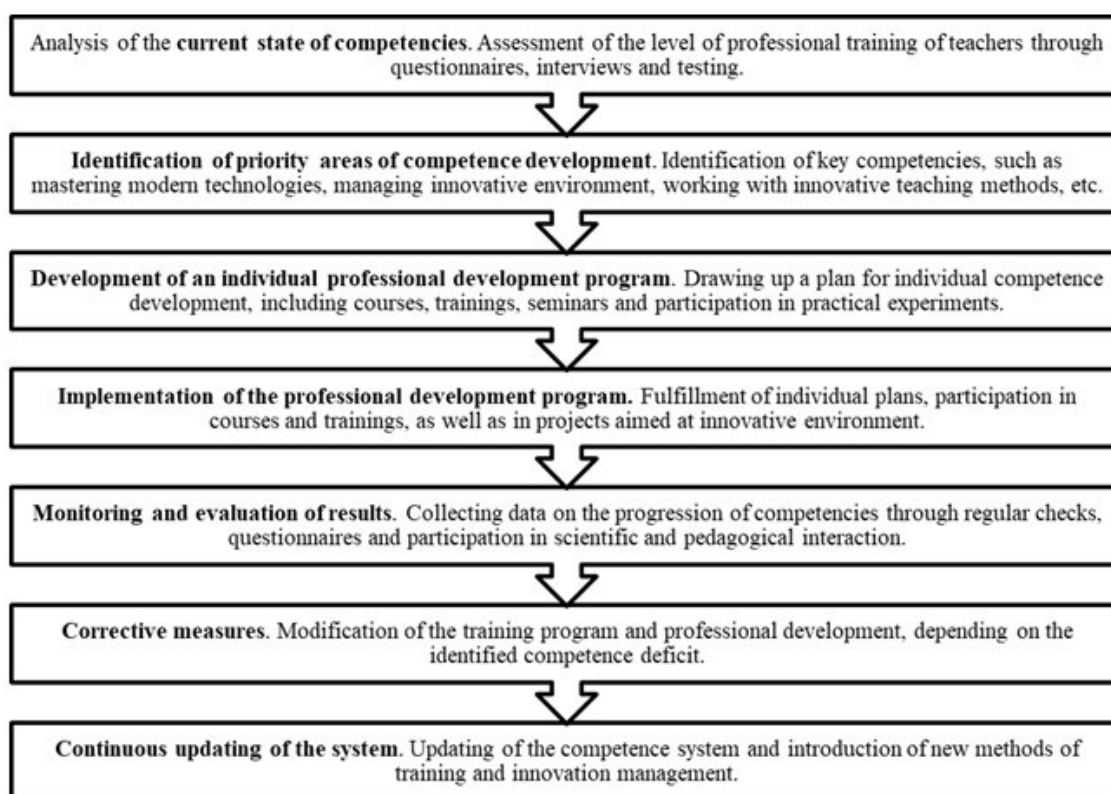


Figure 3 – Integrated system (model) of teachers' professional competence development focused on innovation management

The implementation of the system is based on the following principles: professional orientation of teachers towards innovative thinking and the ability to adapt to changes; strengthening of teachers' responsibility for their professional skills and competence development; support from the administration and colleagues; comprehensiveness and flexibility; duration and regularity of updates aimed at maintaining high innovative standards.

Conclusion

The results of the questionnaire survey research show that school teachers feel the need to develop a number of key competencies, such as mastery of modern technologies and use of innovative teaching methods. They also note the need for additional training and professional development for effective management of the innovation process. An important aspect is the creation of conditions for improving the material and technical base of schools and organizing support for pedagogical creativity.

The results of interviews (focus groups) showed that teachers face a number of difficulties in implementing innovative teaching methods, such as lack of necessary equipment, lack of time and poor technical support. All participants expressed the need to improve their mastery of modern technologies and use innovative teaching methods. At the same time, parents and students emphasized the importance of developing teachers' professional competencies to improve the quality of education.

The observation showed that although many educators have basic skills in using modern technology and implementing innovative teaching methods, there are a significant number of areas for improvement. The main barriers to successfully managing an innovative environment are lack of equipment, lack of time and low technical support. Most teachers realize the need for additional training and are willing to invest efforts in developing their professional competencies.

The developed complex system (model) is aimed at forming and maintaining high professional competence of school teachers in the field of innovation environment management. Its implementation will allow teachers to more effectively implement innovative teaching methods and manage changes in school educational processes. In addition, such a system will improve the quality of the educational process and increase the efficiency of school activities in general.

Further development of the problem of developing professional competencies of school teachers to manage the innovation environment requires a comprehensive approach, including adaptation of educational standards, professional development of teachers, integration of technologies, formation of innovation culture and active cooperation between all participants of the educational process. Integrated measures will help to create a more effective and sustainable school education system capable of responding quickly to all possible innovation challenges.

Contribution of the authors:

Y. Gelishli – conceptualized the study and developed the theoretical framework. He contributed to the formulation of the research objectives, supervised the design of the analytical model, and ensured the integration of international best practices in innovation management in education. He also provided critical revisions of the manuscript to enhance its scientific rigor and international relevance.

Z.Sh. Shavaliyeva – led the methodological design of the study and coordinated the data collection process in Kazakhstan. She supervised the application of theoretical and empirical methods, including surveys, focus groups, and observational research. Shavaliyeva also contributed to the analysis and interpretation of the findings and reviewed the final version of the article for academic accuracy.

A.N. Boyarova – conducted the literature review, carried out field research including teacher surveys and interviews, and processed quantitative data through statistical analysis. She drafted the main body of the manuscript, including results, discussion, and the proposed competency development model, and ensured alignment with the practical context of the Kazakhstani school system.

References

1. **Tleuzhanova, G.K., Sarzhanova, G.B., Asanova, D.N., Smagulova, G.J.** Pedagogical conditions of formation of digital competencies of a teacher in the conditions of transformation of education [Text] // Bulletin of Karaganda University Series Pedagogy. – 2023. – №1. – P. 176-182.
2. **Anarbek, L.A., Sarsenbaeva, G.M., Isaeva, G.B.** Features of application of acmeological methods in the process of professional training of future teachers [Text] // Bulletin of L.N. Gumilev Eurasian National University. Series: Pedagogy. Psychology. Sociology. – 2024. – №2. – P. 219-229.
3. **Kalimzhanova, R., Ismagulova, A., Rakisheva, G., Kalymova, A.** Pedagogical conditions of formation of professional competencies in students of higher educational institutions [Text] // Pedagogy and Psychology – 2021. – №1. – P. 127-32.
4. **Vasilyeva, E., Abykanova, B., Myrzagereykyzy, G.** New principles of organization of pedagogical process [Text] // Bulletin of Atyrau University named after Khalel Dosmukhamedov. – 2020. – №3. – P. 44-49.
5. **Mukhiyeva, D.M., Shayakhmetova, T.Sh., Utegenova, J.S.** Analysis of innovation management in higher education institutions based on the perceptions formed among the teaching staff [Text] // Economy: strategy and practice. – 2022. – №3. – P. 184-194.
6. **Sherly, G., Daryanto, S., Nasrun, E.** Management of Continuous Professional Development through Competency-Based Training Model for Junior High School Teachers [Text] // Emerging Science Journal. – 2022. – №1. – P. 190-206.
7. **Rahmah, S., Kadi, T.** The Development of Teacher's Professional Competence: A Theoretical Review [Text] // Journal Pendidikan dan Kependidikan. – 2022. – №1(6). – P. 103-116.
8. **Namsone, D., Zandbergs, U., Saleniece, I., Butkevica, A., Inese Dudareva, G. Burgmanis, K.G.** The design and operationalization of the teacher competence management framework: The method and practical tools to identify and close teacher competence gaps for the teaching of 21st century skills [Text] // International Journal of Education and Practice – 2024. – №3(12). – P. 684-706.
9. **Abdul, Q., Analisis, S., Manajemen, P., Berbasis, R., Meningkatkan, K.G., Sekolah K.G.**

Strategic Analysis of Research-Based Learning Management Strategies to Enhance Teacher Competence in Schools [Text] // Journal Terobosan Peduli Masyarakat. – 2024. – №2(1). – P. 50-58.

10. **Nadeem, H.A., Zafar, I.L.** Professional Competence of Teachers and School Climate: A Conceptual Perspective [Text] // UMT Education Review. – 2024. – №7(1). – P. 1-23.

11. **Ho, V., Tran, V., Nguyen, V., Trong-Nam Phan, Thanh-Hung, Cao.** The process of developing professional capacity for teachers [Text] // Journal of Education and e-Learning Research. – 2023. – №10(3). – P. 489–501.

12. **Marisa, C., Cavadas, B.** Innovative learning environments: a learning experience with in-service teachers [Text] // Educational Media International. – 2024. – №61. – P. 146-160.

13. **Muzaffar, N., Nahid, S., & Abbas, M.** Role of Professional Training of Teachers and its Relationship with Teaching Quality [Text] // Global Educational Studies Review. – 2023. – №8(1). – P. 367-375.

14. Professional Standard «Pedagogue». On Approval of the Order №500 of the Acting Minister of Education of the Republic of Kazakhstan 15 of December 2022 [Electronic resource]. – <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200031149> [in Russian]

15. **Veilandie, L., Soloveichuk, O., Petryk, L., Kosharna, N., Dzhurylo, A.** Strategies for developing hard skills in higher education students through innovative pedagogical technologies in realistic professional environments [Text] // Salud, Ciencia y Tecnología – Serie de Conferencias. – 2024. – №3(1147). – P. 1-8.

16. **Oscar, R.L., Amelia, R. Alberto, A.V.** Training on Innovative Learning Environments: Identifying Teachers' Interests [Text] // Education Sciences. – 2024. – №14(6). – P. 1-18.

17. **Can, C., Yanjun, Y.** How professional training impacts teaching innovation among ideological and political teachers: the mediating and moderating role of basic psychological needs satisfaction [Text] // Frontiers in Psychology. – 2023. – №14. – P. 1-10.

18. **Haemin, K., Keith, M. Graham.** Teachers' Needs and Professional Development: A Systematic Review [Text] // Latin American Journal of Content & Language Integrated Learning. – 2022. – №1(15). – P. 1-22.

19. **Farihin, S., Suteja, M., Muslihudin, A. A., Arif, A., Widodo, W.** A Skill Application Model to Improve Teacher Competence and Professionalism [Text] // International Journal of Educational Methodology. – 2022. – №2(8). – P. 331-346.

20. **Sonia, Y.** Exploring Innovative Approaches for Quality Enhancement in Teacher Education: A Systematic Review [Text] // International Journal For Multidisciplinary Research. – 2024. – №1(6). – P. 1-6.

Ю. Гелишли¹, З.Ш. Шавалиева², А.Н. Боярова^{2*}

¹Гази университеті, Анкара, Түркия

²Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар, Қазақстан

Инновациялық ортаны басқару бойынша педагогтердің кәсіби құзыреттерін дамыту

Аннотация. Бұл мақалада инновациялық ортаны басқаруға қажетті мұғалімдердің кәсіби құзыреттіліктерін дамыту қарастырылады. Зерттеу орта білім беру мекемелерінде инновациялық ортаны тиімді басқаруды қамтамасыз ете алатын педагогтердің кәсіби құзыреттілігін дамытудың

негізгі бағыттарын әзірлеу мақсатында жүргізілді. Педагогтерде білім мен дағдылардың инновациялық ортасын басқару үшін қажетті қалыптастырудың негізгі ережелері мен аспектілері қарастырылады. Мектеп мұғалімдерінің инновацияларды басқаруды жетілдіру үшін қажетті кәсіби құзыреттіліктердің маңыздылығы мен проблемаларын қабылдауы мен деңгейіне баға берілді. Нәтижелер көрсетті: мектеп мұғалімдері заманауи технологияларды игеру және оқытудың инновациялық әдістерін қолдану үшін бірқатар негізгі құзыреттерді дамыту қажеттілігін сезінеді, сонымен қатар инновациялық процесті тиімді басқару үшін қосымша дайындық пен біліктілікті арттыру қажеттілігін атап өтеді. Бұл көрсеткіштер мектеп әкімшіліктерінің, оқушылардың ата-аналарының, жоғары сынып оқушыларының және АТ мамандарының пікірлерімен расталады. Инновациялық ортаны сәтті басқаруға негізгі кедергілер ретінде жабдықтың жетіспеушілігі, уақыттың жетіспеушілігі және техникалық қолдаудың әлсіздігі аталды. Инновацияларды басқаруға бағытталған мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін дамытудың кешенді жүйесі жасалды. Оны енгізу мұғалімдерге оқытудың инновациялық әдістерін тиімдірек енгізуге және мектептің білім беру процесіндегі өзгерістерді басқаруға мүмкіндік беруі керек.

Кілтті сөздер: кәсіби құзыреттіліктер, педагогтар, мұғалімдер, инновациялық менеджмент, мектеп әкімшілігі, ата-аналар, жоғары сынып оқушылары, IT-мамандар.

Ю. Гелишли¹, З.Ш. Шавалиева², А.Н. Боярова^{2*}

¹ Университет Гази, Анкара, Турция

² Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан,
Павлодар, Казахстан

Развитие профессиональных компетенций педагогов для управления инновационной средой

Аннотация. В данной статье рассматривается развитие профессиональных компетенций учителей, необходимых для управления инновационной средой. Исследование проводилось с целью разработки основных направлений развития профессиональных компетенций педагогов, способных обеспечить эффективное управление инновационной средой в средних образовательных учреждениях. Рассмотрены основные положения и аспекты формирования у педагогов необходимых для управления инновационной средой знаний и умений. Проведена оценка уровня и восприятия школьными учителями проблем и значимости профессиональных компетенций, необходимых им для совершенствования управления инновациями. Результаты показали: школьные учителя ощущают потребность в развитии ряда ключевых компетенций для освоения современных технологий и использования инновационных методов обучения, а также отмечают необходимость дополнительной подготовки и повышения квалификации для эффективного управления инновационным процессом. Эти показатели подтверждаются мнениями администраций школ, родителей учеников, старшеклассников и IT-специалистов. В качестве основных препятствий для успешного управления инновационной средой были названы недостаток оборудования, нехватка времени и слабая техническая поддержка. Разработана комплексная система развития профессиональных компетенций учителей, ориентированная на управление инновациями. Ее внедрение должно позволить учителям более эффективно внедрять инновационные методы обучения и управлять изменениями в образовательном процессе школы.

Ключевые слова: профессиональные компетенции, педагоги, учителя, инновационный менеджмент, администрация школы, родители, старшеклассники, IT-специалисты.

Information about the authors:

Gelishli Yucel – Philosophy Doctor (PhD), Associate Professor, Vice Rector of Gazi University, Ankara, Turkey. E-mail: yucelgelgelisli1@gmail

Shavaliyeva Zulfia – candidate of pedagogical sciences, Associate Professor of the Higher School of Pedagogy, Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan. E-mail: Zulyas580plm@mail.ru

Boyarova Alena – the author is for correspondence, Master's student, Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan. Tel. +77056130157. E-mail: alena.atik@mail.ru

Авторлар туралы мәлемет:

Гелишли Юджел – философия докторы (PhD), доцент, Гази университетінің проректоры, Анкара, Түркия. E-mail: yucelgelgelisli1@gmail

Шавалиева Зульфия Шавалиевна – педагогика ғылымдарының кандидаты, Педагогика жоғары мектебінің қаумдастырылған профессоры, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан. E-mail: Zulyas580plm@mail.ru

Боярова Алена Николаевна – хат-хабар үшін автор, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан. Tel. +77056130157. E-mail: alena.atik@mail.ru

Информация об авторах:

Гелишли Юджел – доктор философии (PhD), доцент, проректор Университета Гази, Анкара, Турция. E-mail: yucelgelgelisli1@gmail

Шавалиева Зульфия Шавалиевна – кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор высшей школы педагогики, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан. E-mail: Zulyas580plm@mail.ru

Боярова Алена Николаевна – автор для корреспонденции, магистрант, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан. Tel. +77056130157. E-mail: alena.atik@mail.ru

*Мақаланы рәсімдеу үшін қойылатын талап
(үлгіні пайдаланыңыз):*

Редакциялық алқа журналдың ғылыми-педагогикалық бағыты бойынша бұрын жарияланбаған мақалаларды қабылдайды. Мақала электрондық форматта (doc, .docx) тек журналдың ресми сайтына жүктеу арқылы <https://vestnik.ppu.edu.kz/> ұсынылады.

Шрифт кеглі – 12 (кесте мәтініне – 10 рұқсат етіледі), шрифт – Times New Roman, түзету – мәтін ені бойынша, интервал – бір, абзац шегінісі – 1,25 см, өрістері: жоғарғы және төменгі – 2 см, сол және оң – 2 см.

Суреттер, кестелер, графиктер, диаграммалар және т.б. нөмірлері мен атауын көрсете отырып, тікелей мәтінде ұсынылады (мысалы, 1 – сурет (кесте) – суреттің атауы). Кестенің атауы кестенің жоғарғы жағында абзацтан, суреттің атауы суреттің төменгі жағында ортадан көрсетіледі. Суреттер, кестелер, графиктер мен диаграммалар саны мақаланың барлық көлемінің 20%-нан аспауы тиіс.

Мақаланың көлемі (атауын, авторлар туралы мәліметтерді, аннотацияны, кілтті сөздерді, библиографиялық тізімді есепке алмағанда) кемінде 3000 сөзді құрауы және 5000-нан аспауы тиіс.

Мақаланы жариялау құны 8600 тг, Әлкей Марғұлан атындағы ППУ қызметкерлеріне 4300 тг құрайды және төлем, мақала баспаға қабылданғаннан кейін төленеді. Шетелдік авторлар (ҚР авторларының) – тегін.

Мақала құрылымы:

Бірінші жол – ӘОЖ нөмірі, (әмбебап ондық жіктеу) түзету – сол жақ шетінен, шрифт – жартылай қалың.

Екінші жол – FTAMP нөмірі (ғылыми техникалық ақпараттың мемлекетаралық рубрикаторы), түзету – сол жақ шеті бойынша, шрифт – жартылай қалың.

Бір бос орын (пробел)

Мақаланың авторы(лары) – аты-жөні мен тегі көрсетіледі отырып, бірнеше автор болған кезде жұмыс орындары реттік нөмірлері бар тізім түрінде көрсетіледі (үстеме), қала, мемлекет. Бұдан әрі – жеке жолда автордың e-mail көрсетіледі: бірнеше автор болған жағдайда тек қана корреспондент автордың e-mail көрсетіледі. Корреспондент автор* белгісімен белгіленеді. Рәсімдеуді мақала үлгісінен қараңыз.

Бір бос орын (пробел)

Мақаланың атауы (тақырыбы) мақаланың мәні мен мазмұнын көрсетіп, оқырманның назарын аударуы және қысқа және мазмұнды болуы керек. Тақырыптың оңтайлы ұзындығы – 7–13 сөз. Мақаланың атауы мақала тілінде ұсынылуы керек. Мақаланың атауы жартылай қалың шрифтпен, бас әріптермен, түзету ортасында ұсынылады.

Бір бос орын (пробел)

Мақала тілінде 150–250 сөзден тұратын аннотация (басқа екі тілде әдебиеттер тізімінен кейін мақаланың соңында беріледі).

Аннотация құрылымы келесі МІНДЕТТІ тармақтарды қамтиды:

- Зерттеу тақырыбы туралы кіріспе сөз.
 - Ғылыми зерттеудің мақсаты, негізгі бағыттары мен идеялары.
 - Жұмыстың ғылыми және практикалық маңыздылығының қысқаша сипаттамасы.
 - Жүргізілген зерттеудің құндылығы (осы жұмыстың тиісті білім саласына қосқан үлесі).
- Кілтті сөздер/сөз тіркестері – мақала тілінде 5–7 сөз.

Аннотация мен кілтті сөздер жартылай қалың шрифтпен, кіші әріптермен, курсивпен ұсынылады. Аннотацияның мазмұны және кілтті сөздер қарапайым қаріппен, кіші әріптермен, курсивпен жазылады.

Бір бос орын (пробел)

Мақала мәтіні

Мақала мәтіні келесі бөліктерді қамтуы керек:

Кіріспе

Тақырыпты таңдауды негіздеу; тақырыптың немесе мәселенің өзектілігі. Осыдан бұрын болған тәжірибелерді сипаттау негізінде тақырыпты таңдауды негіздеуде проблемалық жағдайдың болуы (қандай да бір зерттеулердің болмауы, жаңа объектінің пайда болуы және т.б.) туралы хабарланады. Зерттеудің мақсаты мен міндеттерінің қысқаша сипаттамасы, осы жұмыстың нәтижесін басқа авторлар алған нәтижелерден, зерттеу тақырыбы мен объектісінен, таңдалған саладағы зерттеулердің жалпы тенденцияларын көрсете отырып, проблеманың даму дәрежесінен, зерттеу теориясында, әдіснамасында, практикасында немесе қорытындыларында бар қайшылықтардан, зерттеулердегі немесе ғылыми мектептердегі олқылықтардан, перспективалардан ажырататын зерттеу тақырыбын дамытатын ғылыми жаңалық ұсынылады. Тақырыптың өзектілігі осы объектіні зерттеуге деген жалпы қызығушылықпен анықталады, бірақ бар сұрақтарға толық жауаптардың болмауы тақырыптың теориялық немесе практикалық маңыздылығымен дәлелденеді.

Материалдар мен әдістер

Бөлімде зерттеудің жүйелілігі сипатталады және зерттеуде қолданылатын әдістерді таңдау негізделеді. Зерттеу материалына сипаттама беріледі.

Нәтижелерді алу үшін қолданылған әдістемені, зерттеуде қолданылатын нақты әдістерді сипаттау ұсынылады. Егер деректерді алудың стандартты емес, инновациялық әдістері қолданылса, бұл бөлімді әсіресе мұқият сипаттау керек.

Нәтижелері

Негізгі бөлімде деректерді талдау, жалпылау және түсіндіру арқылы жұмыс гипотезасын (гипотезаларын) дәлелдеу қажет. Көлемі бойынша бұл бөлім мақалада орталық орын алады. Жүргізілген зерттеудің негізгі нәтижелерінің дәлелді баяндамасы, алынған нәтижелердің күтілетін нәтижелерге сәйкестігін сипаттау, зерттеудің қойылған мақсатына қол жеткізудің дәлелі ұсынылады. Алынған нәтижелердің ғылым мен практикада қолданылуының дәлелі келтіріледі. Бөлім нақты авторлық аналитикалық, жүйеленген материалдан тұрады. Қажет болған жағдайда сипаттамасы бар кестелермен, графиктермен, суреттермен қамтамасыз етіледі.

Қорытынды

Бөлімде алынған нәтижелерді жүйелеу көрсетіледі. Зерттеу нәтижелерінің қысқаша тұжырымдамасы, олардың маңыздылығын негіздеу беріледі. Нәтижелердің ғылыми жаңалығы сипатталады, оларды қолданудың мүмкін салалары, практикалық және ғылыми маңыздылығы көрсетіледі. Бөлімге қарастырылған мәселелердің даму болжамын енгізу, зерттеудің негізгі мәселесін одан әрі дамыту перспективаларын ұсыну қажет.

Қаржыландыру туралы ақпарат (бар болса).

Бір бос орын (пробел)

Мақала авторларының қосқан үлестері

Бір бос орын (пробел)

Пайдаланылатын әдебиеттер тізімі

Мақалада қолданылуына қарай [тік жақша арқылы] сілтемелер жасалады, әдебиеттердің саны 10-нан кем және 20-дан аспайтын атауынан тұрады. Сондай-ақ автордың өтініші бойынша

зерттелетін мәселе бойынша қосымша ақпарат алу үшін ұсынылатын 10-нан артық емес дереккөздер қосылуы мүмкін.

Дереккөздердің сипаттамасы MEMC 7.1-2003 сәйкес жүзеге асырылады.

Әдебиеттер тізімі екі нұсқада ұсынылуы керек: біріншісі – түпнұсқада, екіншісі – романизацияланған (транслитерация <http://www.translit.ru>). Ағылшын тіліндегі мақалалар ерекшелік болып табылады, оларда әдебиеттерді ағылшын тілінде беруге рұқсат етіледі, алайда басылыс тілді көрсету керек.

Романизацияланған әдебиеттер тізімі келесідей болуы керек: автор (лар), транслитерацияланған нұсқадағы тақырып [мақала атауын жақшадағы ағылшын тіліне аудару], ағылшын тіліндегі белгілері бар.

Транслитерация мысалы:

Matayev, B.A., Tulekova, G.M. «Men» koncepciya psihologiyadagy zertteu pani retinde [The concept of «Self» as a subject of study in psychology] [Text] // Scientific journal of S. Toraigrov Pavlodar State University. – 2019. – №4. – P. 264-275. [In Kazakh]

Ағылшын тіліндегі мақаланың әдебиетін рәсімдеу мысалы:

Matayev, B.A., Tulekova, G.M. The concept of «Self» as a subject of study in psychology [Text] // Scientific journal of S. Toraigrov Pavlodar State University. – 2019. – №4. – P. 264-275. [In Kazakh]

Әдебиеттер тізімі мақалада қолданылу реті бойынша ұсынылады.

Бұл бөлімде ескеру қажет:

- ғылымның осы саласында қолданылатын негізгі ғылыми жарияланымдар, зерттеудің озық әдістері келтіріледі;

- 2 дереккөзден артық емес;

- соңғы 20 жылдағы әдебиет көздерін пайдалану қажет;

- библиографиялық тізімде зерттеушілер мақаланың тақырыбы бойынша жариялаған іргелі және өзекті еңбектер болуы керек;

- мәтінде келтірілген жұмыстарға сілтемелер [төртбұрышты жақшада] берілген;

Бір бос орын (пробел)

Мақала тілінен басқа екі тілдегі тақырып, авторлар, андатпа және кілт сөздер

Reference-тен кейін мақала тілінен басқа екі тілде (қазақ / орыс / ағылшын) орналастырылады.

Бір бос орын (пробел)

Авторлар туралы мәліметтер 3 тілде беріледі, қамтиды:

Тегі Аты Әкесінің аты (толық), ғылыми дәрежесі, атағы, лауазымы, ұйымы, мекен-жайы, мемлекет. e-mail телефон (хат-хабар автор үшін), ORCID: (болған жағдайда)

Мысалы:

Матаев Берік Айтбайұлы - философия докторы (PhD), Педагогика жоғары мектебінің қаумдастырылған профессоры, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан. E-mail: matayevba@pspu.kz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5108>

Ахметова Динара Салкеновна – хат-хабар үшін автор, магистрант, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан. Tel. +77773179995. E-mail: dinaraakhmetova11@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5109>

*Б.А. Матаев*¹, Ю. Дончева², Д.С. Ахметова¹*

*¹ Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар, Қазақстан*

*² Ангел Кънчев Русе университеті, Русе, Болгария
matajevba@pspu.kz*

COVID-19 КЕЗІНДЕ СТУДЕНТТЕРДЕ «МЕН» ТҰЖЫРЫМДАМАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аннотация. Дистанционды оқыту жағдайында «Педагогика және психология» мамандығы бойынша бакалавриат студенттерін кәсіби даярлаудың заманауи психологиялық-педагогикалық зерттеулері «Мен» тұжырымдамасы саласындағы зерттеулердің өзектілігін арттырады. ...

Кілтті сөздер: «Мен» тұжырымдамасы, кәсіби дайындық, студент, тұлға, болашақ маман.

Кіріспе

Self-realization of a future specialist is impossible without creating your own life and professional strategy. Therefore, it is necessary to develop the skills of self-realization and management of individual actions, as society puts forward new requirements for a person – a modern professional, as an active, creative thinker, able to transform his moral potential in changing conditions.

Материалдар мен әдістер

Many researchers describe two types of «Self» – real and ideal, and already a certain type of the «Self» concept can be attributed to the student professional «Self» concept. The concept of the real «Self» corresponds to the idea of «who I am», and the «ideal» – «what I want to be». In many cases, the real and ideal «Self» concept is different, which can lead to both negative consequences (intrapersonal conflict) and positive ones.

Нәтиже

The ascertaining experiment was carried out on paper in the period from January to April 2020. The participants of the experiment were provided with forms in Kazakh/Russian. All respondents were familiarized with the purpose and objectives of the experiment and warned about the publication of the research results in a generalized analysis of the dissertation work, scientific journals, conferences, etc.

Қорытынды

To identify shifts in the above-mentioned criteria for the formation of the «Self» concept of students after the formative experiment, a control experiment will be conducted using the following methods: The methodology «Studying the motives of students' educational activities» by A.A. Rean, the Methodology «Unfinished sentences», the Methodology of M. Kuhn, T. McPartland «Who am I?», the author's questionnaire, essay, «I am the past, I am the present, I am the future» and A.S. Budassi «Self-assessment of personality» on digital media or through the use of various WEB programs. The estimation of the significance of the shifts was studied using the nonparametric Wilcoxon T-test and the sign criterion. Statistical data processing was carried out using the SPSS Statistics 21 program.

Мақала авторларының қосқан үлестері:

Б.А. Матаев – зерттеу жұмысының жалпы ғылыми тұжырымдамасын қалыптастырды, кәсіби өзін-өзі бағалау ұғымының теориялық негізін халықаралық тәжірибе тұрғысынан талдап, шетелдік әдебиеттерге шолу жасады. Сонымен қатар, зерттеудің әдіснамалық негіздерін таңдауға және алынған нәтижелерді салыстырмалы тұрғыда талдауға жетекшілік етті.

К.К. Шалгынбаева – әдебиет көздерін жүйелеп, кәсіби өзін-өзі бағалау мәселесіне қатысты отандық және шетелдік зерттеулерге аналитикалық шолу жасады. Алынған нәтижелерді талдап, олардың білім беру жүйесіндегі практикалық маңызын сипаттады. Автор сондай-ақ мақаланың қазақ тіліндегі ғылыми стилін жетілдіруге және терминологиялық нақтылыққа назар аударды.

З.К. Кульшарипова – зерттеу дизайнын әзірледі, эмпирикалық деректерді жинақтап, психологиялық диагностикалық әдістемелерді таңдады. Студенттермен жүргізілген сауалнама мен психологиялық талдаудың нәтижелерін өңдеп, статистикалық қорытынды жасады. Сонымен қатар, мақаланың құрылымын үйлестіріп, мазмұндық бөлігін жүйелеуге белсенді атсалысты.

Барлық авторлар зерттеу нәтижелерін талқылауға, қорытынды тұжырымдарды қалыптастыруға және мақаланы баспаға дайындауға бірлесіп қатысқан.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. **Матаев, Б.А.** Кәсіби даярлау жағдайында студенттердің «Мен» концепциясын қалыптастырудың ғылыми негіздері: 6D010300: док. PhD ... дис. [Мәтін] – Нұр-Сұлтан, 2022. – 176 б.

2. **Матаев, Б.А., Тулекова, Г.М.** «Мен» концепция психологиядағы зерттеу пәні ретінде [Мәтін] // С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университетінің ғылыми журналы. – 2019. – №4. – Б. 264-275.

3. **Staines, J.W.** The Self-Concept in Learning and Teaching [Text] // Australian Journal of Education. – 1963. – №7. – P. 172-186.

4. **Бодалев, А.А. Столин, В.В. Аванесов, В.С.** Общая психодиагностика. [Текст] – СПб.: Речь, 2006. – 440 с.

5. **Сидоров, К.Р.** Методика Дембо-Рубинштейн и её модификация [Текст] // Вестник Удмуртского университета. – 2013. – №1. – С. 40-43.

References

1 **Matayev, B.A.** Kasibi dayarlau zhagdaiynda studentterdin «Men» koncepciyasyn kalyptastyrudyn gylymi negizderi: dissertaciya na soiskanie stepeni doctora filosofii (PhD) po specialnosti 6D010300 – Pedagogika i psihologiya [Scientific foundations of the formation of the concept of «Self» of students in the conditions of professional training: 6D010300: Doc. PhD ... dis.] [Text] – Nur-Sultan, 2022. – 176 p.

2 **Matayev, B.A., Tulekova, G.M.** «Men» koncepciya psihologiyadagy zertteu pani retinde [The concept of «Self» as a subject of study in psychology] [Text] // Scientific journal of S. Toraigrov Pavlodar State University. – 2019. – №4. – P. 264-275.

3 **Staines, J.W.** The Self-Concept in Learning and Teaching [Text] // Australian Journal of Education. – 1963. – №7. – P. 172-186.

4 **Bodalev, A.A., Stolin, V.V., Avanesov, V.S.** Obshchaya psihodiagnostika [General psychodiagnostics] [Text] – SPb.: Rech, 2006. – 440 p.

5 **Sidorov, K.R.** Metodika Dembo-Rubinshtejn i eyo modifikaciya [Dembo-Rubinstein technique and its modification] [Text] // Bulletin of the Udmurt University. – 2013. – №1. – P. 40-43.

Б.А. Матаев^{*1}, Ю. Дончева², Д. Ахметова¹

¹ Павлодарский педагогический университет
имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан

² Русенский университет Ангел Кънчев, Русе, Болгария

**Особенности формирования «Я» концепции
у студентов во время covid-19**

Аннотация. Современные психолого-педагогические исследования профессиональной подготовки студентов бакалавриата по специальности «Педагогика и психология» в условиях дистанционного обучения повышают актуальность исследований в области «Я» концепции. ...

Ключевые слова: «Я» концепция, профессиональная подготовка, студент, личность, будущий специалист.

B. Matayev^{*1}, J. Doncheva², D. Akhmetova¹

¹ Pavlodar Pedagogical University
named after Alkei Margulan, Pavlodar, Kazakhstan

² Angel Kanchev university of Ruse, Ruse, Bulgaria

**Features of the formation of the «Self»
concept of students during the Covid-19**

Annotation. Modern psychological and pedagogical studies of professional training of undergraduate students in the specialty «Pedagogy and Psychology» in online learning conditions increase the relevance of research in the field of the «Self» concept. ...

Keywords: «Self» concept, professional training, student, personality, future specialist.

Авторлар туралы мәлемет:

Матаев Берік Айтбайұлы – хат-хабар үшін автор, философия докторы (PhD), Педагогика жоғары мектебінің қаумдастырылған профессоры, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан. Tel. +77773179995. E-mail: matayevba@pspu.kz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5108>

Дончева Юлия – философия докторы (PhD), профессор, Ангел Кънчев Русе университеті, Русе, Болгария. E-mail: jdoncheva@uni-ruse.bg. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3148-3220>

Ахметова Динара Салкеновна – магистрант, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан. E-mail: dinaraakhmetova11@gmail.com

Information about the authors:

Matayev Berik – the author is for correspondence, Philosophy Doctor (PhD), Associate Professor of the Higher School of Pedagogy, Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan. Tel. +77773179995. E-mail: matayevba@pspu.kz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5108>

Doncheva Juliya – Philosophy Doctor (PhD), Professor, Angel Kanchev university of Ruse, Ruse, Bulgaria. E-mail: jdoncheva@uni-ruse.bg. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3148-3220>

Akhmetova Dinara – Master's student, Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan. E-mail: dinaraakhmetova11@gmail.com

Информация об авторах:

Матаев Берик Айтбаевич – автор для корреспонденции, доктор философии (PhD), ассоциированный профессор высшей школы педагогики, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан. Tel. +77773179995. E-mail: matayevba@pspu.kz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5108>

Дончева Юлия – доктор философии (PhD), профессор, Русенский университет Ангел Кънчев, Русе, Болгария. E-mail: jdoncheva@uni-ruse.bg. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3148-3220>

Ахметова Динара Салкеновна – магистрант, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан. E-mail: dinaraakhmetova11@gmail.com

*Требование для оформления статьи
(используйте шаблон):*

Редакционная коллегия принимает ранее не опубликованные статьи по научно-педагогическому направлению журнала. Статья представляется в электронном формате (.doc, .docx,) **ИСКЛЮЧИТЕЛЬНО** путем загрузки материала на официальный сайт журнала <https://pedvestnik.ppu.edu.kz/>

Кегль шрифта – 12 (в таблицах допускается – 10), шрифт – Times New Roman, выравнивание – по ширине текста, интервал – одинарный, абзацный отступ – 1,25 см, поля: верхнее и нижнее – 2 см, левое и правое – 2 см.

Рисунки, таблицы, графики, диаграммы и др. представляются непосредственно в тексте с указанием нумерации и заглавия (Например, Рисунок (Таблица) 1 – Название рисунка). Название таблицы указывается сверху таблицы с абзаца, название рисунка указывается снизу рисунка по центру. Количество рисунков, таблиц, графиков и диаграмм не должно превышать 20% от всего объема статьи.

Объем статьи (без учета названия, сведений об авторах, аннотации, ключевых слов, библиографического списка) должен составлять от 3000 слов до 5000 слов.

Оплата за публикацию статьи составляет 8600 тенге, для сотрудников ППУ им. Э. Марғұлан 4300 тенге и вносится после одобрения материала научным редактором. Зарубежные авторы без соавторства с отечественными учеными публикуются бесплатно.

Структура статьи:

Первая строка – номер УДК, (универсальная десятичная классификация) выравнивание – по левому краю, шрифт – полужирный.

Вторая строка – номер МРНТИ (Межгосударственный рубрикатор научной технической информации), выравнивание – по левому краю, шрифт – полужирный.

Один пробел

Автор(ы) статьи – с указанием инициалов и фамилии, при наличии нескольких авторов места работы указываются в виде списка с порядковыми номерами (надстрочный), город, страна. Далее – на отдельной строке указывается e-mail автора: при наличии нескольких авторов указывается e-mail только корреспондирующего автора. Корреспондирующий автор обозначается значком*. Оформление смотрите в образце статьи.

Один пробел

Название статьи (Заголовок) – лаконичное и информативное, отражающее содержание статьи, дающее возможность определить направление изучаемой проблемы. Оптимальная длина заголовка: 7–13 слов. Используется полужирный шрифт, буквы прописные, выравнивание – по центру. Название пишется на языке статьи. Название статьи представляется полужирным шрифтом, ПРОПИСНЫМИ буквами, выравнивание – по центру.

Один пробел

Аннотация – объем 150–250 слов, составляется на языке статьи (на двух других языках предоставляется в конце статьи после списка литературы).

Структура аннотации включает в себя следующие **ОБЯЗАТЕЛЬНЫЕ** пункты:

- Вступительное слово о теме исследования.
- Цель, основные направления и идеи научного исследования.
- Краткое описание научной и практической значимости работы.
- Ценность проведенного исследования (вклад, внесенный проведенным исследованием в соответствующую научную область).

Ключевые слова/словосочетания – количеством 5–7 на языке статьи.

Для заголовков «Аннотация» и «ключевые слова» используется полужирный шрифт, буквы строчные, курсив. Для текста аннотации и для ключевых слов используются простой шрифт, строчные буквы и курсив. Выравнивание – по ширине.

Один пробел

Текст статьи

Текст статьи должен включать следующие части:

Введение

Во введении раскрывается актуальность выбранной проблемы исследования, необходимость поиска путей ее решения, степень разработанности. Наряду с этим определяется степень важности ее решения в данный момент, способность результатов работы быть применимыми для решения значимых научно-практических задач. Представляется краткое описание цели и задач исследования, научная новизна, которая отличает результат данной работы от результатов, полученных другими авторами, предмет и объект исследования, степень разработанности проблемы с указанием общих тенденций исследований в выбранной сфере, имеющиеся конфликты в теории, методологии, практике или выводах исследований, пробелы в исследованиях или научных школах, перспективы развития темы исследования. При этом необходимо кратко описать наиболее авторитетные исследования казахстанских ученых, исследователей ближнего и дальнего зарубежья по рассматриваемой теме с указанием обязательных ссылок, отразить исходные гипотезы.

Материалы и методы

В разделе описывается последовательность выполнения исследования и обосновывается выбор методов, применённых в исследовании. Дается описание материала исследования.

Рекомендуется описать методологию, которая применялась для получения результатов, конкретные методы, применимые в исследовании. Если применены нестандартные, инновационные методы получения данных, данный раздел необходимо описать особенно тщательно.

Результаты

Основной раздел, в котором при помощи анализа, обобщения и разъяснения данных необходимо доказать рабочую гипотезу (гипотезы). По объему данный раздел занимает центральное место в статье. Представляется аргументированное изложение основных результатов проведенного исследования, описание соответствия полученных результатов ожидаемым, доказательство достижения поставленной цели исследования. Приводятся доказательства применимости полученных результатов в науке и практике. Раздел состоит из собственно авторского аналитического, систематизированного материала. При необходимости сопровождается таблицами, графиками, рисунками с последующим описанием.

Заключение

В разделе представлена систематизация полученных результатов. Дается краткая формулировка результатов исследования, обоснование их значимости. Описывается научная новизна результатов, указываются возможные сферы их применения, практическая и научная значимость. В раздел необходимо включить прогноз развития рассмотренных вопросов, представить перспективы дальнейшей разработки основной проблемы исследования.

Информация о финансировании (при наличии).

Один пробел

Вклад авторов

Один пробел

Список используемой литературы

Состоит из 10–20 наименований литературы, на которую делались ссылки по мере употребления в статье.

Также по желанию автора можно включить не более 10 источников, рекомендуемых для получения дополнительных сведений по исследуемой проблеме.

Описание источников осуществляется в соответствии с ГОСТ 7.1-2003

Список литературы необходимо представить в двух вариантах: первый – в оригинале, второй – романизированным алфавитом (транслитерация <http://www.translit.ru>). Исключением являются статьи на английском языке, в них допускается предоставление литературы на английском языке с указанием языка публикации.

Романизированный список литературы должен выглядеть в следующем виде: автор(-ы), название в транслитерированном варианте [перевод названия статьи на английский язык в квадратных скобках], выходные данные с обозначениями на английском языке.

Пример транслитерации:

Matayev, B.A., Tulekova, G.M. «Men» koncepciya psihologiyadagy zertteu pani retinde [The concept of «Self» as a subject of study in psychology] [Text] // Scientific journal of S. Toraigyrov Pavlodar State University. – 2019. – №4. – P. 264-275. [In Kazakh]

Пример оформления литературы статьи на английском языке:

Matayev, B.A., Tulekova, G.M. The concept of «Self» as a subject of study in psychology [Text] // Scientific journal of S. Toraigyrov Pavlodar State University. – 2019. – №4. – P. 264-275. [In Kazakh]

Список литературы представляется по мере использования в статье.

В данном разделе необходимо учесть, что:

- цитируются основные научные публикации, передовые методы исследования, которые применяются в данной области науки;

- допускается самоцитирование не более 2 источников;
- допускается использование источников, опубликованных за последние 20 лет;
- библиографический список должен содержать фундаментальные и наиболее актуальные труды, опубликованные исследователями по теме статьи;

- ссылки на цитируемые работы в тексте даются в [квадратных скобках];

Один пробел

Название, авторы, аннотация и ключевые слова на двух языках, отличных от языка статьи

Размещается после *Reference* на двух языках, отличных от языка статьи (казахском / русском / английском).

Один пробел

Сведение об авторах на трех языках, включают в себя:

Фамилия Имя Отчество (полностью), ученая степень, звание, должность, организация, адрес, страна. e-mail, телефон (только для автора корреспондента), ORCID: (при наличии)

Например:

Матаев Берик Айтбаевич – доктор философии (PhD), ассоциированный профессор высшей школы педагогики, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан. E-mail: matayevba@pspu.kz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5108>

Ахметова Динара Салкеновна – автор для корреспонденции, магистрант, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан. Павлодар, Казахстан. Tel. +77773179995. E-mail: dinaraakhmetova11@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5109>

*Б.А. Матаев*¹, Ю. Дончева², Д.С. Ахметова¹*

*¹ Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан,
Павлодар, Казахстан*

*² Русенский университет Ангел Кънчев, Русе, Болгария
mataevba@pspu.kz*

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ «Я» КОНЦЕПЦИИ У СТУДЕНТОВ ВО ВРЕМЯ COVID-19

Аннотация. *Современные психолого-педагогические исследования профессиональной подготовки студентов бакалавриата по специальности «Педагогика и психология» в условиях дистанционного обучения повышают актуальность исследований в области «Я» концепции. ...*

Ключевые слова: *«Я» концепция, профессиональная подготовка, студент, личность, будущий специалист.*

Введение

Self-realization of a future specialist is impossible without creating your own life and professional strategy. Therefore, it is necessary to develop the skills of self-realization and management of individual actions, as society puts forward new requirements for a person – a modern professional, as an active, creative thinker, able to transform his moral potential in changing conditions.

Материалы и методы

Many researchers describe two types of «Self» – real and ideal, and already a certain type of the «Self» concept can be attributed to the student professional «Self» concept. The concept of the real «Self» corresponds to the idea of «who I am», and the «ideal» – «what I want to be». In many cases, the real and ideal «Self» concept is different, which can lead to both negative consequences (intrapersonal conflict) and positive ones.

Результат

The ascertaining experiment was carried out on paper in the period from January to April 2020. The participants of the experiment were provided with forms in Kazakh/Russian. All respondents were familiarized with the purpose and objectives of the experiment and warned about the publication of the research results in a generalized analysis of the dissertation work, scientific journals, conferences, etc.

Заклучение

To identify shifts in the above-mentioned criteria for the formation of the «Self» concept of students after the formative experiment, a control experiment will be conducted using the following methods: The methodology «Studying the motives of students' educational activities» by A.A. Rean, the Methodology «Unfinished sentences», the Methodology of M. Kuhn, T. McPartland «Who am I?», the author's questionnaire, essay, «I am the past, I am the present, I am the future» and A.S. Budassi «Self-assessment of personality» on digital media or through the use of various WEB programs. The estimation of the significance of the shifts was studied using the nonparametric Wilcoxon T-test and the sign criterion. Statistical data processing was carried out using the SPSS Statistics 21 program.

Вклад авторов:

Б.А. Матаев - сформировал общенаучную концепцию исследовательской работы, проанализировал теоретическую основу понятия профессиональной самооценки с точки зрения международного опыта и дал обзор зарубежной литературы. Кроме того, руководил подбором методологических основ исследования и сравнительным анализом полученных результатов.

К.К. Шалгынбаева - систематизировала литературные источники и провела аналитический обзор отечественных и зарубежных исследований, касающихся проблемы профессиональной самооценки. Проанализировав полученные результаты, охарактеризовал их практическое значение в системе образования. Автор также обратил внимание на совершенствование научного стиля статьи на казахском языке и терминологическую точность.

З.К. Кульшарипова - разработала дизайн исследования, обобщила эмпирические данные и выбрала методики психологической диагностики. Обработал результаты анкетирования и психологического анализа студентов и сделал статистические выводы. Кроме того, активно участвовал в согласовании структуры и систематизации содержательной части статьи.

Все авторы совместно участвовали в обсуждении результатов исследования, формировании заключительных выводов и подготовке статьи к изданию.

Список использованной литературы

1 **Матаев, Б.А.** Кәсіби даярлау жағдайында студенттердің «Мен» концепциясын қалыптастырудың ғылыми негіздері: 6D010300: док. PhD ... дис. [Мәтін] – Нұр-Сұлтан, 2022. – 176 б.

2 **Матаев, Б.А., Тулекова, Г.М.** «Мен» концепция психологиядағы зерттеу пәні ретінде [Мәтін] // С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университетінің ғылыми журналы. – 2019. – №4. – Б. 264-275.

3 **Staines, J.W.** The Self-Concept in Learning and Teaching [Text] // Australian Journal of Education. – 1963. – №7. – P. 172-186.

4 Бодалев, А.А. Столин, В.В. Аванесов, В.С. Общая психодиагностика. [Текст] – СПб.: Речь, 2006. – 440 с.

5 Сидоров, К.Р. Методика Дембо-Рубинштейн и её модификация [Текст] // Вестник Удмуртского университета. – 2013. – №1. – С. 40-43.

References

1 Matayev, B.A. Kasibi dayarlaw zhagdaiynda studentterdin «Men» koncepciyasyn kalypstarydyn gylymi negizderi: dissertaciya na soiskanie stepeni doctora filosofii (PhD) po specialnosti 6D010300 – Pedagogika i psihologiya [Scientific foundations of the formation of the concept of «Self» of students in the conditions of professional training: 6D010300: Doc. PhD ... dis.] [Text] – Nur-Sultan, 2022. – 176 p.

2 Matayev, B.A., Tulekova, G.M. «Men» koncepciya psihologiyadagy zertteu pani retinde [The concept of «Self» as a subject of study in psychology] [Text] // Scientific journal of S. Toraigrov Pavlodar State University. – 2019. – №4. – P. 264-275.

3 Staines, J.W. The Self-Concept in Learning and Teaching [Text] // Australian Journal of Education. – 1963. – №7. – P. 172-186.

4 Bodalev, A.A., Stolin, V.V., Avanesov, V.S. Obshchaya psihodiagnostika [General psychodiagnostics] [Text] – SPb.: Rech, 2006. – 440 p.

5 Sidorov, K.R. Metodika Dembo-Rubinshtejn i eyo modifikaciya [Dembo-Rubinstein technique and its modification] [Text] // Bulletin of the Udmurt University. – 2013. – №1. – P. 40-43.

Б.А. Матаев*¹, Ю. Дончева², Д. Ахметова¹

¹ Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар, Қазақстан

² Ангел Кънчев Русе университеті, Русе, Болгария

**Covid-19 кезінде студенттерде «Мен»
тұжырымдамасын қалыптастыру ерекшеліктері**

Аннотация. Дистанционды оқыту жағдайында «Педагогика және психология» мамандығы бойынша бакалавриат студенттерін кәсіби даярлаудың заманауи психологиялық-педагогикалық зерттеулері «Мен» тұжырымдамасы саласындағы зерттеулердің өзектілігін арттырады. ...

Кілтті сөздер. «Мен» тұжырымдамасы, кәсіби дайындық, студент, тұлға, болашақ маман.

B. Matayev*¹, J. Doncheva², D. Akhmetova¹

¹ Pavlodar Pedagogical University
named after Alkei Margulan, Pavlodar, Kazakhstan

² Angel Kanchev university of Ruse, Ruse, Bulgaria

**Features of the formation of the «Self»
concept of students during the Covid-19**

Annotation. Modern psychological and pedagogical studies of professional training of undergraduate students in the specialty «Pedagogy and Psychology» in online learning conditions increase the relevance of research in the field of the «Self» concept. ...

Keywords: «Self» concept, professional training, student, personality, future specialist.

Информация об авторах:

Матаев Берик Айтбаевич – автор для корреспонденции, доктор философии (PhD), ассоциированный профессор высшей школы педагогики, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан. Tel. +77773179995. E-mail: matayevba@pspu.kz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5108>

Дончева Юлия – доктор философии (PhD), профессор, Русенский университет Ангел Кънчев, Русе, Болгария. E-mail: jdoncheva@uni-ruse.bg. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3148-3220>

Ахметова Динара Салкеновна – магистрант, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан. E-mail: dinaraakhmetova11@gmail.com

Авторлар туралы мәлімет:

Матаев Берік Айтбайұлы – хат-хабар үшін автор, философия докторы (PhD), Педагогика жоғары мектебінің қаумдастырылған профессоры, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан. Tel. +77773179995. E-mail: matayevba@pspu.kz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5108>

Дончева Юлия – философия докторы (PhD), профессор, Ангел Кънчев Русе университеті, Русе, Болгария. E-mail: jdoncheva@uni-ruse.bg. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3148-3220>

Ахметова Динара Салкеновна – магистрант, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан. E-mail: dinaraakhmetova11@gmail.com

Information about the authors:

Matayev Berik – the author is for correspondence, Philosophy Doctor (PhD), Associate Professor of the Higher School of Pedagogy, Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan. Tel. +77773179995. E-mail: matayevba@pspu.kz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5108>

Doncheva Juliya – Philosophy Doctor (PhD), Professor, Angel Kanchev university of Ruse, Ruse, Bulgaria. E-mail: jdoncheva@uni-ruse.bg. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3148-3220>

Akhmetova Dinara – Master's student, Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan. E-mail: dinaraakhmetova11@gmail.com

*Requirement for to format the article
(Use a template):*

The Editorial Board accepts previously unpublished articles in the scientific-pedagogical direction of the journal. Articles are submitted in electronic format (.doc, .docx,) ONLY by uploading them via the journal website <https://pedvestnik.ppu.edu.kz/>

The font size is 12 (the text of the tables may be 10), the font is Times New Roman, alignment – to the text width, single spacing, paragraph indent – 1.25 cm, margins: upper and lower – 2 cm, left and right – 2 cm.

Figures, tables, graphs, diagrams, etc. should be presented directly in the text, indicating the numbering and title (e.g., Figure (Table) 1 – Figure name). The name of the table is indicated at the top of the table, the name of the figure is indicated at the bottom of the figure. The number of figures, tables, graphs and diagrams should not exceed 20% of the total volume of the article.

The volume of the article (not including the title, information about the authors, abstract, keywords, bibliography list) should be at least 3000 words and should not exceed 5000.

The fee for the publication of the article is 8600, for employees of the A. Margulan PPU 4300 tng. and is paid by the author after approval by the scientific editor. Foreign authors, if they are published free of charge without co-authorship with domestic scientists.

Structure of the article:

First line – UDC number, (Universal Decimal Classification) alignment – on the left edge, font – bold.

Second line – IRSTI number (Interstate Rubricator of Scientific and Technical Information), left-alignment, bold font.

Single gap

The author(s) of the article – with initials and surname, if there are several authors, the places of work should be indicated as a list with ordinal numbers (superscript) in the sequence corresponding to the list of authors, city, country. Further, on a separate line indicate the author's e-mail: if there are several authors, only the e-mail of the corresponding author is indicated. The corresponding author is marked by *. For the design, see the sample article.

Single gap

The title of the article (Title) should reflect the essence and content of the article and catch the reader's attention. The title should be local and informative. The optimal length of the title is 7-13 words. The title should be presented in the language of the article. The title should be written in bold letters, in capital letters, centred and aligned.

Single gap

An abstract of 150-250 words in the language of the article (in the other two languages, it is provided at the end of the article after the list of references).

The structure of the abstract includes the following MUST paragraphs:

- Introduction about the topic of the research.
- Purpose, main directions and ideas of scientific research.
- Brief description of the scientific and practical importance of the work.
- The value of the research undertaken (the contribution made by the work to the relevant field of knowledge).

Keywords/phrases – number of 5–7 in the language of the article.

The annotation and keywords are presented in bold, lower case letters, italics. The very content of the annotation and the keywords themselves are in simple font, lowercase letters, italics.

Single gap

Article text

The text of the article should include the following parts:

Introduction (rationale for the choice of topic; relevance of the topic or problem. In the rationale for the choice of topic, based on the description of the experience of predecessors, a problem situation is reported (lack of any research, emergence of a new object, etc.). The relevance of the topic is determined by the general interest in the study of the given object, but the lack of exhaustive answers to the available questions, it is proved by the theoretical or practical significance of the topic).

Materials and methods (should consist of a description of the materials and progress of the work, as well as a full description of the methods used. The characterisation or description of the research material includes its presentation in qualitative and quantitative terms. The characterisation of the material is one factor that determines the validity of the conclusions and research methods. It should also cover the fundamental and new works on the topic researched by domestic and foreign scientists (at least 10 works), analysis of these works in terms of their scientific contribution, as well as gaps in research, which you complete in your article).

Results (provide an analysis and discussion of your research findings. Conclusions are given on the results of the study, and the main point is made. This is one of the most important sections of your paper. It should include an analysis of your work and a discussion of your findings in comparison with previous work, analyses and conclusions.)

Conclusion (summarising and summarising the work at this stage; confirming the truth of the assertion made by the author and the author's conclusion on the change in scientific knowledge in the light of the results obtained. The conclusions should not be abstract, they should be used to summarise the results of the research in a particular scientific field, with a description of suggestions or possibilities for further work).

Funding information (if available).

Single space

Contribution of the authors.

Single space

References

consists of 10–20 titles of literature to which references were made as they were used in the article. Also, at the request of the author not more than 10 recommended sources for additional information on the problem under study.

The description of the sources is made in accordance with State Standard 7.1-2003.

The list of references should be presented in two versions: the first – in the original, the second – in romanized alphabet (transliteration <http://www.translit.ru>). The exception is articles in English, where it is allowed to provide literature in English with an indication of the language of publication.

The Romanized list of references should look as follows: author(s), title in transliterated variant [translation of the title of the article into English in square brackets], the output data with designations in English.

Example of transliteration:

Matayev, B.A., Tulekova, G.M. «Men» koncepciya psihologiyadagy zertteu pani retinde [The concept of «Self» as a subject of study in psychology] [Text] // Scientific journal of S. Toraigyrov Pavlodar State University. – 2019. – №4. – P. 264-275. [In Kazakh]

An example of the design of the literature of an article in English:

Matayev, B.A., Tulekova, G.M. The concept of «Self» as a subject of study in psychology [Text]
// Scientific journal of S. Toraigyrov Pavlodar State University. – 2019. – №4. – P. 264-275. [In Kazakh]

The list of references is presented as the article is used.

This section should take into account:

- main scientific publications, advanced research methods that are applied in the given field of science are cited;
- self-citations not more than 2 sources;
- it is necessary to use sources of literature for the last 20 years;
- the bibliography list should contain fundamental and most relevant works published by researchers on the topic of the article;
- the references to the cited papers in the text should be given in [square brackets];

Single space

Title, authors, abstract and keywords in two languages other than the language of the article is placed after *Reference* in two languages other than the language of the article (Kazakh / Russian / English).

One space

Information about the authors include

Full name, academic degree, title, position, organization, address, country. E-mail, phone (only for the correspondent's author), ORCID: (if available)

For example:

Matayev Berik - Philosophy Doctor (PhD), Associate Professor of the Higher School of Pedagogy, Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan. E-mail: matayevba@pspu.kz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5108>

Akhmetova Dinara - the author is for correspondence, Master's student, Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan. Tel. +77773179995. E-mail: dinaraakhmetova11@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5109>

*B. Matayev ^{*1}, J. Doncheva ², D. Akhmetova ¹*

*¹Pavlodar Pedagogical University named after Alkei Margulan,
Pavlodar, Kazakhstan*

*²Angel Kanchev university of Ruse, Ruse, Bulgaria
matayevba@pspu.kz*

FEATURES OF THE FORMATION OF THE «SELF» CONCEPT OF STUDENTS DURING THE COVID-19

Annotation. *Modern psychological and pedagogical studies of professional training of undergraduate students in the specialty «Pedagogy and Psychology» in online learning conditions increase the relevance of research in the field of the «Self» concept. ...*

Keywords: *«Self» concept, professional training, student, personality, future specialist.*

Introduction

Self-realization of a future specialist is impossible without creating your own life and professional strategy. Therefore, it is necessary to develop the skills of self-realization and management of individual actions, as society puts forward new requirements for a person – a modern professional, as an active, creative thinker, able to transform his moral potential in changing conditions.

Materials and methods

Many researchers (Baumeister et al., 1989; Burns, 1979; Rogers, et al., 1957) describe two types of «Self» – real and ideal, and already a certain type of the «Self» concept can be attributed to the student professional «Self» concept. The concept of the real «Self» corresponds to the idea of «who I am», and the «ideal» – «what I want to be». In many cases, the real and ideal «Self» concept is different, which can lead to both negative consequences (intrapersonal conflict) and positive ones.

Results

The ascertaining experiment was carried out on paper in the period from January to April 2020. The participants of the experiment were provided with forms in Kazakh/Russian. All respondents were familiarized with the purpose and objectives of the experiment and warned about the publication of the research results in a generalized analysis of the dissertation work, scientific journals, conferences, etc.

Conclusion

To identify shifts in the above-mentioned criteria for the formation of the «Self» concept of students after the formative experiment, a control experiment will be conducted

using the following methods: The methodology «Studying the motives of students' educational activities» by A.A. Rean, the Methodology «Unfinished sentences», the Methodology of M. Kuhn, T. McPartland «Who am I?», the author's questionnaire, essay, «I am the past, I am the present, I am the future» and A.S. Budassi «Self-assessment of personality» on digital media or through the use of various WEB programs. The estimation of the significance of the shifts was studied using the nonparametric Wilcoxon T-test and the sign criterion. Statistical data processing was carried out using the SPSS Statistics 21 program.

Contribution of the authors:

B. Matayev – was responsible for the theoretical foundation of the study. She conducted a comprehensive review of the existing literature on emotional intelligence and its relevance to scientific and professional competencies. She contributed to the development of the research framework, defining key constructs, hypotheses, and conceptual models, and helped formulate the methodological strategy for the study.

K. Shalgynbayeva – coordinated the empirical research phase, organized and conducted the pedagogical experiment, and ensured ethical compliance during data collection. He managed collaboration with participating universities, oversaw data gathering (questionnaires, interviews), and contributed significantly to the structuring and writing of the manuscript, integrating theoretical and empirical findings.

Z. Kulsharipova – conducted the data processing and statistical analysis, applying regression analysis and interpreting the findings. She was responsible for visualizing the results and drawing practical conclusions. Akhmetova also developed and tested training modules and interactive tasks to foster emotional intelligence, and provided the final recommendations for educational practices based on the research outcomes.

References

1 **Matayev, B.A.** Kasibi dayarlau zhagdaynda studentterdin «Men» koncepciyasyn kalypstastyrudyn gylymi negizderi: dissertatsiya na soiskanie stepeni doctora filosofii (PhD) po specialnosti 6D010300 – Pedagogika i psihologiya [Scientific foundations of the formation of the concept of «Self» of students in the conditions of professional training: 6D010300: Doc. PhD ... dis.] [Text] – Nur-Sultan, 2022. – 176 p.

2 **Matayev, B.A., Tulekova, G.M.** «Men» koncepciya psihologiyadagy zertteu pani retinde [The concept of «Self» as a subject of study in psychology] [Text] // Scientific journal of S. Toraigrov Pavlodar State University. – 2019. – №4. – P. 264-275.

3 **Staines, J.W.** The Self-Concept in Learning and Teaching [Text] // Australian Journal of Education. – 1963. – №7. – P. 172-186.

4 **Bodalev, A.A., Stolin, V.V., Avanesov, V.S.** Obshchaya psihodiagnostika [General psychodiagnosics] [Text] – SPb.: Rech, 2006. – 440 p.

5 **Sidorov, K.R.** Metodika Dembo-Rubinshtejn i eyo modifikatsiya [Dembo-Rubinstein technique and its modification] [Text] // Bulletin of the Udmurt University. – 2013. – №1. – P. 40-43.

Б.А. Матаев*¹, Ю. Дончева², Д. Ахметова¹

¹ Өлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар, Қазақстан

² Ангел Кънчев Русе университеті, Русе, Болгария

**Covid-19 кезінде студенттерде «Мен»
тұжырымдамасын қалыптастыру ерекшеліктері**

Аннотация. Дистанционды оқыту жағдайында «Педагогика және психология» мамандығы бойынша бакалавриат студенттерін кәсіби даярлаудың заманауи психологиялық-педагогикалық зерттеулері «Мен» тұжырымдамасы саласындағы зерттеулердің өзектілігін арттырады. ...

Кілтті сөздер. «Мен» тұжырымдамасы, кәсіби дайындық, студент, тұлға, болашақ маман.

Б.А. Матаев*¹, Ю. Дончева², Д. Ахметова¹

¹ Павлодарский педагогический университет
имени Өлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан

² Русенский университет Ангел Кънчев, Русе, Болгария

**Особенности формирования «Я»-концепции
у студентов во время covid-19**

Аннотация. Современные психолого-педагогические исследования профессиональной подготовки студентов бакалавриата по специальности «Педагогика и психология» в условиях дистанционного-обучения повышают актуальность исследований в области «Я» концепции. ...

Ключевые слова: «Я»-концепция, профессиональная подготовка, студент, личность, будущий специалист.

Information about the authors:

Matayev Berik – the author is for correspondence, Philosophy Doctor (PhD), Associate Professor of the Higher School of Pedagogy, Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan. Tel. +77773179995. E-mail: matayevba@pspu.kz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5108>

Doncheva Juliya – Philosophy Doctor (PhD), Professor, Angel Kanchev university of Ruse, Ruse, Bulgaria. E-mail: jdoncheva@uni-ruse.bg. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3148-3220>

Akhmetova Dinara – Master's student, Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan. E-mail: dinaraakhmetova11@gmail.com

Авторлар туралы мәлімет:

Матаев Берік Айтбайұлы – хат-хабар үшін автор, философия докторы (PhD), Педагогика жоғары мектебінің қаумдастырылған профессоры, Өлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан. Tel. +77773179995. E-mail: matayevba@pspu.kz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5108>

АВТОРЛАРҒА АРНАЛҒАН ЕРЕЖЕ

ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ

Дончева Юлия – философия докторы (PhD), профессор, Ангел Кънчев Русе университеті, Русе, Болгария. E-mail: jdoncheva@uni-ruse.bg. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3148-3220>

Ахметова Динара Салкеновна – магистрант, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан. E-mail: dinaraakhmetova11@gmail.com

Информация об авторах:

Матаев Берик Айтбаевич – автор для корреспонденции, доктор философии (PhD), ассоциированный профессор высшей школы педагогики, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан. Tel. +77773179995. E-mail: matayevba@pspu.kz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5108>

Дончева Юлия – доктор философии (PhD), профессор, Русенский университет Ангел Кънчев, Русе, Болгария. E-mail: jdoncheva@uni-ruse.bg. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3148-3220>

Ахметова Динара Салкеновна – магистрант, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан. E-mail: dinaraakhmetova11@gmail.com

Компьютерде терген: С. Пилипенко

Басуға 26.03.2025 ж. қол қойылды.
Форматы 70×100 1/16. Кітап-журнал қағазы.
Көлемі 7,4 шартты б.т. Таралымы 300 дана.
Бағасы келісім бойынша.
Тапсырыс № 1540

Компьютерная верстка: С. Пилипенко

Подписано в печать 26.03.2025 г.
Формат 70×100 1/16. Бумага книжно-журнальная.
Объем 7,4 уч.-изд. л. Тираж 300 экз.
Цена договорная.
Заказ № 1540

Редакционно-издательский отдел
Павлодарского педагогического университета имени Әлкей Марғұлан
140002, г. Павлодар, ул. Олжабай батыр, 60.